Joseph Kessel

ECHIPAJUL

1975

Umbra unui avion pe sol îi întrerupse cursul visării. Virense și Michel se întorceau. Aterizajul lin dovedea îndemînarea pilotului. Jean se îndreptă spre aparat ca să-și întîmpine camarazii. Dar nici unul nu ieșea din cocpit.

Herbillon îi strigă fără să primească vreun răspuns. Ușor îngrijorat se urcă pe scărița pilotului și lăsă să-i scape un strigăt. Mansa, pereții și pernele de piele erau acoperite de sînge iar Virense, prăbușit în scaun, avea ochii închiși.

I.S.B.N. 973-9040-02-0

137 lei

ECHIPAJUL

Lui Sandi

Joseph Kessel (1898-1979), prozator și jurnalist francez. Născut la Clara (Argentina), din părinți ruși, și-a petrecut copilăria pe malurile fluviului Ural. Familia se stabilește în Franța. E primul la Conservator, devine redactor la Débats. *Se angajează aviator în 1916. În 1918, escadrila lui pleacă în Extremul Orient. Demobilizat, face carieră ca ziarist internațional. Ales membru al Academiei franceze în 1962. Este autorul unor romane-reportaj în care se cultivă aventura și sacrificiul:* L'Équipage (Echipajul)-*1928*, Les captif-*1926*, Vent de sable-*1929*, L'Armée des ombres-*1944*; *sau a unor scrieri inspirate din viața Parisului dintre anii 1920-1939, romanul-ciclu:* La Tour du malheur -1950.

Unele dintre cele mai celebre romane: Belle de jour, Enfants de la chance, La Passante du Sans-Souci, Mermoz, Mains du Miracle, Lion, Cavaliers.

Într-un stil simplu și direct ne sînt înfățișate întîmplările prin care trece o escadrilă franceză din primul război mondial. Solidaritatea bărbătească în asigurarea victoriei echipajului, faptele de eroism – cotidiene și firești – lupta pentru supraviețuire, constituie atmosfera în care se desfășoară drama a doi aviatori ce, foarte tîrziu realizează că sunt rivali, căci iubesc aceeași femeie. În fața morții, însă, gelozia, dușmănia pălesc și se sting, pentru a lăsa loc simțămîntului pur și atotputernic al camaradariei de arme.

Joseph Kessel

membru al Academiei Franceze

ECHIPAJUL

ediţie corectată şi revăzută de autor

Traducere de **Getta Săvescu Slătineanu**

Editura "GALAXIA" Bucureşti
1992

COPERTA: **RADU CONSTANTINESCU**

Tehnoredactare computerizată:
INFO-TEAM Ltd. Bucureşti

Joseph Kessel – L'ÉQUIPAGE
© Editions Gallimard, 1969

Pentru această ediţie toate drepturile rezervate
Editurii **"Galaxia"**, Bucureşti.

I.S.B.N. 973-9040-02-0

ECHIPAJUL a inspirat două filme.

În epoca cinematografului mut, Maurice Tourneur a regizat primul film.

Cîţiva ani mai tîrziu, cum imaginile începuseră să prindă glas, Anatole Litvak s-a folosit de noua lor putere pentru o altă versiune.

M-a rugat să lucrez cu el la scenariu. O desfăşurare a acţiunii, pe care romanul nu o cuprindea s-a impus, aceea în care echipajul este în repaos, într-un sat.

Filmul odată terminat, m-am gîndit să transpun acest episod într-o nuvelă, care prin intensitatea şi desfăşurarea ei dramatică era de sine stătătoare. A fost publicată sub titlul **Odihna echipajului.**

Dar am încercat întotdeauna un regret de a vedea aceste capitole separate de cartea care, altfel spus, le conţinea latent şi care o puteau îmbogăţi cu certitudine. Sunt fericit că le-am putut reuni în sfîrşit.

PRIMA PARTE

I

Lada de campanie, nouă-nouță, avînd curelele bine strînse și cu numele proaspăt zugrăvit *Aspirant Jean Herbillon*, încurca locul în vestibul. Casa se afla sub semnul plecării.

Tatăl, răsucind lanțul de ceas, privi ora și cu o voce prea sigură, spuse:

– Trebuie să cobori, Jean.

– Deci, vrei să pleci singur? întrebă mama. Ca un băiat mare?

Tînărul întoarse capul să nu-i mai vadă surîsul chinuit.

– Da, mamă, spuse el. O să am mai mult curaj astfel. Voi de asemenea. Și-apoi nu uita că Georges mă va însoți la gară.

Nu mai spuseră nimic. Zgomotul străzii făcea mai apăsătoare tăcerea căreia îi erau incapabili să-i pună capăt. Așteptau nerăbdători ca acest rămas bun să se termine, ca ușa să se închidă peste despărțirea ce-i sfîșia, atît era de neîndurat momentul în care, fără putere, nu aveau nici forța de a-și mărturisi teama, nici pe aceea de-a o ascunde.

Jean, în special, număra secundele, aceste ultime și grele secunde în care toate sentimentele se falsificau, curajul tatălui, resemnarea mamei, propria-i veselie. Nu era reală și adevărată decît suferința părinților lui, vizibilă și fără leac, precum și nerăbdarea sa de a-i părăsi, de a se elibera de sub această apăsare. Știa că o dată pragul trecut, tristețea i se va destrăma ca o năframă stînjenitoare smulsă de elanul spre acțiune, spre viitorul care-l aștepta.

O voce de copil răsună, notă contrastantă, triumfătoare:

– Jean, mașina e aici. A fost un chin s-o găsesc, să știi!

– Contam pe tine, spuse tînărul surîzîndu-i fratelui său.

În fața chipurilor crispate brusc, plînsul i se urcă în gîtlej și pentru că nu voi să i se vadă slăbiciunea, grăbi plecarea. Schimbară cîteva sărutări stîngace, cuvinte repezite și goale.

Cei doi frați străbăteau străzile pe care războiul și noaptea le lăsaseră pustii. O lumină albăstruie se cernea din felinarele camuflate. În umbra din mașină băiatul nu-și mai lua ochii de la Jean și nici nu-și dădea seama ce admiră mai mult: curajul, stelele înaripate de pe guler, sau strălucirea roșcată a curelelor din piele. Pentru el, Jean era întruchiparea războiului glorios, așa cum apare el în gravurile vechi.

Tînărul gusta cu delicii această adorare pentru că imaginea pe care și-o făcea despre sine era aproape la fel de copilăroasă. Avea douăzeci de ani. Era prima sa plecare pe front. În ciuda unui simț ascuțit al realităților, tinerețea lui nu accepta războiul decît încununat de însemnele gloriei.

În Gara de Est își potrivi mai bine chipiul, își ajustă vestonul și-i spuse lui Georges:

– Condu hamalul la trenul de Jonchery și așteaptă-mă acolo.

Soldații invadaseră peroanele. Bucuria permisiilor, încă le lumina fețele. Jean trecea printre grupuri cu un sentiment de mîndrie frățească. Era, în sfîrșit, egalul celor ce plecau. Îi iubea pentru suferințele lor și mai ales pentru semnul pe care moartea îl pune asupra celor pe care-i pîndește. Și în astă seară, cum ființa lui părea să conțină aceeași esență prețioasă își revărsa și asupră-și, puțin, din acest respect plin de iubire.

Din cînd în cînd, gîndul său se îndrepta spre orașul înnecat în întuneric cu o milă ușor disprețuitoare. Nu adăpostea decît oameni care nu puteau sau nu doreau să lupte. El, el se afla printre războinici.

Niște brațe îl cuprinseră și îl învălui un parfum cunoscut.

– Jean, iubitul meu, murmură o voce fără suflu, tremurătoare, mi-era atît de teamă că nu ajung la timp.

Își îndreptă spre tînără femeie ochii încărcați de beția naivă care-l stăpînea și zise:

– Eram sigur că vei veni.

Tonul era calm, aproape nepăsător, dar conținea o mare tristețe și un orgoliu și mai mare încă. Fără Denise, i-ar fi lipsit plecării sale o parte de măreție.

Cît era de proaspătă! Căci nu găsea alt cuvînt pentru iubita lui. Prospeţime de piele, privire, voce, rîs, sentiment.

Tînăra femeie îl luă de braţ; strînsă lîngă el, mergeau despicînd valul de mantale spălăcite.

Cu Denise, Jean nu mai număra minutele aşa cum făcuse acasă. Alături de ea se simţea la îndemînă. În ciuda plecării iminente, în ciuda frontului căruia-i aparţinea deja şi ale cărui tentacule învăluiau trenul întunecat, îi făcea impresia că întîlnirea lor avea privilegiul unei durate infinite. Firescul iubirii lor anihila orice spaimă.

Un fluier sparse rumoarea gării. Denise se lipi mai tare de tînărul pe care această mişcare îl făcu să priceapă că urmau să se despartă. În ochii iubitei lui nu citi nici teamă, nici tristeţe, ci o adoraţie mută. Se aplecă spre gura ei şi cu toate că acel sărut fu unul de adio şi ar fi putut fi ultimul, trupul suplu sub buzele ferme se mlădie uşor, cu voluptate.

Fugiră spre trenul care fremăta. Pe trepte se aplecau bărbaţii smulşi din pacea oraşului. Georges, neliniştit, căuta printre uniformele ponosite silueta fratelui său strălucitoare ca un ban nou. Cînd îl găsi, în sfîrşit, însoţit de o tînără femeie, i se adresă mai cazon decît ar fi vrut:

– Jean, lada de campanie e sus. Urcă repede.

Vagoanele tresăriră izbindu-se uşor, Herbillon strînse tare mîna băiatului, sărută vîrful degetelor iubitei sale şi sări pe scară în timp ce trenul se urnea din loc. Chiar şi în această mişcare puse o graţie căutată, într-atît preocuparea de a-şi juca bine rolul se amesteca cu emoţia.

În compartiment fu surprins să găsească numai civili. I se păru ciudat şi jignitor că, pentru a-şi vedea de treburi sau de plăceri, oamenii luau acelaşi tren care-l ducea pe el spre primejdie. Crezuse că va călători cu ofiţeri, cu camarazii acelei evaziuni eroice ceea ce, încă, însemna frontul pentru el. Şi iată că se trezea în compania unui bătrîn zbîrcit, a trei adolescenţi îngîmfaţi şi a unei tinere femei cu o ţinută mult prea rezervată pentru nişte ochi prea galeşi.

Această dezamăgire îl făcu mai conştient de noul său avantaj. Se aşeză în colţul rezervat de fratele lui, încrucişă cu aroganţă picioarele strînse în piele lucioasă şi începu să fumeze o pipă care se stingea mereu, pentru că încă nu învăţase să se

servească de accesoriile pe care le considera indispensabile personajului său.

Trenul, rîu fierbinte, curgea printre maluri de întuneric. Jean își fixa din cînd în cînd privirea în ochii tinerei femei, care și-i ferea după un zîmbet scurt. Avea dinți strălucitori; pălăria lăsa pînă la buze o umbră misterioasă, dar sub bluza de mătase ghiceai sînii tari și neîncorsetați. Era destul pentru a trezi în Jean gustul de a o cuceri, iar pe chipul lui se revărsa o dorință atît de directă, încît bătrînelul îi adresă un zîmbet complice. Dar, coborînd pleoapele, necunoscuta se prefăcu că doarme. Dezamăgit, Jean ieși pe culoar.

Își sprijini fruntea de bara de metal de la fereastră. În cîmp pîlpîiau lumini; cursuri de apă luceau ca o mătase grea. În fuga trenului, lui Herbillon i se părea că aude nerăbdarea dorinței lui atotcuprinzătoare: să ajungă, să ajungă la escadrilă.

De un an, în mîndria lui juvenilă, dragostea de glorie și risc deveniseră scopul existenței sale. Și acum, cînd era observator brevetat, cînd efectuase zeci de zboruri pe cîmpul de la Plessis, cînd cunoștea semnalele Morse și reglajele de artilerie, ardea de nerăbdare să-și ocupe locul printre cei pe care și-i imagina supraoameni și de care, era sigur, se va arăta demn.

Era atît de cufundat în visare încît nu prinsese de veste că treptat compartimentul se golise și tresări cînd o voce, foarte aproape, întrebă:

– Ajungem curînd la Fismes, domnule?

Abia atunci o văzu, aproape lipită de umărul său, pe tînăra femeie pe care renunțase să o cucerească. Într-o clipă, amintiri și vise se șterseră. Cum întrebarea fusese pusă cu acel ton amabil care nu așteaptă un răspuns precis, Jean la rîndul lui, întrebă:

– Mergeți atît de aproape de linii, doamnă?

– M-așteaptă un unchi.

Surîsul ei mărturisea că nu încearcă să facă verosimilă această rubedenie.

Reveniră în compartiment. Jean îi oferi o țigară pe care ea o acceptă. Rîdea ușor, avea o conversație banală, dar vie. Herbillon află repede că se ducea să întîlnească un maior care o întreținea și pe care nu-l plăcea. După un pic de rezistență, obținu dreptul de a-i spune pe nume – care era Nelly – și dori să-și fructifice avantajul.

Amintirea iubitei sale îl opri. Era atît de dulce, atît de credincioasă. O va trăda la atît de scurt timp de la despărțire? Dar un argument hotărîtor îi învinse reținerile. Mîine va fi pe front. Nu avea dreptul la o îngăduință? O cuprinse în brațe fără ca tînăra femeie să-i opună rezistență.

Cînd Nelly îl părăsi, o oboseală ușoară îi închise ochii și aspirantul gustă cîteva momente amintirea unei victorii ușoare. Deodată avu senzația că o umbră se așează alături de el. Înfiorat privi în jur. Nimeni. Nimeni de asemenea pe culoar, în întregul vagon. O mare tăcere străbătută de zgîlțîituri rare se rostogoli peste el și înțelese că brusca sa singurătate o simțise ca pe o prezență.

Trenul mergea cu precauție temătoare, cu luminile reduse; afară, noaptea avea o consistență de marmoră neagră. Tînărul murmură ca și cum atunci ar fi auzit prima oară cuvîntul:

– Frontul!

Lipindu-și obrazul de fereastră încercă, fără a izbuti, să străbată întunericul care, ca un liliac uriaș, acoperea tranșeele apropiate și mii de bărbați în primejdie.

I se păru că o lovitură surdă îi răsună în interiorul pieptului.

– Tunul, murmură din nou, ca în fața unei descoperiri.

Încordat, ascultă pentru a nu pierde nici un murmur, nici un suspin al tristelor întinderi necunoscute. Îl încercă un sentiment ciudat. Părăsise Parisul abia acum cîteva ore. I se părea că mai vede chipurile părinților, simte strîngerea brațelor iubitei; avea încă pe retină tejgheaua colorată a unui chioșc de reviste în fața căruia se oprise, o clipă, în gară. Și, în același timp, se simțea deja aparținînd locurilor unde se murea. În cadrul aceleiași ferestre în care apăruse chipul luminos al Denisei întrezărea frontul ascuns și întunecos.

Încet, cu grijă, trenul înainta ca și cum ar fi înțeles că ființa umană devenea fragilă. În acest legănat, în această tăcere spartă uneori de un tunet îndepărtat, beția care din clipa plecării îl amorțise se risipi. Curînd, nu mai găsi nimic în el decît o senzație de teamă și singurătate, iar în mintea sa rămasă fără apărare se strecurară întrebări ciudate. Ce nevoie avusese să se înroleze? Să aleagă arma cea mai primejdioasă?

Revăzu foarte clar un avion în flăcări care se prăbușise în apropierea terenului școlii și se gîndi că într-o bună zi carnea lui ar putea să ardă, la fel.

Ce ticălos era acest tren care abia se tîra! Parcă era un dric. Şi această lumină sărăcăcioasă a felinarelor purtată peste cîmpia strivită de noapte!

Acum, Herbillon se învinovăţea. Ştia bine ce-l împinsese spre aviaţie. Nu era setea de eroism, ci doar vanitatea. Se lăsase cucerit de frumuseţea uniformei, de insignele vitejeşti, de superioritatea seducătoare a *zburătorului* asupra femeilor. Ele, în special, l-au decis. Avu o pornire de ură împotriva acestei slăbiciuni, contra fiinţelor perverse pentru care urma să-şi dea viaţa. Denise îi apăru cea mai de condamnat pentru că nu-l împiedicase. Căutîndu-i, cu pică, şi alte pricini de reproş îşi dădu seama că nu ştia absolut nimic despre ea: prieteni, casă, chiar numele; că nu avea nici o fotografie şi că doar verigheta uitată într-o zi pe deget îi făcuse cunoscut că era măritată. Acest mister, care pînă atunci avusese pentru el un farmec deosebit i se păru acum o dovadă de nedemnă neîncredere şi răceală. Se gîndi că prin aventura ce-o avusese cu Nelly împlinise o justă răzbunare şi încercă să-şi topească teama în această amintire.

Dar trenul luneca acum cu o asemenea grijă, încît îl puteai urma la pas. Lui Jean îi veni să coboare ca să-şi scuture povara care-l apăsa şi această dorinţă îl făcu să-şi măsoare profunda disperare.

"Mi-e frică", gîndi aproape fără voia lui.

Încercă să se apere, dar argumentele piereau în faţa dezgustului de sine de care era plin. La ce servea să se mintă? Toată revolta împotriva lui, a Denisei, izvorau din teamă. El care rîdea vorbind de primejdie, care-i considera laşi pe cei ce păreau că înţeleg ce e frica, el aspirantul Herbillon, el era cuprins de groază. Şi asta încă înainte de a veni în contact cu pericolul.

Ruşinea care-l cuprinse fu atît de mare, încît nici nu-şi dădu seama că-i alungase definitiv spaima.

II

Săgeţile lungi ale soarelui străpunseră pleoapele lui Herbillon. Se răsuci, cufundat încă în somn, dar acoperişul vibră ca sub o lovitură asurzitoare şi-l făcu să se ridice în capul oaselor ameţit de lumină şi zgomot.

Privirea-i înconjură camera goală, cana cu apă de pe podea, fără să înţeleagă. Ce era cuşca asta întunecată, tapetată cu carton gudronat? Dar zări lada de campanie, nedesfăcută încă şi regăsind această verigă, întregul lanţ al amintirilor se reînnodă. Escadrila!

Sări din pat şi se repezi la uniformă. Zgomotul care-l trezise provenea de la un motor: se zbura, trebuia să fie târziu. Cu disperare îşi închipui că-l vor crede laş. În această clipă uşa îngustă lăsă cu greu să intre un soldat masiv şi stîngaci ca un urs.

– Sunt ordonanţa, spuse el. Domnul locotenent doreşte apă caldă? O să aduc cafea după aceea.

Soldatul era chior, ceea ce-l intimidă pe tînăr. Răspunse ezitînd:

– Nu, mulţumesc. Prefer apa rece.

Se gîndi puţin şi se forţă să adauge:

– Trebuia să mă trezeşti mai de mult.

– Căpitanul mi-a spus să-l las pe domnul locotenent să mai doarmă, spuse soldatul clipind din unicul său ochi.

– Oh, căpitanul... murmură Jean.

– E un om care ştie multe, continuă apăsat ordonanţa. Domnul locotenent va avea destul timp pentru toate.

Tonul familiar al soldatului plăcu aspirantului. Dar se gîndi că trebuie să se facă respectat:

– Bine, spuse sec. Nu mănînc în dimineaţa asta.

Îl atrăgea soarele şi această rumoare asurzitoare care aci se pierdea, aci revenea cu furie şi în care recunoştea vîrtejul

elicelor. Cînd ieşi din cameră îl izbi întunericul. Se afla într-un coridor îngust şi lung, plin de umbre, pe care dădeau două rînduri de uşi paralele. Băgînd de seamă în stînga sa un licăr de lumină se îndreptă într-acolo.

Întră într-o încăpere mare cu patru ferestre prin care pătrundea strălucirea soarelui. Era tapetată cu hîrtie gofrată şi în faţa pînzei cerate, presărată cu flori albastre, care acoperea o masă lungă, Jean avu senzaţia de prospeţime şi veselie. Tocmai măsura din ochi construcţia de scînduri plasată într-unul din colţurile camerei, cînd auzi:

– Barul vă atrage, deja, domnule aspirant. Promiteţi!

Vocea era ridicată, tonul muşcător şi atît de plin de veselie încît îl străbătu pe Herbillon ca o undă binefăcătoare. Se întoarse cu totul. În faţa lui, în gura întunecată a culoarului, stătea un tînăr, cu braţele încrucişate la spate. Purta o tunică neagră a cărei stofă lucea, la fel ca nasturii auriţi. Îmbrăca strîns un piept îngust, cu gîtul drept. Fineţea acestei siluete înalte se potrivea cu chipul deschis, cu ochii alungiţi şi arzători, nasul drept, cu mustaţa subţire care se oprea în colţurile buzelor.

"Nu e mult mai bătrîn ca mine, îşi spuse aspirantul şi nu are decoraţii. E unul nou."

Bucuros de a fi găsit înainte de a înfrunta ofiţerii hîrşiţi un camarad care nu-l intimida deloc, se prezentă cu dezinvoltură:

– Aspirant Jean Herbillon.

– Căpitan Gabriel Thélis, comandantul escadrilei, răspunse tînărul.

Întinse mîna şi Jean observă pe mînecă trei trese de aur înnegrit. I se păru că obrajii o să-i crape sub năvala sîngelui care i se urcă într-o clipă în faţă, iar conştiinţa că pielea îi ardea făcu să-i crească încă şi mai mult tulburarea.

Uitînd că nu are chipiu duse degetele la frunte şi, încordat, bîlbîi:

– Oh! iertaţi-mă, domnule căpitan.

Un stol de gînduri chinuitoare îl năvăli: se comportase ca un îngîmfat ridicol; în locul stimei pe care o încerca acum faţă de acest tînăr şef, afişase o familiaritate de nesuportat. Era pierdut în ochii lui.

În timp ce stătea drepţi, cu fruntea plină de sudoare, căpitanul nu-l slăbi din privirea în care soarele punea reflexe aurii.

Şi deodată, încăperea se umplu de un rîs deschis şi sănătos. O mînă hotărîtă se aşeză pe umărul lui Herbillon şi o voce plină de mulţumire spuse:

– Gata cu respectul. Veniţi să vedeţi aparatele.

Într-o clipă fură pe terenul din preajma barăcilor. Înconjurat de panglica precisă a drumului şi limitat în depărtare de o perdea dantelată de pomi, cîmpul se întindea larg şi plat, pentru a se opri brusc în buza de jos a două ripe în care se prăvălea întreaga privelişte. De la valea deschisă spre nord se ridica din rîu un abur albăstrui, iar la sud fumuri gri din vetrele unei aşezări. Jean situă, astfel, cursul Veslei şi satul Rosny. Dar nu zăbovi asupra acestei descoperiri. Privirea lui lacomă voia să înghită într-o clipă tot ce conţinea terenul ca potenţial de viaţă primejdioasă: de la hangarele imense, asemănătoare unor catedrale retezate, la grupul de mecanici împrăştiaţi pe cîmp, pînă la uriaşul T din pînză albă întinsă pe sol pentru a indica direcţia vîntului. Cu profundă mirare găsea baza de război asemănătoare, întru totul, celei din spatele frontului unde-şi făcuse instrucţia.

În timpul acesta, Thélis îl examina. Din prima clipă Herbillon îi plăcuse – în ciuda tunicii obraznic de nouă, cu întregu-i harnaşament de piele inutil – pentru chipul deschis, fruntea voluntară, sinceritatea ochilor luminoşi şi pentru elanul care-i vibra în trup. Dar căpitanul Thélis nu-şi putea mărturisi simpatia decît glumind:

– Nu eşti deloc matinal, bobocule, spuse brusc.

Herbillon tresări.

– Ştiu, continuă Thélis, ai ajuns tîrziu. În locul dumitale, totuşi, m-aş fi trezit o dată cu soarele ca să-mi văd plecînd camarazii.

Jean nu îndrăzni să repete ceea ce-i spusese ordonanţa şi coborî fruntea. Nemilos, căpitanul urmă:

– Ai amuţit? Bun. Măcar spune-mi ce te-au învăţat.

– Dar... totul, domnule căpitan.

– E prea mult.

Herbillon, supărat, începu enumerarea cunoştinţelor sale: TSF, reglaje, fotografie. Thélis îl întrerupse.

– Ştii să priveşti?

De data asta aspirantul fu convins că Thélis glumeşte. Însă tonul brusc al căpitanului îi şterse surîsul de pe buze.

– Nu glumesc. O să înveţi să priveşti, te asigur. Trebuie chiar timp pentru asta.

Îl mai chestionă asupra unei mulţimi de detalii tehnice şi la fiecare răspuns, mormăia:

– O să vedem, o să vedem, nu-i atît de simplu...

Dar întrebarea pe care tînărul o aştepta fără încetare şi care i se părea esenţială – cea despre curaj – Thélis nu o puse nici măcar printr-o aluzie. Tăcerea aceasta îl răni pe Herbillon: văzu în ea un dispreţ protector. Frica sa din ajun se risipise fără urmă, iar pe platoul unde soarele şi aerul tare stimulau dorinţa de zbor a oamenilor, se credea la adăpost de spaime. Vru să o şi dovedească:

– Cînd voi putea zbura, domnule căpitan, întrebă el umflîndu-se în pene.

– Dacă va fi frumos te voi lua mîine, răspunse Thélis, pe care întrebarea nu păru să-l mire.

– Deasupra liniilor? insistă Jean.

– Nu, peste Monte Carlo.

În ciuda ironiei, Herbillon spuse din nou:

– O să ne batem, nu-i aşa, domnule căpitan?

Thélis îl privi cu un soi de tandreţe surîzătoare.

– Sper din toată inima că nu, spuse. Dacă ar trebui să ne batem la fiecare misiune, meseria asta n-ar mai face două parale.

Tînărul îşi reţinu un gest de mirare şi dezamăgire, dar căpitanul ghici tot ce simţea aspirantul: dorinţa de a se arăta curajos, ambiţia de a cîştiga bătălii, credinţa că actele de bravură se fac în fiecare zi. Îşi reaminti propria sosire la escadrilă cu trei ani în urmă, gîndurile gemene cu cele pe care le citea în ochii lui Herbillon. Dori să-i explice o mulţime de lucruri, dar era sigur că tînărul nu-l va crede şi gîndi:

"E un recrut bun".

Fără să-şi dea seama adresă această laudă mai curînd tînărului locotenent care fusese, decît aspirantului pe care-l avea în faţă.

– Eşti îndrăzneţ, sunt sigur, spuse cu bunătate. Cei abia sosiţi sunt întotdeauna mai curajoşi decît noi, cei vechi şi obosiţi.

Brusc încruntă sprîncenele, aruncă o privire în direcţia terenului şi se îndreptă repede spre un grup strîns în faţa unui

hangar. Pentru a nu rămîne părăsit în mijlocul cîmpului, necunoscînd pe nimeni, Herbillon se ţinu după căpitan. Ajunse repede aproape de hangar care,cu un perete de pînză ridicat, lăsa să se vadă sub înaltul acoperiş, masa confuză a avioanelor. Mecanicii sporăvăiau alene. În mijlocul lor, aşezat pe un bidon de benzină, un locotenent voinic pufăia dintr-o pipă veche. La apropierea căpitanului oamenii se ridicară; ofiţerul, fără să se mişte, surîse cu gura pînă la urechi!

– Frumoasă vreme, hai? bătrînul meu Thélis. Tu nu zbori?

Şi se întinse cu desfătare.

– Eşti de serviciu ca să te încălzeşti la soare? strigă brusc căpitanul. Ia uită-te sus!

Era mînie în vocea lui, în privirea-i neagră şi Jean se miră văzînd cum un şef sever ia locul tînărului prietenos şi surîzător. Dar solidul locotenent nu se tulbură deloc. Urmărind gestul lui Thélis ridică ochii spre manşa de vînt plasată pe un hangar şi spuse moale:

– Porcăria asta de briză se schimbă tot timpul.

Făcu semn celor doi oameni de lîngă el şi se îndreptară spre T-ul uriaş pentru a-i modifica direcţia. Cînd se-ntoarse, Thélis mormăi:

– Şarpe Boa!

Apoi i se adresă lui Jean:

– Herbillon, iată-l pe vechiul meu camarad Marbot, şeful observatorilor şi cel mai bun dintre ei.

Aspirantul îl privi cu respect pe cel recomandat astfel de căpitan şi se temu ca locotenentul să nu se simtă rănit de a fi fost pus la punct în faţa lui. Dar grăsanul zise:

– Mulţumesc c-ai fost de faţă, tinere camarad. Thélis n-a vrut să-mi şifoneze prea tare prestigiul în ochii dumitale, altfel aş fi avut ce auzi!

Thélis nu se putu împiedica să nu rîdă.

– Mă cunoşti bine, elefantule, mormăi el, apoi întrebă:

– E mult de cînd a plecat Berthier?

– În jur de două ore, domnule căpitan, răspunse un mecanic.

– Ar fi trebuit să fie aici. I-am ordonat o recunoaştere rapidă.

Marbot, care-şi reluase locul pe bidon, se strîmbă cu dezgust:

– Sunt oameni cărora nimic nu le e de-ajuns!

– E adevărat, spuse Thélis distrat.

Privea cerul de un albastru proaspăt şi orizontul care tremura în lumina fină. Marbot ridică din umeri.

– Ai chef să zbori şi tu, spuse. Dar n-avem nici o misiune.

– Aş putea să-mi încerc noul motor.

Herbillon întoarse spre Thélis ochii rugători.

– Luaţi-mă, domnule căpitan.

– Ţi-am spus mîine, răspunse sec Thélis. Înţeleg să fiu ascultat. Între timp studiază harta, ţi-ar fi de folos!

În timp ce căpitanul se îndrepta spre aparatul său, Marbot i se adresă lui Jean:

– Nu-ţi face griji, bătrîne. Thélis e băiatul cel mai bun care există sub soare, dar îi e teamă că e prea tînăr pentru a se face ascultat. Asta-i tot.

Herbillon nu şi-ar fi închipuit niciodată un aviator atît de gras şi cu o înfăţişare atît de neglijentă ca Marbot. O uniformă de un albastru murdar, prea largă, flutura în jurul braţelor solide ale locotenentului; un pulover de trupă, gri, îi învăluia pieptul; picioarele se agitau alene într-o pereche de saboţi. Cu pipa lui crăpată ţinută între dinţii mici şi galbeni, părea un fermier liniştit care, odată ziua teminată, rumegă la soare.

Ca şi cum i-ar fi ghicit gîndurile, Marbot spuse:

– Înainte de toate, confortul. O cameră, un bucătar iscusit, o pipă bună şi nu-ţi mai trebuie nimic. O să te învăţ toatea astea. Cu grijă, poţi chiar să te descurci numai cu solda.

Începu să analizeze bugetul pe care-l prevedea pentru Herbillon. La popotă, aspiranţii nu contribuiau decît cu trei franci pe zi. I se dădea un pantalon de campanie şi o tunică soldăţească pe care croitorul i le va ajusta pe măsură, ca să-şi poată scuti uniforma nouă. Îi va rămîne, odată plătit tutunul, din ce să facă şi economii.

Jean asculta cu adîncă temere că Marbot, la rîndul lui, îşi bătea joc de el. Adică ce? Astea să fie primele recomandări pe care să i le facă şeful său direct? Pe terenul ăsta, cînd îl ardea o nerăbdare eroică, trebuia să asculte socoteli pecuniare? Era culmea!

Dar nu, locotenentul cel gras nu glumea deloc. Un fel de duioşie i se răspîndea pe obrazul lat, în timp ce presupunea suma pe care aspirantul o putea pune de-o parte pentru per-

misii. Apoi tăcu, ca şi cum nu mai avea ce să-i comunice tînărului subaltern. Acesta, în ciuda dezamăgitoarei conversaţii cu căpitanul, întrebă:

– Şi în privinţa îndatoririlor ce le voi avea, ce sfat îmi daţi?

Marbot trase adînc fumul din pipă, apoi răspunse:

– Nici unul. Trebuie să le îndeplineşti ca să afli.

Un zgomot neîntrerupt şi sălbatic îl făcu să se strîmbe.

– E Thélis, mormăi, îi place să facă hărmălaie. Hai, priveşte bătrîne, ar trebui încă să te distreze.

Din carlingă, chipul căpitanului se ivi vesel. Curentul elicei îi zburlea părul negru, scurt, îi deschidea buzele într-un rîs tăcut. Cînd slăbea turaţia motorului, cînd îl lansa în plin regim. Avionul vibra ca un animal nerăbdător, iar omul tremura de aceeaşi poftă de spaţiu.

În sfîrşit, Thélis sări pe pămînt. Cum pentru încercare îmbrăcase o salopetă de lucru, părea că face parte dintre mecanicii care înconjuraseră avionul şi cu care, acum, glumea liber. Apoi se îndreptă spre Jean, întrebîndu-l:

– Cît e ceasul?

– Trecut de douăsprezece, domnule căpitan.

– Şi Berthier nu e aici. Animalul ăsta mă îngrijorează.

Expresia îi dădu lui Herbillon un ciudat sentiment de plăcere. Era primul semn care-i amintea că se afla pe front şi care-i justifica visurile şi orgoliul. Chipul primejdiei se arăta, în sfîrşit. Fu aproape dezamăgit cînd Marbot, ai cărui ochi pătrunzători fixaseră un punct pe cer, pentru el încă invizibil, strigă:

– Iată-l, domnule căpitan.

Un biplan vină deasupra terenului şi zgîrie cu bechia solul tare. Primul coborî pilotul. Încotoşmănat în combinezonul de zbor, cu caschetă de piele şi cu ochelari ridicaţi pe frunte, părea un scafandru al aerului. Din trăsăturile sale Herbillon nu distinse decît o cicatrice care pornea de la gură ca să se piardă sub cască. Şchiopăta.

– Îţi faci de cap, Deschamps! strigă căpitanul.

Pilotul răspunse cu accentul lătăreţ, de ţăran de pe Loara:

– Berthier a vrut să vadă tot!

Îşi scoase cascheta din cap. Gura îi era deformată de cicatricea vînătă care urca pînă la ureche. O barbă blondă, prost rasă îi pudra faţa masivă. Jean îl găsi neplăcut, dar cînd

celălalt își descheie combinezonul îmblănit, rămase prostit în fața decorațiilor și a panglicilor răspîndite pe piept.

O siluetă ciudată îi atrase atenția. De pe scaunul observatorului se ridică un trup, care în ciuda blănurilor care-l învăluiau părea slab. Un clinchet sublinia fiecare mișcare. În mîini ținea o seamă de ciudate planșete de nichel și lemn; pe umăr, din buzunarele combinezinului de zbor atîrnau tot felul de instrumente, a căror întrebuințare Herbillon nu o putu ghici. Casca de plută și chiar ochelarii aveau o formă neobișnuită.

Jean observă că, de la căpitan și pînă la cel din urmă mecanic, îl întîmpinau pe acest camarad cu un surîs în care se îngemănau ironia și tandrețea și care deveni mai apăsat cînd Thélis interpelă ciudatul personaj cu un voios:

– Ei, Berthier, ne aduci *perpetuum mobile* de acolo de sus?

Din cască răzbătu o voce care făcu să se nască în Herbillon, fără ca să poată înțelege de ce, un sentiment de mare afecțiune. Această voce avea limpezimea și naivitatea curată care fac atît de fermecătoare exprimarea copiilor. Spunea:

– Iertați-mă, domnule căpitan. Am uitat complet de timp. În Tranșeea Canibalilor era un punct alb pe care voiam să-l definesc cu orice preț.

– Și?

– N-am reușit, domnule căpitan, rămîne pe altă dată.

Marbot dădu din cap cu gravitate.

– Pierre, Pierre, mă faci de rușine.

– Dar, grasule, se repezi cu vioiciune Berthier, te rog, închipuie-ți...

– Nu, nu, strigă Thélis. N-o să terminați discuția pînă la noapte. Nouă ne e foame. Fugiți să vă faceți raportul și pregătiți-vă să plătiți întîrzierea.

Deschamps, care examina cu grijă aparatul își trecu pe frunte un deget diform și observă.

– O să ne coste scump. Patru lovituri în aripă!

– Patru sticle, spuse Thélis. V-ați luptat?

Jean tresări.

– Nu, spuse Deschamps. Ne-am prefăcut doar!

– Ei, iată-te lămurit Herbillon, spuse căpitanul. O sticlă pentru fiecare gaură adusă de pe front.

– Şi să ştii, mormăi Marbot, păgînul ăsta nu glumeşte cu aşa ceva. Cînd o să-ţi topim şi ţie toată solda...

În seara acestei prime zile de escadrilă, Herbillon ajunse în camera lui frînt de oboseală. Conversaţia de la masă îi zumzăia în urechi ca o ploaie de gloanţe; zece chipuri, necunoscute în ajun, îşi afirmau trăsăturile în amintirea lui, cu o precizie obsedantă. Încerca să pună eticheta unui nume pe fiecare, dar nu reuşea deloc. Pentru cei cunoscuţi mai devreme, pe teren, încă mai mergea: căpitanul, solidul Marbot, Deschamps mutilatul, Berthier cel cu voce de copil şi ochii înnouraţi! Îşi amintea şi de doctor, pilot medic militar care avea aripile aurii cusute pe fond de catifea roşu închis. Îl mai urmărea un chip: nas acvilin, mustăţi pe oală – un d'Artagnan îmbătrînit; apoi altul, spînatec, arogant şi palid.

Trăsătura comună tuturor era strălucirea din privirile puţin rătăcite, lumina febrilă care stăpînea toate chipurile, fie calme, fie nervoase, entuziaste sau triste şi un fel de rugă ce se ridica din fiinţa secretă a acestor bărbaţi nepăsători faţă de propria lor soartă.

În privirea înflăcărată la Thélis, visătoare la Berthier, stinsă la Deschamps, vie sub grăsime la Marbot, ardea aceeaşi flacără tulbure care, rînd pe rînd se aprindea şi se stingea. Jean se privi într-o oglindă şi o superbă mîndrie îi încălzi sîngele: i se păru că recunoaşte în proprii-i ochi strălucirea ciudată şi frăţească.

Într-o clipă se linişti. Această privire dezmînţea tot ceea ce-l stînjenise pe parcursul întregii zile. Camarazii săi puteau, mult şi bine, să nu vorbească decît despre soldă, băutură, despre permisii şi femei; în privirea lor cînta aventura. Blazaţi erau, fără îndoială, dar din pricina prea nenumăratelor isprăvi. El abia intra în această epopee. Dar mîine căpitanul îl va lua cu el şi, fără îndoială, în luptă va reuşi să doboare un duşman.

Deja făcea planul unei scrisori pe care o va trimite Denisei.

Patul de campanie, îngust şi tare, păru o minune picioarelor lui chinuite de ore şi ore petrecute pe teren şi la popotă. Ceea ce toţi făceau firesc şi simplu, fără să le pese, lui îi cerea încordarea întregii fiinţe. Îşi supraveghea mersul, vocea, îi fusese teamă să nu apară ori prea timid, ori de o îndrăzneală

obraznică. Din acest efort ieşise mai curînd enervat decît la capătul puterilor şi, în ciuda oboselii, adormi foarte tîrziu.

Redeschizînd ochii pe o lumină lăptoasă crezu, la început, că încă nu se făcuse ziuă. Gîndul, care în subconştient îi populase visele, îi reveni cu haloul unei bucurii nedesluşite... Urma să zboare în dimineaţa asta!

Ordonanţa Mathieu intră cu ligheanul aburind.

– Cît e? strigă Herbillon căutîndu-şi ceasul cu privirea.

– E zece, spuse soldatul. Nu v-am trezit din pricina vremii. Un adevărat terci, domnule locotenent.

– Dar ieri a fost atît de frumos! murmură tînărul.

– Cerul e schimbător aici, domnule locotenent. O să vă dăruiască poate un soare strălucitor nu peste mult timp. Şi apoi domnul locotenent va fi, curînd, bucuros de un pic de ceaţă dimineaţa, ca toată lumea de aici...

Cu vorbele astea Mathieu ieşi lăsîndu-l pe Herbillon disperat. Îşi pusese atîtea speranţe în acest zbor care trebuia să fie adevărata sa intrare în escadrilă! După asta, ar fi putut să se considere, dacă nu egalul "celor vechi" din jurul său, cel puţin ca un camarad ceva mai tînăr. În timp ce, acum, o să rămînă un începător, moralmente un subaltern.

Privirile îi rătăciră prin camera pe care nu avusese răgazul s-o examineze în ajun. Se cutremură: un adevărat sicriu, căptuşit cu negru şi cîrpit la fereastră cu o pînză lividă de ceaţă.

"Nu voi putea trăi aşa. Trebuie să înveselesc pereţii ăştia sinistri".

Această dorinţă dădu un scop zilei deşarte care începea şi se ridică din pat, mai puţin trist.

Aducîndu-i o ceaşcă de cafea, Mathieu întrebă:

– Domnul locotenent doreşte saboţi?

– Oh, nu! exclamă Jean cu silă la amintirea înfăţişării lălii a lui Marbot. Dar, în acelaşi timp, reflectă: la ce bun să-ţi legi şireturile cizmelor? Dimineaţa tulbure, camera tristă nu predispuneau la eleganţă.

– Toţi poartă? făcu el cu ezitare.

– Aproape, domnule locotenent.

– Dă-mi şi mie o pereche, spuse Herbillon.

Căută în lada de campanie gravuri şi fotografii ca să pună cîteva pete de culoare pe insuportabilii pereţi cerniţi, cînd cineva ciocăni încetişor la uşă. Sigur că era ordonanţa, nu se

întoarse. Dar o voce căreia de la primul cuvînt îi recunoscu timbrul încîntător, întrebă:

– Nu vă deranjez, domnule?

Ca răspuns, Jean strînse cu putere mîna lui Berthier. Locotenentul avea o vestă de piele de căprioară aruncată peste pijamaua de pînză gri.

– Trebuie că vă plictisiți, zise. Primele zile sunt grele.

– E adevărat!

Răspunsul îi scăpă lui Herbillon de pe buze fără să se gîndească să-l rețină cu toate că reprezenta mărturisirea unei slăbiciuni, pe care n-ar fi făcut-o față de altcineva. Dar fără să-l cunoască știa cu certitudine că lui Berthier putea să nu-i ascundă nici un sentiment, cu condiția să fie sincer. Simțise asta din clipa în care-l văzuse coborînd din cocpit.

– Sunteți deja gata, continuă Berthier. Se vede că abia ați sosit. Veți adopta curînd obiceiurile noastre de lenevie. Pentru moment, veniți la mine. Ne vom simți mai bine.

Jean îl urmă pe coridorul unde-și făceau de lucru ordonanțele și intră într-o cameră cu totul asemănătoare celei pe care o ocupa el, în afara unei sobițe de petrol care o umplea cu o răsuflare caldă, ușor acrișoară. Pe perete atîrnau în dezordine tot felul de haine și, peste tot, pe masa grosolană, pe podelele cu scîndurile prost închciate, pe taburete și chiar pe pat era o adunătură de asamblaje surprinzătoare, de metal și lemn, de sîrme, zdrențe de pînză, butoane, șuruburi, cauciucuri sparte.

Arătînd tot acest haos, Berthier avu zîmbetul unui om care se scuză pentru o manie pe care o știa ridicolă, dar care-i era foarte dragă.

– Magazinul meu, spuse. Aduc aici tot ce găsesc pe teren și mă servesc pentru a construi, pentru a inventa.

Apoi înflăcărîndu-se fără să vrea:

– Își bat joc de mine, bineînțeles. Dar uitați-vă, un extractor special pentru mitralieră, pe care toți l-au copiat. Iată ansamblul acesta de planșe extensibile și pliabile pentru hărți; spun că e incomod, dar, după ce-l voi perfecționa o să-l vrea întreaga escadrilă. Sigur, stau cam înghesuit în carlingă cu tot ce iau cu mine dar, la urma urmelor, vă asigur că toate sunt folositoare.

Se porni pe rîs, adăugînd:

– Thélis face glumele cele mai aspre.

– Dar îl iubiți foarte mult? întrebă Herbillon, uimit de tandrețea cu care vocea lui Berthier învăluise numele căpitanului.

– Dacă-l iubesc! exclamă camaradul său. Dar prietene, nu e nimeni care nu și-ar da viața pentru el! Nu știu să vă explic. Băiatul ăsta de douăzeci și patru de ani e sufletul, viața escadrilei noastre. Veselia, curajul, tinerețea lui! Are Crucea ca observator, șase decorații ca pilot și nu vorbește despre asta niciodată. Ar zbura zece ore pe zi dacă l-am lăsa. Și ce camarad, veți vedea!

Laudele construiau o aureolă în jurul chipului îndrăzneț care din prima clipă îl emoționase pe aspirant.

– Și ceilalți?

– Toți fermecători, spuse Berthier, dar Thélis e altă clasă! Și fiecare dintre noi o știe.

Stătură de vorbă îndelung. Jean învăță să-și cunoască tovarășii: țăranul Deschamps, concentrat la infanterie, reformat pentru răni grave, reangajat în aviație, reformat din nou după o cădere într-o seară cu ceață, cădere care-i zdrobise coastele, îi smulsese degetul mare de la o mînă, îi deformase fața; angajat din nou. Doborîse trei avioane. Căpitanul Reuillard, observator, venit de la partea sedentară, un vechi militar ursuz; André de Neuville, plin de îngîmfare și curaj, foarte rece, dur, cel mai puțin iubit de camarazi; solidul Marbot, fost adjutant de carieră intrat în aviație pur și simplu pentru prima de zbor care-i va permite să se căsătorească mai repede cu o fermieră din Normandia, om liniștit căruia nu-i plăcea riscul inutil și care în orice împrejurare era cel mai sigur și cel mai curajos dintre observatori.

Despre toți Berthier vorbea cu o bunăvoință necăutată, încrezătoare și din clipă în clipă îi devenea tot mai apropiat și mai drag lui Herbillon.

Clopotul sunînd pentru masa de prînz le întrerupse convorbirea.

– Trebuie să mă îmbrac repede, exclamă Berthier. Căpitanului nu-i place să întîrzii.

Intrînd în popotă, unde cîțiva ofițeri erau deja adunați, Herbillon fu întîmpinat cu un strigăt unanim:

– La bar, aspirantule!

Cum nu înțelegea nimic, îi explicară că fiind cel mai tînăr era însărcinat să toarne de băut și să încaseze plata consumațiilor. Împins, zăpăcit, fericit de această familiaritate născîndă își ocupă locul în spatele eșafodajului de sticle.

Se bea vîrtos și se vorbea tare. Ziarele sosiseră și noutățile de la Paris alimentau conversația, iar totul era topit în acea veselie sonoră și firească, privilegiul școlarilor și militarilor, care deveni încă mai zgomotoasă la apariția căpitanului.

– Să fie într-un ceas bun, se respectă obiceiurile, spuse el văzîndu-l pe Herbillon la tejghea. Un vermut, bobocule și toarnă mai cu vîrf veteranilor.

În acea clipă silueta lui Marbot acoperi intrarea dinspre coridor. Era în pulover. Thélis se repezi spre el, strigînd:

– Fără mecanici aici.

Marbot, cu pipa între dinți, suspină:

– Ce bine e fără veston.

– Să fie amendat, strigă Deschamps.

– Nu, se feri locotenentul cu o panică reală. Nu puteți să-mi faceți una ca asta.

– Atunci îmbracă-te, nesimțitule, spuse Thélis nemilos.

Marbot revenind, Deschamps propuse:

– Ia spuneți, domnule căpitan, ar trebui să-i arătăm bobocului cadrilul escadrilei.

Și brusc, apucat de brațe solide, Herbillon fu săltat peste bar și prins într-o horă sălbatică și ritmată care nu se opri decît la apariția primului fel de mîncare.

La masă continuă să-și învețe meseria de cadet. Trebui să citească menu-ul și Thélis îl preveni, foarte serios, că de aici încolo va trebui să-l versifice; toate glumele i se adresau lui și fu amenințat cu toate corvezile. Sub furtuna de batjocuri se simțea mîndru și vesel, pentru că ele însemnau prima legătură cu acest grup de bărbați uniți, căruia dorea atît de mult să-i aparțină.

La sfîrșitul mesei, Herbillon era atît de pătruns de rolul său, încît atunci cînd sună telefonul se repezi să răspundă. De la corpul de armată îl cereau pe comandantul escadrilei.

Thélis obținu tăcerea cu un singur gest și luă receptorul.

Văzînd expresia preocupată a feței căpitanului, o atenție îngrijorată înlocui veselia pe toate chipurile. Brusc, Thélis exclamă:

– Dar bine, e imposibil, domnule colonel, pe ceaţa asta.

Din nou se lăsă tăcerea în care simţeai că prin magia unui fir invizibil ajung, de departe, hotărîrile sorţii. Thélis mai spuse:

– Vă asigur, domnule colonel, că e nebunie curată.

Apoi:

– Vom încerca, domnule colonel, dar nu răspund de nimic şi nu voi trimite decît voluntari. Altfel, pretind ordin scris.

Atîrnă greoi receptorul în furcă şi Jean auzi o seamă de mormăieli al căror sens nu-l desluşi:

– Bineînţeles, domnilor nu le pasă de nimic.

– Mereu aceiaşi la corpul de armată.

– Să ţină o singură zi palonierul sub tălpi!

– Măcar ochi de-ar avea!...

În timpul acesta căpitanul se apropie de fereastră cercetînd cerul zdrenţuit. O crispare mînioasă îi strînse buzele. Vizibil, ezita să vorbească. În sfîrşit se îndreptă spre masă şi zise scurt:

– Se crede că cei de dincolo fac concentrări de trupe. Generalul doreşte să ne ducem să vedem ce se întîmplă.

– N-are decît să-l ducă şoferul lui, mormăi Marbot.

– Taci din gură, strigă Thélis. Ai văzut bine că am protestat, nu se poate face nimic.

Adăugă cu voce scăzută şi parcă ruşinată:

– Şi mi se interzice să zbor, de asemenea şi lui Marbot pentru că... pentru că... asta-i.

Ultimele cuvinte le pronunţă cu un soi de furie şi fiecare ghici de ce. Pe ceaţă, misiunea era mult prea periculoasă; statul major nu voia să riste comandanţii.

– Deci, am nevoie de doi oameni, şi de cei mai buni, continuă Thélis. Nu pot cere aşa ceva subofiţerilor.

În sala de mese erau trei piloţi: doctorul sosit recent, André de Neuville şi Deschamps. Jean era sigur că acesta din urmă se va oferi imediat să îndeplinească misiunea. Dar mutilatul care fixa cu încăpăţînare masa, murmură ca sub tortură:

– Nu pot, domnule căpitan. Douăzeci de friţi, dacă vreţi, dar nu ciulamaua asta.

Herbillon îşi aduse aminte de îngrozitoarea cădere prin ceaţă despre care-i povestise Berthier.

Atunci Neuville, fără un cuvînt, se îndreptă spre hangarele a căror masă gri părea o escrescenţă a ceţei. Mai era nevoie de un observator. Marbot ieşi din încăpere, strigînd:

– Nu vreau să asist la așa ceva. Plafonul e la treizeci de metri.

Ochii lui Thélis întîlniră rugămintea umilă din privirea lui Herbillon și-i spuse, foarte încet:

– Nu, puștiule, nu ai fi de nici un folos.

Jean își îndură lipsa de experiență ca pe o rușine de nesuportat, dar deja Berthier se oferi:

– Domnule căpitan, după Marbot, eu sînt cel mai vechi aici.

– Nu, nu dumneata, exclamă Thélis. Eu...

Era cît pe ce să adauge: "Te iubesc prea mult!" dar respectul profund pe care-l avea pentru rolul său de șef îl făcu să-și domine sentimentele.

– Du-te bătrîne, spuse cu fermitate.

Întreaga escadrilă asistă la decolare. Pînă și oamenii de corvoadă, toți veniseră, iar ochii fixau increduli orizontul atît de aproape, încît împiedica privirea să ajungă pînă la marginea terenului peste care ceața se lăsa grea.

Mecanicii încleștați de aripi rețineau cu greu avionul, gata să-i dea drumul, cînd Thélis se urcă dintr-o săritură pînă la marginea cocpitului și-i strigă lui Berthier:

– Dacă plafonul e același și peste linii vă interzic să mergeți mai departe. Mă înțelegi, da?

Neuville făcu un semn. Aparatul eliberat se desprinse de pămînt, ceața înghițindu-l aproape imediat. Grupul se destrămă și nu rămase pe teren decît Thélis, hotărît să pîndească reîntoarcerea camarazilor și Jean, care nu voia să-și lase singur comandantul.

Neuville n-a putut vira ca să ia înălțime. Abia desprins de la pămînt simți pe buze gustul ca de cenușă al ceței. Într-o clipă parbrizul fu acoperit cu un abur atît de gros încît pentru a se orienta, măcar cu aproximație, trebui să coboare. Vîntul care-i șfichiuia fruntea risipea din cînd în cînd, vălul gros al ceței în nori ușori, fugărindu-i ca pe o herghelie în goană. Atunci Neuville distingea, jos, pete verzi sau cenușii, acoperite rapid de perdele lăptoase.

Își ridică fularul pînă la nas, coborî clapetele caschetei pînă la sprîncene și își zise:

"Cred că am o mutră de laș de toată frumusețea sub masca asta".

Îi era frică, o frică mortală. Toți camarazii îl considerau curajos; numai el știa cît era carnea lui pradă spaimei. Trăia alături de el în permanență. Nu se urca în avion, fără ca teama să nu-l însoțească, nici măcar nu se putea gîndi la un zbor fără ca inima să nu-i devină grea, bătîndu-i foarte rar.

Dar, neadmițînd că un bărbat de sorgintea lui ilustră și cu eleganța lui ar putea trăi în mocirla tranșeelor și adăposturilor subterane a cerut să facă serviciul la aviație, arma cea mai periculoasă și căreia orgoliul său îi sporea riscurile. Lupta acerbă pe care o ducea fără odihnă cu spaimele îi dăduse acea împietrire a obrazului care îndepărta de el orice prietenie.

Cu degetele crispate pe manșă, acționînd profundorul, zbura drept spre liniile frontului. Asculta motorul cu o nervozitate atentă, urmărit de ideea că o pană era condamnare la moarte sigură, pentru că ar fi impus o aterizare forțată și bruscă. În apropierea Aisnei ceața deveni mai densă, mai joasă, înăbușind pămîntul pe care se desena, palidă, linia tranșeelor.

Neuville se întoarse spre Berthier, șef de echipaj, care-i surîse și-și îndreptă brațul spre înainte.

- Și el tremura, dar de o altă teamă, aceea de a nu-și putea îndeplini misiunea. Cu toate că făcea parte din escadrilă de peste doi ani, la fiecare zbor avea spaimele unui începător. Predispus la visare, conștient de asta, îi era groază că nu va putea distinge toate detaliile terenului, cu adevărata lor semnificație și că la coborîre, după ce-și va fi epuizat pilotul, va lăsa să-i scape un detaliu esențial. Ideea primejdiei, a morții, nici măcar nu-i trecea prin cap, într-atît mintea sa naivă de copil nu putea imagina un final himerelor sale.

Se aflau deasupra liniilor frontului. Între pătura de ceață și sol se căsca un fel de tunel plin de fum în care avionul pătrunse în plină viteză. Era atît de aproape de pămînt încît se vedeau șanțurile și ridicăturile parapetelor.

"Cel mult cincisprezece metri! gîndi Neuville cu dinții încleștați. Sigur că se trage de jos."

Dar mîna fermă a pilotului încercat nu tremura deloc și avionul spinteca sigur zona inamică. Patrulară astfel peste întregul front, între Soissons și Reims, fără să vadă nimic

neobişnuit. În sfîrşit, aproape regretînd, Berthier dădu semnalul de întoarcere.

Pe terenul bazei, Thélis mergea cu paşi mari urmat de Herbillon. Căpitanul mesteca între buze înjurături scrîşnite, cînd un soi de lumină îi jucă pe faţă. Înăbuşit de ceaţă, un murmur slab venea dinspre Vesle. Aspirantul nu-l deosebise de vuietul vîntului, dar privindu-l pe Thélis înţelese că avionul revenea.

Marbot, doctorul, toţi camarazii alergau deja pe teren. Biplanul apăru brusc din ceaţă.

– Aterizarea va fi o problemă, murmură Thélis încă îngrijorat.

Dar urmărind cu privirea virajul lin şi uşor, spuse, emoţionat de arta pilotului:

– Într-adevăr, Neuville e un as! Şi ce curaj!

Avionul rula spre hangare. Ajuns în dreptul grupului care-l aştepta, Neuville sări din carlingă. Berthier, pe locul lui rămase nemişcat. Căpitanul îl scutură rîzînd:

– Ei, visătorule.

Se opri brusc, îi ridică faţa spre el. Avea ochii închişi. În combinezonul de zbor se vedea o ruptură aproape de umăr.

– Neuville, strigă Thélis, s-a tras asupra voastră de jos?

– Nu ştiu, domnule căpitan. Mă asurzea motorului.

Vocea-i era lipsită de emoţie, dar păstrase încă fularul, ca să dea timp trăsăturilor feţei sale, pe care o ştia descompusă, să redevină impasibilă.

Cu precauţie, Berthier fu extras din cocpit. Respira slab. După îngrijorarea feţelor aplecate asupra lui, Jean măsură marca dragoste pe care o inspira. Doctorul pilot desfăcu combinezonul, apoi vestonul rănitului, privi rana şi se ridică.

– Ei bine? îl întrebă Thélis.

– Aici eu nu sunt medic, domnule căpitan, replică doctorul cu voce ridicată. O să vă lămurească la spital.

Thélis nu reacţionă la acest ton mult prea dur. Ca toţi ceilalţi înţelesese...

Jean nu se putu opri să nu se gîndească la veselia care, acu mai puţin de un ceas, se revărsa peste escadrilă.

Cît timp persistă ceaţa, la popota ofiţerilor nu se mai rîse. La masă, tacîmurile mai spaţiate disimulau cu greu locul gol, încăperea părea mai vastă. Dar tot străduindu-se să-l uite pe Berthier, camarazii lui reuşiră.

Doar Jean, a cărui sensibilitate proaspătă păstra o urmă mai profundă, nu voia deloc să-şi alunge din amintire, unica întîlnire pe care o avusese cu cel ucis, nici chipul cu pleoapele coborîte, deja înţepenite, dar fragede încă. Vru să vorbească cu Thélis, cu Marbot. Cei doi bărbaţi îl opriră cu un ton ce nu admitea replică. Această indiferenţă prefăcută, l-ar fi îndurerat pe aspirant, dacă bătrînul căpitan Reuillard nu i-ar fi explicat totul într-o frază:

– Nu te mai gîndi, puştiule, altfel îţi piere tot curajul.

În tăcerea care acoperea cu bună ştiinţă amintirea unui camarad iubit, exista un instinct de apărare şi chiar o bucurie secretă de a fi, încă, viu.

Cînd vîntul de vest rostogoli norii dincolo de Reims, lăsînd deasupra bazei un cer curat şi strălucitor, această sete de a uita se accentuă. Cu toate că, în afara recunoaşterilor de rutină, nu era de îndeplinit nici-o misiune, Thélis decise ca toată escadrila să decoleze, iar Marbot însuşi, căruia nu-i plăceau zborurile inutile, aprobă hotărîrea, spunînd:

– Trebuie să spălăm amintirile triste.

Terenul zumzăia ca un stup monstruos. Căpitanul supraveghea totul: verificarea motoarelor, decolajele, aterizajele, activitatea mecanicilor. Găsea o glumă pentru fiecare pilot. Vocea lui muşcătoare răsuna peste tot. Fugea de la hangare spre aparate, ajutînd la învîrtirea elicei, la verificarea unui carburator. Deodată, ca îmbătat de mişcarea impetuoasă pe care o dezlănţuise, se rostogoli în iarbă cu superbul său cocker auriu – de care nu se despărţea niciodată – înfrăţiţi în bucuria lor de animale tinere. Astfel, de la un avion la altul se transmitea focul ce-l mistuia şi fiecare echipaj se ridica – nucleu pierdut în cerul vast – simţind între el şi ceilalţi camarazi legătura ţesută de căpitan, prin înflăcărarea întregii sale fiinţe.

În acea zi, Herbillon execută primul său zbor. Se apropia seara cînd Thélis îi făcu semnul pe care-l pîndea, îngrijorat. Din spaima de a nu întîrzia plecarea, Jean îşi adusese de dimineaţă întregul său echipament pe teren. Fu gata cu o rapiditate care-l făcu pe Thélis să surîdă şi se năpusti în cocpit.

Pînă aici, nu se suise decît în aparate de şcoală, maşini greoaie, din care vedeai ca dintr-un balcon priveliştea desfăşurată sub tine. Acum vibra în jurul lui un avion de război, solid şi prompt, construit pentru luptă, maşină aducătoare de moarte, cu profil de rechin. Despărţitura în care-şi înghesuise trupul era foarte strîmtă, aglomerată de un taburet cu hărţi şi de patul mitralierelor jumelate. Cum să te mai mişti ca să observi terenul în voie şi să te mai şi lupţi?

Căpitanul îl întrebă dacă e gata, Herbillon înclină capul şi brusc, o teamă dulce, voluptoasă îi înfioră întregul trup. Avionul rula pe pistă săltînd uşor, apoi nu mai simţi nici o zgîlţîitură, ci doar o alunecare lină. Se desprinseseră de pămînt. Curentul zborului, vîntul stîrnit de elice îl învăluiră în acea beţie a spaţiului care îi ameţeşte pe marinarii aflaţi la plecare, la prova navelor.

Căpitanul luă înălţime deasupra terenului. La fiecare viraj, orizontul dispărea, peisajul se răsturna, iar cînd hangarele nu mai fură decît minuscule pete albe, Thélis, arătînd spre mitraliere făcu gestul de apăsare pe trăgaci. Aspirantul înţelese că trebuie să verifice armele. Sprijini pe piept placa de oţel care îmbina cele două ţevi şi trase. Un pîrîit clar, vesel, sparse zgomotul motorului. Două linii roşietice zburară spre cer. Strigă entuziasmat:

– Trasoare!

Un zgomot de armă îi răspunse făcîndu-l să se încordeze, gata să tragă, dar în cîntecul gloanţelor recunoscu ritmul după care dansaseră la popotă. Ca să-şi verifice mitralierele, Thélis cînta cu ele cadrilul escadrilei. Îi surîse aspirantului, care se simţi invadat de o veselie extraordinară. Îi veni să rîdă, să cînte, să plîngă. Se admira în sinea lui, căci se vedea frumos, entuziast, brav, străbătînd ca o flacără spaţiul infinit. Ar fi vrut să-l vadă în această splendoare de arhanghel iubita lui, toate femeile frumoase ale universului şi toate femeile tinere spre care se îndrepta dorul său tulbure şi puternic. Tot ceea ce citise despre aviatori, întreaga glorie cu care-i înconjurase în imaginaţie, acum se aşeza ca o coroană mîndră pe fruntea sa.

Fără a fi în stare să despartă artificialul de entuziasmul autentic, se sprijini cu emfază de turela mitralierelor, mîngîie trăgaciul cu mănuşa îmblănită. O privire spre pămînt îi schimbă dispoziţia. Baza dispăruse şi nu mai recunoştea nimic.

Febril, căuta urma hangarelor fără s-o găsească. Lipsit de unicul său punct de reper apucă harta, pe care curentul era cît pe-aci să i-o smulgă din mîini.

Trebui să-şi vîre capul la adăpostul carlingii ca să consulte planşele dar, de îndată ce încerca să le aplice pe teren, pierdea orientarea. Ca pentru a-şi găsi un punct de sprijin privi spre căpitan, dar în faţa cefei nemişcate, apărată de gulerul de piele îmblănită, înţelese că era singur, că cei doi metri ai fuselajului care-l separau de pilot erau, în aer, o distanţă de netrecut.

Atunci încercă, pur şi simplu, să-şi fixeze în memorie datele terenului pe care-l survolau pentru ca, la întoarcere, să le pună chip şi nume. Drumuri, ca nişte fîşii zugrăvite proaspăt se răsuceau în jurul unor figuri geometrice formate din cîmpuri şi păduri. Satele semănau cu nişte arşice scăpate dintr-o pungă spartă. Rîurile – şerpi nemişcaţi şi albaştri – dormeau între malurile verzi.

Veniră apoi tranşeele, tablă de şah uriaşă şi fantezistă, ţesătură de vene albicioase într-un pămînt cenuşiu în care se înfigea pintenul Aisnei. Lăsîndu-se pe o aripă, Thélis îi arătă un fel de umflătură albicioasă, mutilată de gropi negre, ce se ivise în dreptul hobanelor dintre aripi. Jean recunoscu cota 108, căci văzuse fotografiile acestui deluşor spart de două găuri de obuz în care zăceau, cot la cot, francezi şi nemţi. Avionul se afla la graniţa nevăzută dincolo de care începea cerul inamic.

Emoţionat, Herbillon gîndi: "Mergem la ei".

Imediat se pregăti de luptă şi crezînd că vede venind din toate punctele spaţiului avioane duşmane, le provocă pe rînd.

Dar cerul imens era gol şi, în ciuda zgomotului de motor, tînărului i se păru că aude tăcerea asfinţitului care înghiţea orizontul. Solul era roşcat şi tranşeele păreau nişte pîrîiaşe albastre. Catedrala din Reims, în mijlocul caselor adunate în juru-i, strîngea asupra nenorocirii sale ultimele raze ale soarelui pe care Herbillon îl vedea încă, deşi pentru cei de pe pămînt el apusese deja.

Şi lui Jean îi fu ruşine de orgoliul copilăresc care-l stăpînise cu cîteva momente mai devreme. Se văzu slab, umil şi mic. Avionul părea că stă pe loc, fără apărare, şi îi fu teamă de pedeapsa cumplită ce s-ar putea abate peste capul celor care tulburau misterul zilei ce murea.

Nu ieşi din această vrajă, decît la o zgîlţîitură bruscă. Thélis

cobora în picaj spre tranşee; o jerbă sîngerie ce ţîşnea din mitraliera lui se înfundă în şanţuri. Apoi, din nou, Herbillon fu presat de turelă şi ca o rachetă, avionul urcă.

Un zgomot înăbuşit, dizolvat de văzduhul înalt, ajunse la urechile tînărului care se aplecă în afară. Sub fuselaj, un ghem de fum maroniu se clătina molatec. Unul trecu prin stînga, altul se ivi deasupra aparatului şi toate păreau umflate şi pestriţe ca pomii înfloriţi primăvara.

Thélis se întoarse spre Herbillon să vadă ce impresie făceau asupra lui primele obuze. Chiar tremurînd de frică, aspirantul ar fi găsit în mîndria lui un zîmbet provocator, dar nu avu nevoie de nici un efort. Exploziile, departe de a-l înspăimînta, îi plăceau aşa cum îmbobocea pe neaşteptate şi înfloreau în acelaşi ritm regulat, legănîndu-se leneş, răsfirîndu-se ca nişte mingi şi apoi topindu-se în şuviţe cenuşii.

La gestul nepăsător al căpitanului răspunse cu bucurie, mîndru de curajul său. Baloanele astea negre erau cele despre care piloţii vorbeau cu atîta respect? O formă rotundă, armonioasă, un zgomot atît de uşor! Era motiv să tulbure o inimă bravă?

Acum, erau peste tot: sus, jos, sub coadă şi aproape la nivelul lor. În această înflorescenţă care se topea ca să renască mereu, avionul manevra cu abilitate. Cabrîndu-se, plutind, aplecat pe o aripă, intrînd în picaj, aluneca printre aceste ciudate sfere, în timp ce Jean, zgîlţîit, cu mîinile încleştate de marginea carlingii urmărea amuzat ceea ce-i părea un joc al lui Thélis, fără să bănuiască o clipă, că era vorba de viaţă şi de moarte.

Brusc, avionul dansă brutal. În ciuda lipsei sale de experienţă îşi dădu seama că de data aceasta nu fusese o mişcare voită a căpitanului. Nu ştia cum să-şi explice această impresie, dar avionul avusese o clipă de abandon, care-i aminti că se află într-un aparat fără viaţă, o alcătuire din metal, pînză şi lemn şi nu o vietate sensibilă şi docilă, cum îi păruse pînă atunci.

În aceeaşi clipă îl invadă amintirea pămîntului sigur. Îl privi, atît de îndepărtat şi rupt de el, pierdut într-o ceaţă persistentă care începea să se îngroaşe. Şi îl cuprinse un dor fierbinte să se întoarcă.

III

În aceeaşi seară, Deschamps bea la popota subofiţerilor, lăsînd să cadă leneş cuvintele pe care toţi le ascultau cu respect.

Această sală de mese era, ca şi ccalaltă, mobilată de o masă şi un bar, dar totul era sub semnul rudimentarului şi al neglijenţei. Încăperea avea podelele prost îmbinate, mucuri de ţigări zăceau pe jos şi aerul era stătut. Bărbaţii, cu chipuri masive, îmbrăcaţi în stofe grosolane erau mai impulsivi şi mai puţin dispuşi să-şi analizeze sentimentele.

În încăpere se aflau trei piloţi: Virense, un băiat solid, roşcovan; Brûlard, mecanic trecut la pilotaj; Laudet cu o faţă foarte tînără încadrată de păr cărunt, aproape alb; cei doi militari Gival şi Malote şi, în sfîrşit, Dufrêne fotograful. Decolaseră toţi, stîrniţi de febra lui Thélis şi purtau urmele zborului în ochii strălucitori.

În compania lor, Deschamps se simţea la largul lui. Pînă la avansarea sa recentă trăise în această baracă, mîncase la această masă, băuse din vinul roşu, greu, care acum îi umplea paharul. Ziua în care croitorul escadrilei i-a cusut tresa de ofiţer pe vestonul lui de trupă, fusese victoria victii sale. Era împlinirea unei ambiţii pe care o nutrise în secret, aproape ruşinat şi care-i păruse nemăsurată.

Dar, prima ameţeală risipită, noua lui existenţă îl stînjenea ca o uniformă croită prea strîmt. Dincolo, la popotă, vocile erau prea armonioase, gesturile prea rezervate şi era nevoit mereu să-şi supravegheze mişcarea palmelor late, bătătorite de munca cîmpului. Anecdotele lui sunau deplasat, iar el nu gusta glumele celorlalţi. Şi cum îi lipsea naturaleţea, altfel pe bună dreptate destul de îngîmfat de rănile lui, suferea într-un fel tulbure şi constant.

Nu-şi regăsea echilibrul decît printre caporali şi sergenţi. Pentru ei era cineva, un exemplu viu al onorurilor la care, şi ei,

puteau spera; şi cum fiecare cunoştea felul în care le meritase, admiraţia lor era curată, lipsită de invidie. Dintre toţi, Brûlard care fusese mecanicul său, se arăta cel mai entuziasmat. Intrînd, un pilot le întrerupsese conversaţia. Înainte de a scoate o vorbă trase o duşcă.

– E bun, după trei ore de reglaj de tir.

Virense întrebă:

– Mai e cineva sus, Verraux?

– Căpitanul mai zboară încă. L-am văzut departe, dincolo de linii, în timp ce mă întorceam.

Îşi scoase încet haina îmblănită, ciorapul de mătase care-i servea de fular şi apăru subţire, cu părul lins, cu buze umede, cu mişcări unduioase de brigand şi de ibovnic. Apoi, anunţă:

– Am văzut o faţă nouă pe teren.

Apăsase intenţionat pe cuvinte, astfel încît să atragă atenţia tuturor. Doar Deschamps nu întoarse capul.

– E locotenent, reluă Virense. Stătea de vorbă cu Marbot. Cred că vine la noi.

Virense îl privi pe Deschamps, care rămăsese nemişcat, şi-l întrebă:

– Ştii ceva, tu?

O strîmbătură întinse cicatricea mutilatului, cînd răspunse cu răceală:

– Am auzit vorbindu-se. E locotenentul Maury.

– Se pare că va fi şeful piloţilor, insistă Verraux.

De data asta Deschamps nu-şi mai putu opri furia.

– E adevărat, strigă, şi e o ruşine. Abia iese din şcoală şi pentru că are două trese, e pus peste capul băieţilor noştri, care au trecut prin atîtea.

Îşi izbi pieptul, făcînd să răsune decoraţiile de care nu se despărţea niciodată.

Brûlard se ridicase, ciupindu-şi cu degetele tremurătoare mustaţa aspră.

– O să-ţi facă una ca asta, Louis? exclamă el.

– Căpitanul nu are nici o putere, observă Verraux cu amărăciune. E vorba de noua circulară: e obligatoriu ca un ofiţer să aibă două galoane ca să poată comanda piloţii vechi.

– Să încerce numai să-mi dea vreun ordin, spuse Laudet calm. O să-i pun la bețe în roate!...

– Dar eu! strigă Brûlard.

– O să-mi blochez mitralierele, spuse Gival.

– Şi eu, aparatul meu, zise fotograful Dufrêne.

Deschamps asculta cu bucurie această revoltă. De două zile de cînd ştia de numirea şefului cel nou, era indignat. Confident al căpitanului, pentru care avea un ataşament de cîine şi o gelozie de femeie, fusese lovit de vestea că un necunoscut – fără merite – va intra în intimitatea lor.

– Hai să vedem cum arată, spuse el.

De pe sol se ridica aburul luminos al unui amurg cenuşiu-albăstrui. Cîmpul era gol şi mecanicul care aştepta întoarcerea lui Thélis tremura în răcoarea serii. În vecinătatea hangarelor, piloţii distinseră vag un bărbat care, cu capul plecat, se plimba cu paşi rari. Trupul înalt, uşor adus de spate era înfăşurat într-o manta foarte ajustată care desena cu o precizie nemiloasă slăbiciunea pieptului îngust şi uşoara asimetrie a umerilor.

Auzindu-i venind pe Deschamps cu ceilalţi camarazi se îndreptă spre ei.

– Bună ziua domnilor, exclamă el; sunt locotenentul Claude Maury. Şi le întinse ambele mîini.

Deschamps, imitat de ceilalţi, se mărgini să ducă degetele la chipiu, fără să răspundă.

Braţele lui Maury căzură inerte de-a lungul trupului. Faţă în faţă cu grupul din care ostilitatea se revărsa aproape palpabilă rămase nehotărît, descumpănit. Îşi încheie febril nasturii de la manta, căutînd în van un cuvînt, o atitudine ca răspuns la răceala acestor bărbaţi. Dar se auzi un motor uruind în cerul limpede şi privirile se întoarseră spre văzduhul ceţos din care se ivea silueta unui avion...

Căpitanul sări primul pe sol. Herbillon fu repede alături de el şi aceeaşi vioiciune le marca feţele.

– Ei bine, bobocule, făcu Thélis, ai reperat bateria care ne-a zgîlţîit?

– Deloc! mărturisi Jean cu bună dispoziţie.

– Ticăloasa trage bine, ţi-am spus eu, domnule căpitan! strigă Deschamps mîndru să demonstreze sub privirea intrusului intimitatea sa cu comandantul.

Thélis remarcase prezenţa străinului care-i venea în întîmpinare şi faţa i se crispă. Nu voia cu nici un chip ca o glumă să-i micşoreze prestigiul în faţa unui ofiţer necunoscut.

Herbillon nu-şi dădu seama dacă noul venit îi trezea simpatie sau neplăcere. Era fruntea înaltă străbătută de vinişoare albăstrii, care-l atrăgea? Sau gura subţire, cu o expresie dureroasă în obrajii palizi? Dar cum să-ţi placă tenul cenuşiu şi distanţa excesivă dintre nas şi buza superioară? Şi acest trup stîngaci, parcă rupt din genunchi, strîmb din bazin şi umeri – te îndemna la milă, repulsie, sau batjocură?

În acest timp, Maury îi dădu raportul căpitanului asupra ştatelor sale de serviciu. Jean se amestecă printre piloţii care urmăreau conversaţia cu o atenţie ascuţită, lipsită de bunăvoinţă. Pe chipurile lor citi clar o antipatie primitivă, pe care se părea că nimic nu o poate clinti.

Cînd Thélis îl luă pe aspirant să-şi scrie raportul asupra zborului de recunoaştere efectuat, umbra serii acoperea terenul, dar era încă destul de transparentă pentru ca să se poată distinge silueta înaltă, nemişcată şi părăsită, ca o epavă.

"Ce e schimbat aici?" gîndi Herbillon intrînd în popotă.

Neuville bătea darabana cu degetele pe un geam, Marbot muşca din eterna sa pipă, Deschamps, doctorul, Reuillard, observatorii Charensole şi Baissier discutau performanţele avioanelor. Totul părea normal.

Dar zărindu-l pe Maury părăsit într-un colţ, Jean înţelese că această nouă prezenţă, atîta vreme cît nu era absorbită de atmosfera lor familiară, va strica buna înţelegere care se stabilise între ei.

Trecu în spatele barului, întrebînd:

– Cui i-e sete astă-seară?

Maury porni spre el, se opri şi, adresîndu-se tuturor:

– Domnilor, spuse, veţi binevoi să celebraţi intrarea mea printre dumneavoastră?

Era fraza prea căutată, sau tonul nu era destul de direct?

Herbillon simţi în toţi cei de faţă o ezitare, care crescu atunci cînd Deschamps declară brusc:

– Mulţumesc, eu nu beau.

Ceilalţi, parcă cu regret, veniră să se sprijine de bar şi Jean văzu cum, brusc, buzele subţiri ale lui Maury se strîng uşor, dar cu atîta durere încît Jean înţelese că acest bărbat suferea profund din pricina antipatiei pe care o stîrnea.

În timp ce pregătea amestecul de băuturi comandate, îl examină. Ridurile de la tîmple, părul cărunt marcau puternic trăsăturile noului camarad, dar era îmbătrînit, în special, de oboseala interioară care părea că-i retează orice avînt. Cînd ochii lor se întîlniră nu Maury fu acela care să şi-i ferească. Jean, primul, întoarse privirea, pentru că acei ochi calzi, prietenoşi, pătrundeau prea adînc în fiinţa sa, învingeau prea uşor stavilele pe care le pui instinctiv faţă de un necunoscut.

În seara aceea, alcoolul nu stîrni veselia; conversaţia lîncezea, lipsită de interes, şi fiecare îl aştepta cu nerăbdare pe Thélis ca să risipească el atmosfera apăsătoare.

Cînd apăru proaspăt,strălucitor şi aureolat de veselia care-l anima întotdeauna în prezenţa camarazilor săi, Maury însuşi, avu un surîs de uşurare. Spontan, îl întrebă:

– Dar cîţi ani aveţi, domnule căpitan?

Admiraţie şi un soi de respect îndurerat se simţeau în tonul lui. Dar nimic nu putea să-i displacă mai mult lui Thélis decît această subliniere, făcută de către un străin, a tinereţii sale pe care o resimţea ca pe o slăbiciune. Răspunse scurt:

– În aviaţie rareori ajungem să îmbătrînim.

Lui Maury îi căzu capul în piept atît de brusc, de parcă l-ar fi lovit cineva. Apoi, automat, privi rînd pe rînd ofiţerii de faţă. Thélis spusese adevărul: cel mai vîrstnic dintre ei, nu avea treizeci de ani. Ruşinat îşi trecu palma peste tîmplele cărunte.

Aspirantul începu să citească repede menu-ul, pe care-l comenta cu glume uşoare şi rime fără pretenţii. Căpitanul, a cărui dispoziţie se schimba de la o clipă la alta, ca la copii, lăuda rîzînd eforturile lui Herbillon şi invită cu un gest politicos pe Maury, ca cel mai în vîrstă locotenent, să se aşeze în dreapta sa.

Înainte de a se servi cina, ordonanţele puseră pe masă opt sticle înfundate.

– Care-i nebunul? întrebă Thélis.

Văzînd încurcătura lui Herbillon, spuse:

– Dumneata?

– Mi-am permis, domnule căpitan... pentru primul meu zbor.

– Dar nu te mai scuza, dragul meu, ar fi culmea.

– Chiar aşa, mormăi Marbot, scoţînd cu grijă dopul primei sticle.

Îşi muie buzele în vinul negru şi suspină:

– Păcat că e atît de scump. Aş bea bucuros în fiecare zi.

Un rîs general comentă întristarea lui Marbot, iar mîncarea fu atacată cu poftă. Maury simţi stabilindu-se între el şi noii camarazi, puţin din acea fraternitate animală pe care o stîrnesc plăcerile împărtăşite. Cu ajutorul vinului, pometii pămîntii se rumeniră şi o licărire uşoară luă locul disperării din ochii săi.

Thélis felicită escadrila pentru avîntul deosebit dovedit în cursul dimineţii, dar Marbot exclamă:

– Lasă-ne în pace. Tu eşti primul care decolează şi ultimul care se întoarce.

– E adevărat, domnule căpitan, sublinie Deschams. Nu-mi place să te ştiu sus, cînd se lasă ceaţa. Mi-ar fi frică în locul tău.

La aceste cuvinte, Maury întoarse capul spre el cu curiozitate. A fost un semnal pentru Deschamps ca să-şi verse furia de care era plin.

– Da, mi-e frică! auziţi dumneavostră de colo, strigă el. Aştept să faceţi cît am făcut eu şi apoi să vă permiteţi să mă judecaţi.

Printre ofiţerii prezenţi se răspîndi o stînjeneală profundă.

– Bine, murmură Claude, dar n-am spus nimic!

Dar Deschamps, înnebunit de reproşul pe care-l citea în ochii tuturor, beat de invidie şi vin îşi pierdu stăpînirea de sine pe care şi-o impusese la masa căpitanului.

– Ţin să vă spun, strigă el, că cei mai curajoşi nu sînt cei care acuză pe alţii de laşitate.

Maury nu se clinti; buzele îi tremurau uşor, la colţuri.

– Vă interzic, spuse el cu voce joasă dar fermă, să-mi vorbiţi astfel.

– O, domnule pilot şef...

O lovitură de pumn în masă, care făcu să zăngăne paharele acoperi cuvintele lui Deschamps. Căpitanul era în picioare, cuprins de o asemenea mînie încît toţi plecară ochii ca să nu-i întîlnească pe ai lui.

– Destul, strigă el. Nu tolerez asemenea certuri de beţivi. Deschamps la arest imediat, în camera ta, pînă mîine dimineaţă. Iar dumneavoastră Maury, dumneavoastră....

Aşteptă ca mutilatul să iasă ca să adauge:

– Nimic, aveaţi dreptate.

Claude se ridică.

– Domnule căpitan, permiteți să mă retrag. Călătoria m-a obosit.

Thélis nu-l reținu. Îi purta pică în fundul sufletului pentru că-l obligase să-și pedepsească cel mai bun pilot.

Masa odată terminată, Thélis, Neuville, doctorul și Charensole se așezară la bridge-ul cotidian; Marbot începu o pasiență, Baissier, care avea de executat pentru a doua zi un reglaj dificil, studia fotografiile de teren.

De obicei, Herbillon se așeza la spatele căpitanului, care-l iniția în tainele subtile ale jocului. Dar în astă seară era distrat și gîndul lui îl însoțea pe Maury.

Prea puține zile se scurseseră de cînd intrase în escadrilă, ca să poată gîndi fără strîngere de inimă la camera pustie în care noul camarad se dusese să-și ascundă tristețea, gonit dintre ei de o inexplicabilă animozitate. Simțea nevoia să-l ajute. Dar oare n-ar stînjeni acest bărbat mai în vîrstă și superiorul lui în grad? O amintire îl străbătu, foarte crudă și în același timp duioasă, care-l hotărî: amintirea lui Berthier intrînd în camera sa.

Îl găsi pe Claude pe marginea patului, prăbușit, cu brațele atîrnînd. Probabil se lăsase să cadă, fără ca apoi să se mai miște. Cînd aspirantul intră, nu se clinti. Fu nevoie ca tînărul să se împiedice de lada de campanie, ca să-l determine să ridice capul.

Becul fără abajur rănea ochii cu lumina care se oprea brusc în pereții pe care-i făcea și mai negri. Dezvăluia din plin trăsăturile lui Maury fără a lăsa nici o parte a feței într-o umbră indulgentă. Și acest chip apărea covîrșit de tristețe.

Maury fu conștient de aceasta;cu un mare efort, însă, reuși să nu lase să se vadă decît un interes politicos.

Herbillon, ezitînd, începu conversația.

– Iertați-mă că vă deranjez, spuse. Dar știu cît de singur te poți simți cînd abia ai sosit.

Nu știa cîtă simpatie profundă pusese în această frază banală și fu uimit de efectul pe care-l stîrni. Maury se ridicase și, apucîndu-i ambele mîini, exclamă:

– Cît bine îmi faceți, tinere, cît bine!...

Aspirantul n-a ştiut ce să răspundă. Acest bărbat părea că poartă în suflet o rană adîncă, pe care orice vorbă neîndemînatecă risca să o zgîrie dureros.

Claude începu să se plimbe în lungul şi latul camerei, cu gesturi bruşte de marionetă dereglată, arătîndu-şi astfel toate defectele trupului. Căuta vizibil să se domine, să înceapă o conversaţie liniştită, dar nu reuşea. În sfîrşit, întors cu spatele, întrebă cu o voce pe care cu greu a făcut-o să nu tremure:

– Ce le-am făcut eu lor?

– Dar, nimic, desigur. E doar o neînţelegere.

– Nu! Nu! stirgă Maury. Deschamps mă urăşte, îi stînjenesc pe ceilalţi şi, pînă şi căpitanul...

– Nu spuneţi nimic rău despre căpitan, îl întrerupse cu vivacitate Herbillon. Îl veţi iubi mîine, sunt sigur.

Maury dădu din cap şi cu un surîs sfîşietor, spuse:

– Dar îl iubesc deja. Are în el o limpezime, o noblete, care nu poate înşela. Doar că, de ce...

– V-a răspuns repezit? îl întrerupse din nou Jean. Aţi greşit vorbindu-i de tinereţea lui.

– Dar nu am dorit decît să-i aduc cel mai frumos omagiu, spuse Maury.

Reluă mîinile aspirantului în palmele sale.

– Ascultaţi, vă jur că pentru mine nimic nu e mai minunat decît tinereţea!

Chipul îi fu acoperit de acea expresie absentă, care trădează obsesiile, apoi ca şi cum o cumplită îndoială l-ar fi cuprins, spuse:

– Şi nimic mai teribil...

Privirea lui, amestec de bucurie şi teamă iraţională, se fixă pe statura armonioasă a lui Herbillon şi pe chipul lui încă atît de proaspăt.

– V-au iubit din primul moment, nu-i aşa?

Bănuind stînjeneala tînărului, îşi trecu mîna pe frunte.

– Sunt, spuse el, de o sensibilitate prostească în seara asta. Nu mă judecaţi prea aspru. Sunt zile în care, într-adevăr, te simţi la capătul puterilor.

Îşi reluă plimbarea prin camera strîmtă, pe care o străbătea din cîţiva paşi, din nou în căutarea unei fraze capabile să dea un curs normal acestei conversaţii. Aspirantul îl urmărea cu privirea, fascinat de mişcarea lui oarecum mecanică.

În sfîrşit, nemaiputînd suporta tăcerea pe care se părea că nimic nu o poate sparge, Herbillon propuse:

– Dacă am bea ceva?

Maury se opri, la început neînţelegînd, apoi brusc:

– Desigur, exclamă el. Trebuia să vă fi întrebat imediat. Vă cer iertare. Ce preferaţi?

Se agita, încercînd să ghicească preferinţele lui Jean înainte de a i le spune. Şi fără să-l mai lase să răspundă, exclamă:

– Aşteptaţi, poate vă place whisky-ul? Am la mine. Se spune că e excelent.

Cum tînărul încuviinţă, se aplecă asupra unuia din cufere şi-l deschise cu mişcări precipitate. Herbillon văzu că e plin de cărţi. Claude îi surprinse privirea şi, pentru prima dată, aspirantul zări pe buzele ciudatului său camarad, un surîs adevărat şi cald.

– Am foarte multe, spuse el încetişor, aplecat peste volume.

Şi imediat adăugă cu vioiciune:

– Vă stau la dispoziţie, să ştiţi. Cînd doriţi, intraţi aici şi luaţi tot ce vă place.

Herbillon nutrea pentru cărţi o iubire ca pentru un prieten ce-ţi poate umple viaţa pentru totdeauna. Maury sesiză acest ataşament, în cuvintele cu care tînărul îi mulţumi. Astfel că, deodată, liniştiţi şi uniţi în admiraţia lor începură să le cerceteze. Multe erau noi, aşteptînd să fie descoperite, dar erau şi din cele foarte uzate, care mărturiseau o lectură predilectă, cu totul specială. Claude îşi explica preferinţele, spunea cîte un vers, Herbillon recita următorul.

O înţelegere profundă îi apropia, în timp ce afară vîntul se văita cu un plîns aproape omenesc.

Ochii lui Claude îl învăluiau pe Herbillon cu recunoştinţă şi prietenie. Apoi, din fundul lăzii de campanie scoase o sticlă ncîncepută, o destupă şi umplu două pahare pînă la gură. Aspirantul îi urmărea îngrijorat gesturile.

– Vreţi să mă îmbătaţi? întrebă el.

Claude răspunse încurcat, cu naivitate:

– Vreau să vă fac o mărturisire. N-am gustat niciodată whisky; nu ştiu ce cantitate se pune. Dar vreau să devin un adevărat aviator, să beau, să joc cărţi. Mă veţi învăţa toate astea!

Fața i se crispă deformîndu-i trăsăturile. Adăugă, fără ca Herbillon să înțeleagă dacă o spune cu ironie, sau cu amărăciune:

– Astfel ajungi să placi femeilor, nu-i așa?

IV

Ceaţa îl obişnui şi pe Herbillon cu dimineţile pline de nepăsare. Vagi păreri de rău luptau cu o bucurie ascunsă, care i se părea vecină cu laşitatea. Dar ce să faci împotriva unui cer care de două săptămîni se încăpăţîna să se tîrască la înălţimea hangarelor?

În odaia sa, ordonanţa se străduia să-i întîmpine orice dorinţă: apa bolborosea pe sobiţa cu benzină şi tînărul asculta zgomotele devenite atît de familiare, încît i se părea că a trăit în preajma lor ani de zile.

Se sculă foarte tîrziu şi, îmbrăcat sumar, se duse spre popotă unde plantonul trebuia să fi adus deja, corespondenţa. Pe masă nu mai rămăseseră decît trei scrisori, toate adresate lui. Se şi miră de lăcomia cu care le înşfăcă. Erau, totuşi, la fel cu cele primite în fiecare zi; misivele devotate ale părinţilor, sau naive ale fratelui său, scrisorile Denisei ştiute dinainte: iubitoare, pasionate.

Totuşi, prin falsa tristeţe ce i-o provocau în această dimineaţă rîndurile lor, măsură cu durere ce distanţă uriaşă reprezentau cele cîteva ore de drum ce-l despărţeau de fiinţele dragi a căror tandreţe, închisă între file, o ţinea acum în mînă.

Lăsîndu-se pradă melancoliei, văzu în adevărata ei lumină o existenţă pe care o crezuse eroică şi plină de neprevăzut. Nimic mai monoton, mai lipsit de sens decît toate aceste ore leneşe, în saboţi, scurse în flecăreală, în partide de cărţi, în hoinăreli de la barăci pe teren, de pe teren la barăci. Chiar zborurile erau reglate ca într-o viaţă banală de funcţionar şi, cel mai adesea, nu erau decît plimbări liniştite.

Murmură:

– S-ar putea spune că ne-am retras la ţară înainte de vîrsta pensionării.

Auzind pasul unui camarad şi temîndu-se să nu-şi dea de gol slăbiciunea strecură în buzunar scrisorile pe care le ţinea în mînă. Apoi, îndreptîndu-şi umerii, se prefăcu bine dispus.

Maury nu se lăsă păcălit.

– Vă plictisiţi? îl întrebă cu afecţiune.

Avea o voce atît de prietenoasă, încît Jean mărturisi:

– Mă simt foarte singur în dimineaţa asta.

– Numai în dimineaţa asta? Sînteţi norocos. Înainte de a-i adresa cuvîntul, privise spre masa goală.

Jean îşi aminti atunci cu mîndrie de plicurile ce-i umpleau buzunarul şi soarta lui i se păru mult mai blîndă. Cum, timid, Maury îl întrebă dacă n-a găsit o scrisoare pentru el, nu se putu împiedica să-i spună:

– Am şterpelit ultimele scrisori.

Suferinţa care se aşternu pe faţa camaradului său îl făcu să-şi regrete cuvintele. Pentru a le face uitate, îi propuse:

– Vă iau cu mine la Florence, la Jonchery. Avem nevoie de distracţie.

Tocmai se îndreptau, pe jos, spre povîrnişul care ducea de la platou spre Vesle, cînd îi ajunse din urmă un automobil. Comandantul Mercier, şeful sectorului, care se afla în maşină le propuse să-i ia. Asta împrăştie într-o clipă melancolia lui Herbillon. Un şef îndatoritor, care se oferă să-i conducă la un cabaret ţinut de o tîrfuliţă nostimă! Nu era destul pentru a face viaţa mai frumoasă?

Şoferul frînă în dreptul unei porţi joase; Claude şi aspirantul intrară în cîrciumă. Două mese lungi, acoperite cu o muşama zdrenţuită, nişte banchete şchioape şi o tejghea, formau tot mobilierul. Cum era destul de puţină lumină, nu distinseră de la început feţele celor doi bărbaţi aşezaţi în fundul sălii. Dar unul dintre ei se ridică, salută, şi atunci îl recunoscură pe subofiţerul pilot Brûlard. Lîngă el, Deschamps fuma.

În cursul celor două săptămîni care trecuseră de la cearta lor, mutilatul avusese răgazul să preţuiască discreţia lui Maury şi duşmănia i se topise. Jean vru să profite de situaţie pentru a-i împăca definitiv. Îl luă pe Claude de braţ şi-l conduse spre cei doi camarazi.

Deschamps îi întîmpină prietenos:

– Ce beţi? Brûlard face cinste, a fost avansat sergent.

Lui Herbillon îi plăcea farmecul uşor vulgar şi puţin trist al locului, căldura pur animală, relaxarea trupului lăsat în voie, mintea golită de gînduri şi gesturile mecanice de a umple şi a duce paharele la gură. Maury îl privi uimit. Nu înţelegea cum acestui băiat, a cărui subţirime de spirit o ştia, putea să-i placă locul grosolan, rău mirositor şi această companie vulgară. El se simţea îngrozitor de încurcat. Totul i se părea desgustător şi ostil, de la litografiile slinoase, pînă la vinul roşu băut fără măsură, cu gîlgîituri sonore.

Strigătul lui Deschamps îi accentuă stînjeneala.

– În sfîrşit, ai apărut, Florence!

În cîrciumă tocmai intrase o fată înaltă, cu părul blond spălăcit, desfăcut, cu buzele vopsite. Sîni mari şi puţin lăsaţi umflau puloverul albastru, fusta scurtă descoperea picioarele a căror piele se vedea prin deşirăturile ciorapilor de mătase, cîrpiţi. Părea să-l cunoască pe mutilat de multă vreme, aşa că veni să se aşeze lîngă el.

Deschamps o prinse de ceafă trăgînd-o spre el. Indiferenţa sa ţărănească dispăruse de pe chipul animat de o dorinţă primitivă. Sclipirea ochilor, strîmbătura buzelor, îl dădeau de gol atît de limpede, încît Maury întoarse capul jenat, ca în faţa unei posesiuni.

– Am de întocmit un raport, spuse el. Trebuie să plec.

Ridicîndu-se odată cu el, Herbillon îşi afundă gura în ceafa caldă a fetei.

Merseră în tăcere de-a lungul străzilor micuţei aşezări, străbătută de maşinile statului major. Maury, fără să-l privească pe Herbillon, spuse cu jumătate de gură:

– Cum puteţi săruta o femeie pe care o ţine în braţe alt bărbat?

– Ei, asta-i! Deschamps nu e gelos pe Florance!

– Cred şi eu! Dar nu vă e silă?

– De ce? Are o piele foarte plăcută.

– Şi care aparţine tuturor!

– Clipa nu-mi aparţine decît mie, spuse aspirantul.

– Dar există, desigur o femeie pe care o iubiţi? întrebă Maury.

– Desigur.

Imaginea dulce a Denisei păşi alături de aspirant pe drumul mocirlos.

– Şi asta nu vă deranjează deloc, reluă Claude, să vă gîndiţi la ea, după ce aţi mîngîiat o altă femeie?

Herbillon se gîndi puţin, apoi exclamă:

– Nu, într-adevăr, deloc.

O amintire îl făcu să zîmbească. Atît pentru a dovedi sinceritatea cuvintelor sale, cît şi pentru a-şi etala succesul la femei, îi povesti aventura din tren, la cîteva minute după ce-şi părăsise iubita.

Maury îl asculta cu o uimire nuanţată de o invidie inconştientă. Cît de sănătos era băiatul ăsta care nu cunoştea din iubire decît bucuria simţurilor şi cum, în orgoliul naiv pa care i-l oferea soarta sa norocoasă, păstra o curăţenie reală!

Dar Herbillon vru să învingă mustrarea pe care o ghicea în sufletul camaradului său.

– Să nu mă credeţi capabil doar de senzualitate. Sunt femei pentru toate; pentru unele patima, pentru altele– iubirea.

– Da, spuse gînditor Maury. Vechiul mit al lui Platon. Afrodita vulgară şi Afrodita celestă.

– Exact. Şi amîndouă mă stăpînesc.

– Ei bine, nu! eu nu pot admite asta, exclamă Claude. Să reproduci aceleaşi gesturi fără ca ele să fie înfrumuseţate de un sentiment adînc, înseamnă a cheltui din bogăţia adevăratei iubiri care ne-a fost dată.

Îl trecu un fior şi spuse deodată, cu tonul unui bolnav obsedat de o idee fixă şi Herbillon îşi aminti că-l mai auzise odată spunînd aceleaşi cuvinte:

– Dar această iubire, credeţi că o poţi afla în vreo femeie?

Fără a aştepta răspunsul aspirantului, rămas fără replică, urmă cu o voce joasă, monotonă, puţin stînjenită:

– Am o soţie, o soţie tînără. Ea e cartea mea cea mai bogată în înţelesuri şi cea mai plină de viaţă. Este faţă de mine tandră şi foarte apropiată. Dar eu am trăit întotdeauna la marginea fericirii. S-ar părea că-mi lipseşte acea adaptabilitate, acel ceva pe care orice bărbat îl posedă în mod firesc în relaţia cu femeile. Sînt prea conştient de faptul că aşa mi se întîmplă şi în dragoste. Caut cu disperare în ochii iubiţi acea scînteie, acel tremur profund care să mă liniştească, să-mi dea încredere în mine, dar nu-l găsesc. Pentru a-l stîrni folosesc orice mijloace, chiar pe cele mai ridicole.

Drumul urca abrupt, vîntul se opintea în piepturile lor. Maury se opri şi vorbi repede:

– Să nu rîdeţi! De asta mă aflu printre voi. Într-o zi pe front, în noroaiele tranşeei, a venit un pilot. Era curat, cizmele-i străluceau şi chiar în ochii mei indiferenţi avea un prestigiu misterios, acela pe care-l oferă unui bărbat – aviaţia. Şi mi-am închipuit că astfel o să-i plac mai mult. Şi priviţi-mă! Această uniformă, pe care o purtaţi cu atîta eleganţă, pe trupul meu pare oarecare. Iată, sînt de patrusprezece zile aici şi încă nu am zburat. Camarazii m-au întîmpinat fără simpatie. Şi în dimineaţa asta n-am primit nici o scrisoare.

Prin această din urmă propoziţie pe care o detaşase violent de celelalte, Maury mărturisea înţelesul adînc al confidenţelor sale care, în ciuda intimităţii lor cu fiecare zi mai strînsă, îl năuci totuşi pe Herbillon. Asta era, deci, durerea banală de sub fruntea mîndră care ascundea atîtea gînduri nobile! În sentimentul de amiciţie reală a tînărului, se amestecă şi un pic de dispreţ. Încă nu înţelegea că se poate suferi pentru o femeie.

Porniră din nou. Vîntul despuia cerul de norii pe care-i fugărea spre răsărit, în cohorte masive.

– Deci, răspundeţi-mi, spuse nervos Maury. Iubita dumneavoastră e misterioasă? Are fereli bruşte, tăceri mai rele decît revoltele? Iubirea ei pare estompată, ascunsă sub tainice reverii? Descoperiţi vreodată în ochii ei regretul, sau o milă de nesuportat?

Atunci, ca pentru a se răzbuna de presiunea acestor întrebări, de dezamăgirea pe care i-o stîrnise Claude şi, de asemenea, din dorinţa de a face să înflorească în faţa unui martor atent plenitudinea fericirii sale, Herbillon – faţă de imaginea creată de Maury – îi opuse trăsătură cu trăsătură, pe Denise cea închipuită de el. Îi vorbi de bucuria deplină a întîlnirilor, de veselia ei uşoară, de prospeţimea, caracterul pur şi mîndru al elanului cu care i se dăruia.

Fiecare cuvînt îl afunda pe Maury tot mai adînc în propria-i nefericire.

– Destul, spuse el. Nu are nici un rost. Sunteţi prea tînăr.

Din faţă venea o maşină a escadrilei.

– Domnule locotenent, îi spuse şoferul lui Maury, din cauza ameliorării vremii, căpitanul vă aşteaptă; la fel şi pe locotenentul Deschamps.

– E la Florence, îi strigă Herbillon.
– Am plecat, spuse şoferul zîmbind cu înţeles.

Thélis dăduse deja ordin să iasă aparatele a doi piloţi. Văzîndu-l pe Claude, îi strigă de departe:

– O să mă duceţi peste linii, Maury.

O dată în plus Herbillon îl admiră. Dacă Thélis lua întotdeauna cu el observatorii proaspăt sosiţi pe front ca să evite riscul lipsei de experienţă a acestora pentru camarazii lor, nu încredinţa niciodată un observator noilor piloţi fără a le controla el, mai întîi, îndemînarea şi curajul. Astfel, toate primejdiile primelor ore de zbor: ochiul neexersat care ar identifica prea tîrziu inamicul ucigaş, mîinile stîngace în manipularea avionului şi a mitralierelor – erau privilegiul său.

– Mîncaţi fără noi, continuă căpitanul întors spre Jean şi spuneţi-i lui Deschamps să ne ajungă din urmă, sus, la Chemin des Dames.

– Nu doriţi să urc împreună cu el, domnule căpitan?

– Nu, domnule aspirant, el e coechipier cu Gival. Dumneavoastră nu meritaţi, încă, un alt pilot decît pe mine.

Tocmai începuseră să mănînce, cînd intră Deschamps îmbrăcat în scurta de blană.

– Avionul meu tuşeşte, spuse el furios. N-o să fiu gata decît peste o jumătate de oră.

Mîncă puţin, mormăind:

– Chemin des Dames e un loc blestemat. Începătorul ăsta nu o să reuşească să se întoarcă.

– Ei, calmează-te, spuse Marbot. Thélis a trecut prin clipe mai grele.

– Da, dar mansa o ţinea el!

Nerăbdător, ieşi pe teren. Zgomotul unui motor tunînd deasupra barăcii îi înştiinţă pe camarazi că .Deschamps plecase.

Masa odată terminată Marbot, ca de obicei, se duse să-şi fumeze pipa în faţa uşii. Bătrînul căpitan Reuillard, a cărui memoric nu se putea acorda cu exigenţele semnalelor morse se instală în preajma telegrafului. Neuville, Charensole şi doctorul, care obişnuiau să joace bridge cu Thélis, îl rugară pe Herbillon să-l înlocuiască.

În acel moment Marbot strigă:

– Veniţi să vedeţi, se întoarce Maury.

– Se întoarce chiar într-un fel foarte ciudat, făcu Neuville. A oprit motorul prea devreme.

– Are sigur o pană, sau altceva, spuse Marbot.

Un strigăt vesel le scăpă atunci cînd văzură coborînd din avionul, în sfîrşit adus la sol, pe Thélis şi Maury. Căpitanul vorbea foarte animat:

– Foarte bună aterizarea, dar prea întîrziată urcarea la plafon. De asta ne-au şi lovit.

– V-au bubuit? întrebă Marbot.

– Şi încă bine! făcu Thélis vesel, patru *Fokkere*. Ne-au găurit radiatorul. Din fericire am reuşit să urcăm şi Maury a manevrat ca un as.

– A avut noroc, remarcă Herbillon. O luptă la primul zbor!

– Nu plînge tinere, spuse Marbot. O să ai parte de mari bătălii şi n-o să fii mai fericit pentru asta, ţi-o garantez.

– Hai la masă, strigă Thélis. Mor de foame, iar voi ăştia...

Se opri.

– Şi Deschamps?

– A plecat să te întîlnească, doar de un sfert de oră, din cauza unei defecţiuni la motor.

– O să se izbească de formaţia de patrulare! Cu altul n-aş fi liniştit, dar el ştie să vadă.

În popotă zări cărţile gata împărţite.

– Începeţi partida, spuse. Herbillon înlocuiţi-mă o clipă şi nu mă faceţi de ruşine.

Aspirantul cîştigă şi, foarte mîndru îl informă pe Thélis, care tocmai se ridica de la masă.

– Perfect dragul meu, spuse el. Acum lăsaţi-mă pe mine să-mi încerc norocul.

După tragerea locului, spuse:

– Deschamps trebuie că încă mă caută acolo sus.

În timp ce jocul continua, Herbillon se apropie de Maury.

– Ce impresie v-a făcut prima dumneavoastră luptă? întrebă el.

Claude era cît pe-aci să vorbească, dar un surîs tandru îi trecu peste buze şi murmură:

– Iertaţi-mă că nu vă spun. E cineva care trebuie să afle prima.

escadrilei, fie că se arunca în bătălie. Ca întotdeauna, înflăcărarea lui dădea tonul şi partida cu el devenea mai vie şi mai bogată în senzaţii.

Marbot, care pîndea în prag, intră şi-l întrerupse:

– Ce zici Thélis, uite că Deschamps nu mai vine.

O cută se ivi pe fruntea căpitanului, dar spuse calm:

– E mai bine de o săptămînă de cînd n-a mai zburat, are chef de plimbare.

Neuville avea o şansă nemaipomenită, iar Thélis se încăpăţîna să-l bată. În această întrecere aprigă, o oră se scurse cu repeziciune. Deodată, pata aurie ca mierea pe care soarele o arunca pe masă se schimbă într-o umbră lividă. Ochii se îndreptară spre cer. Nori groşi îl încărcau de o spuzeală cenuşie.

– Deschamps n-o să mai întîrzie, spuse maşinal căpitanul.

Dar vocea lui avea un timbru care-l uimi şi pe el. Mărturisea o teamă de care el însuşi nu-şi dăduse seama şi pe care acum o simţi, acută, şi în ceilalţi. Dar nimeni nu o arăta. Se ştia în escadrilă că, numind o nenorocire, o atragi.

Jocul începu din nou, dar erau enervaţi şi preocupaţi de o îngrijorare surdă. Strîngeau cărţile cu degetele crispate.

– Nu se mai vede nimic, spuse brusc doctorul.

– Seara a venit foarte repede, îi răspunse Herbillon.

– Asta, pentru că am luat masa tîrziu, observă Charensole.

Frunţile se aplecară pentru ca nici privirile să nu le trădeze gîndul comun. Toţi ştiau cît de silă îi era lui Deschamps să zboare cînd cerul era acoperit de umbrele serii; şi totuşi nu se auzea nici măcar de departe zgomotul motorului său!

Tăcerea nu era întreruptă decît de exerciţiile căpitanului Reuillard de la TSF. Thélis, întors spre el, spuse cu o voce foarte scăzută:

– Dacă ai înceta, bătrîne! Seamănă cu un SOS.

Apoi, celorlalţi jucători:

– De ce tăceţi? N-am terminat partida. Anunţă doctore!

Feţele se plecară din nou asupra cărţilor aşezate în evantai. Între timp ultima geană de lumină muri. Picături mari de ploaie începură să cadă pe acoperişul de tablă, care răsună ca un clopot.

– Herbillon, veniţi aici, spuse căpitanul.

Îi şopti la ureche:

– Telefonaţi – nu, nu de aici, din birou – telefonaţi la baterie, la observatori, la corpul de armată, peste tot şi aflaţi ce e nou.

Cînd tînărul se întoarse, becurile luminau încăperea. Şi cu toate că Thélis nu spusese nimic, toţi întoarseră capul spre Jean, privindu-l fix.

– Nu se ştie nimic, spuse el, cu un gest pe care nu reuşi să-l facă nepăsător.

– Erau patru, Thélis? întrebă Marbot cu jumătate de gură.

Căpitanul nu răspunse. Moartea intră în sala de mese.

Dar Neuville, pe care-l invada groaza, vru să distragă atenţia:

– *Sans atou*, spuse.

– Două trefle.

Aspirantului i se păru că aerul nu mai era respirabil, dar uşa nu se putea deschide. Furtuna se dezlănţuise peste noaptea atotstăpînitoare.

Cum nu erau în stare să-şi găsească altă preocupare, partida continuă.

Două zile la rînd rămaseră asediaţi în baraca ce tremura sub furtuna care alerga urlînd peste întregul platou. Vîntul sfîşia acoperişul hangarelor. Ca să poţi umbla pe teren trebuia să răzbeşti ca prin curentul unui fluviu.

Pe tot parcursul celor două zile, Thélis aşteptase veşti despre Deschamps. Îl iubea profund, aspru – cu o tandreţe mai puţin duioasă decît avusese pentru Berthier – dar mai puternic, pentru că această iubire era făcută din mii de amintiri comune, chefuri, recunoaşteri în teren, bătălii, o ţesătură solidă din viaţa de zi cu zi, în trei ani de escadrilă.

Cînd nu mai putu spera, puse să se afişeze la popotă, acest ordin:

La prima ameliorare, patrulă de cinci avioane.
Provocaţi lupta.

Marbot citi primul avizierul şi-l căută pe Thélis.

– Vrei să-l răzbuni pe Deschamps, nu-i aşa?

Şi cum căpitanul tăcea, adăugă:

– Nu asta e treaba noastră. Nu suntem avioane de vînătoare.

– Tremuri, hai, piftie? spuse Thélis cu răutate.

Masivul locotenent ridică din umeri.

– Ştii doar că ce trebuie să fac, fac foarte bine. Dar greşeşti riscîndu-ţi pielea, a ta şi a noastră, din porniri sentimentale.

Sprîncenele căpitanului tresăriră, dar se stăpîni.

– E adevărat, spuse. Voi lua numai voluntari. Dar te previn că tu nu vei zbura. O să-l iau pe Herbillon care nu e obosit, ca tine!

Thélis văzînd cum silueta greoaie se strecura cu fereală spre uşă, strigă:

– Marbot, ascultă! Ai dreptate. Dar am şi eu dreptate. Eşti supărat pe mine?

Bărbatul masiv şi sigur de el îl cercetă îndelung cu ochii săi mici şi pătrunzători.

– Trebuie că eşti tare întors pe dos, bătrîne, bietul de tine, pentru ca să ajungi să te scuzi în faţa mea.

Îl bătu pe umăr, ceea ce la Marbot era semn de mare tulburare. Dar nu propuse deloc să facă parte din formaţie.

În dimineaţa următoare cînd, în zori, ordonanţa veni să-l trezească, Herbillon avu o tresărire de bucurie. De data asta va zbura ca să lupte.

În graba sa nu se mai îmbrăcă şi-şi trecu direct peste pijama combinezonul de zbor. La popotă îl găsi pe Thélis ras, pudrat, strălucind ca pentru o sărbătoare. Felii de carne rece, o sticlă de vin rosé, aşteptau pe masă.

O briză uşoară, noptatecă încă prin răcoare şi arome, le mîngîia feţele. Afară, lumina lupta cu întunericul în marea tăcere a pămîntului mustind de apă. Şi nici un prînz nu i se păru mai minunat lui Jean, ca aceste îmbucături frugale, acest vin aspru împărţit cu croul său în aşteptarea zorilor şi a gloriei.

Pe teren, cinci avioane vibrau. Zgomotul cumplit al motoarelor speria prospeţimea dimineţii care se năştea. În jurul lor aerul tremura. Cerul era catifelat ca petalele florilor abia atinse de primele raze delicate de soare. Mecanicii cîntau, elicele urlau ca îmbătate de propria lor putere.

Herbillon uită de toate, gustînd fericirea de a fi sănătos, de a fi puternic, de a urca în înaltul cerului odată cu ivirea dimineţii.

Aparatul căpitanului decolă primul şi Jean văzu urcînd spre el camarazii, ca nişte rachete negre. Apoi grupul dispus în triunghi se îndreptă spre front.

Beţia zborului era încă nouă pentru aspirant. Respiraţia uriaşă a motorului, vîrtejul elicei, furia vîntului, toate îl ameţeau ca o imensă şi brutală simfonie din care abia învăţa primele note.

O nespusă mîndrie îi umfla pieptul că plutea astfel în pustiul cerului spre zarea aprinsă a văzduhului ce ardea la orizont, năpustindu-se ca un şoim spre liniile duşmane.

Pentru a-i încununa bucuria mai trebuia doar angajată lupta pe care o dorea căpitanul, acţionate mitralierele şi – era sigur – apoteoza victoriei. Nerăbdător, scruta spaţiul în speranţa de a vedea ivindu-se aripile cu cruce neagră.

Degeaba! Zburau de multă vreme, dar cerul în strălucirea lui de piatră preţioasă, era mereu pustiu. Fără îndoială că şi această recunoaştere se va termina tot atît de liniştit şi de plicticos ca şi celelalte misiuni!

Pentru a-şi uita dezamăgirea se scufundă în contemplarea peisajului, încercînd să descurce în ţesătura tranşeelor – peste care soarele răsărind curgea în umbre rozalii – pe cele indicate de căpitan pentru noile reglaje. Dar ochii lui, neexersaţi, nu puteau încă trasa frontiere clare între propriile linii şi cele duşmane.

Lucra pe hartă cu ardoare, cînd o scuturătură violentă îl aruncă la marginea carlingii. Avionul intrase în picaj, precedat de o jerbă roşie.

"Căpitanu trage în tranşeele nemţeşti", gîndi Herbillon.

Acum avionul vira, se redresă, urcă într-un elan brutal, intră din nou în picaj, zgîlţîindu-l cu furie pe Herbillon în toate direcţiile, izbindu-i umerii de turelă.

Aspirantul obişnuit ca Thélis să se joace astfel cu el răbda cu inima liniştită acest dans aerian.

În sfîrşit, aparatul îşi recăpătă echilibrul şi căpitanul, întorcînd un chip vesel spre Herbillon, îi arătă un punct în spatele cozii biplanului.

Jean nu observă nimic, doar că toate avioanele din formaţie dispăruseră. Crezu că Thélis îl întreabă dacă nu-i este teamă să continue observaţia fără escortă şi făcu un gest nepăsător.

Totuşi, această dispariţie începu să-l preocupe.

"Poate li s-a întîmplat ceva camarazilor, gîndi, în timp ce căpitanul se juca cu mine amuzîndu-se".

Şi concluzionă:

"Trebuie să-l rog să nu mai glumească astfel. Mă împiedică să observ".

Chiar în aceeaşi clipă, Thélis înclină foarte tare aparatul şi Jean zări, mult mai jos, un avion care luneca spre spatele liniilor germane. Inima îi sări din piept.

– Un *Fokker!*

Cu o mişcare viguroasă basculă turela şi cu mitralierele îndreptate spre inamic, trase. Gloanţele încadrară destul de exact avionul, dar printr-un nou viraj, Thélis i-l scoase din cîmpul vederii.

"Dacă mă lăsa să continui, gîndi Herbillon cu disperare, l-aş fi doborît".

Cînd căpitanul aterizâ, trei aparate se aflau deja pe teren. Imediat ce ieşiră din cocipt Thélis îi spuse lui Herbillon:

– Ei bine, eşti mulţumit, ţi-ai trăit prima bătălie?

Gîndindu-se la cele cîteva rafale trase aspirantul spuse:

– Asta n-a fost bătălie, a fost un nimic.

Căpitanul îl privi cu admiraţie sinceră.

– Felicitări bobocule! Şapte avioane pe urmele noastre şi unul doborît, nu-ţi ajunge?

O vagă nelinişte se strecură în sufletul aspirantului, şi-l împiedică să răspundă.

Căpitanul nu părea că glumeşte. De altfel, celelalte echipaje se apropiară şi aspirantul îl auzi pe Brûlard strigînd:

– L-am avut nu-i aşa, domnule căpitan?

– Da, spuse Thélis. Neuville şi Virense l-au doborît.

Herbillon, trăznit de uimire, realiza propria-i nefericire. Deci acrobaţiile căpitanului, departe de a fi fost o joacă, a fost o acţiune de luptă; deci camarazii lui au intrat veseli într-o bătălie victorioasă, în timp ce el, căscînd gura la privelişte, incapabil să înţeleagă dansul aparatelor, n-a băgat de seamă nimic.

Un val de ruşine îi arse obrazul, dar cum nu-şi scosese încă fularul, nimeni nu băgă de seamă nimic. Stăpînindu-şi durerea, se pregăti să se amestece în conversaţia generală, cînd ultimul avion al formaţiei rulă pe teren. Doctorul sări din cocpit şi veni în fugă spre ofiţerii strînşi în apropierea hangarelor. O furie

aproape comică îi strîmba buzele. De îndată ce ajunse lîngă ei, strigă:

– Cine-i animalul care era cît pe-aci să mă doboare?

Nimeni nu răspunse, dar Herbillon se simţi în pragul leşinului; nu-i rămînea nici măcar iluzia de a fi speriat un inamic; trăsese asupra unui camarad.

Tocmai în acest moment, căpitanul îl arătă tuturor, spunînd:

– E un brav, Herbillon al nostru. A fost o încercare grea, dar el nici n-a clipit.

V

Seara, cînd aşa cum obişnuia, Maury se retrase imediat după cină, Thélis adună toţi observatorii.

– Trebuie înlocuit echipajul Deschamps-Gival. Sunteţi trei observatori disponibili. Reuillard, Charensole, Herbillon. Ca piloţi noi, sergentul Dûchene şi caporalul Boschot nu sînt încă pregătiţi. Dimpotrivă, Maury face cît unul cu experinţă. Cine urcă împreună cu el? Cei vechi, bineînţeles, vor alege primii.

Îl privi pe Reuillard, sigur că vechiul militar va cere prioritate, dar acesta se mărgini să se tragă de mustaţă, gata s-o smulgă. Ochii uimiţi ai lui Thélis alunecară de pe chipul osos spre ceilalţi. Citi pe toate feţele aceeaşi reţinere.

Marbot, care urmărea scena cu interes, murmură:

– Nu vor, e clar. Ăsta are mutră de ghinionist.

Căpitanul scăpă o înjurătură furioasă, dar era prea tîrziu. Locotenentul dăduse un nume instinctivei respingeri a fiecăruia, iar Thélis care cunoştea forţa superstiţiei asupra oamenilor săi care-şi puneau viaţa în joc în fiecare zi, înţelese cît de greu îi va fi să găsească un voluntar care să vrea să împartă destinul lui Maury. Încercă totuşi.

– Eşti un imbecil, îi spuse rece, lui Marbot. Maury piloteazâ la fel de bine ca şi mine. Şi aş vrea să am calmul lui.

Nimeni nu răspunse şi Jean simţi că în mintea camarazilor săi ca şi în a sa, se lega acelaşi mănunchi de gînduri, banale, dar nu mai puţin de netăgăduit: la primul său zbor Maury avusese o înfruntare nefericită, iar Deschamps murise, încercînd să-l întîlnească. Nici o judecată lucidă nu putea clinti această convingere dar nimeni nu îndrăznea să recunoască.

– Prefer un băiat mai tînăr, spuse Reuillard. Nouăzeci de ani adunaţi împreună e prea mult pentru un singur avion.

– În ce mă priveşte, spuse Charensole, am promis lui Bochot, care vine din acelaşi regiment cu mine.

Tocmai vroia să continue, cînd apăru Claude.

Oricît era de stăpîn pe sine, Thélis nu-şi putu reţine un gest de avertisment spre camarazii săi. Nu era nevoie să ai sensibilitatea lui Maury ca să-ţi dai seama de încurcătura pe care o stîrnise intrînd. Pentru el fu ca o lovitură fizică. Murmură grăbit, ca pentru a se scuza:

– Mi-am uitat cartea pe masă.

Stîngaci, ţinta tuturor privirilor, traversă camera retrăgîndu-se mai gîrbovit şi mai palid ca niciodată.

Apariţia nu era de natură să liniştească. Cum să-ţi legi soarta de acest trup care părea că acceptă, dinainte, nenorocirea? Thélis, impresionat el însuşi, nu mai ştia cu ce argument să reînnoade firul discuţiei.

Atunci se decise Herbillon. Trecerea lui Maury, care celorlalţi le adeverise pur şi simplu teama ascunsă, reînvia în sufletul tînărului sentimentul de respect şi milă ce-l resimţea pentru Claude. Îşi imagina, prea viu ca să poată îndura, nefericirea prietenului său din nou alungat şi încă în cel mai nemilos mod, din această solidaritate frăţească pe care o căuta cu disperare.

Desigur, nu era pilotul visat pentru a-l conduce în bătălii memorabile. Dar aventura sa din dimineata aceasta îl predispunea la modestie şi, în plus, nu reprezenta ocazia mult sperată de a-i dovedi lui Thélis curajul de a accepta ceea ce restul camarazilor refuzau? Fără a încerca să discearnă cîtă vanitate şi cîtă milă îl îndemna, spuse:

– Voi face eu echipă cu Maury, domnule căpitan.

Din acel moment, Thélis începu să-l tutuiască pe Herbillon.

Claude se repezi spre Jean, care tocmai intra în camera lui.

– Deci continuă? strigă, această duşmănie, această adevărată nenorocire?

Herbillon spuse rîzînd:

– Nenorocirea o să vină mai tîrziu. Deocamdată să terminăm whiski-ul acela! Devin pasagerul dumneavoastră definitiv.

– Cum? murmură Claude, uimit.

– Simplu, spuse Herbillon. Vom forma un echipaj!

Ochi mult prea pătrunzători îl scrutară pe tînăr şi plin de o nesfîrşită amărăciune, Maury întrebă:

– Ceilalţi au catadixit să vă lase în grija mea?

Apoi spuse tandru şi grav, ca un jurămînt:
– Au avut dreptate.

Primăvara triumfa. Aerul vibra, lumina dansa şi de sus din avion, catedrala din Reims părea mai puţin distrusă. Claude şi aspirantul zburau foarte mult.

Împreună cunoscură plecarea în zori cînd zgomotul sălbatic al motoarelor trezea soarele; întoarcerile pe înserat cînd, cu motorul oprit coborau încet, odată cu lumina; patrulările liniştite, simple plimbări vigilente; luptele, în care aceeaşi nelinişte şi aceeaşi speranţă făcea să li se înfierbînte frunţile. Împărtăşiră senzaţia fizică a căderilor bruşte şi bucuria, reglată matematic, a acrobaţiilor. Învăţară să simtă în acelaşi timp, fără să se privească, printr-un instinct aparte, apropierea duşmanului. În furia elicei şi a vîntului care acoperea vocea umană, puteau să se înţeleagă printr-un semn şi, adesea, Maury întorcîndu-se spre tovarăşul său, regăsea în privirea acestuia propriul gînd.

Atunci ştiură ce înţelegeau camarazii prin *echipaj*. Nu erau doar doi bărbaţi îndeplinind aceeaşi misiune, supuşi aceleiaşi primejdii şi culegînd aceleaşi satisfacţii. Erau o entitate morală, un singur trup cu două inimi, două instincte care comandau aceeaşi mişcare. Coeziunea nu înceta în afara zborurilor. Se prelungea în fire subtile, ţesute într-o înţelegere de nedesfăcut. Pînă aici nu făcuseră decît să se îndrăgească; acum se completau.

Obiceiurile şi gusturile lor nu se schimbară. Erau firi mult prea diferite. Dar între ei începu să circule, invizibil şi fără greş, instinctul misterios care, acolo sus, în aerul tare încărcat de beţia primejdiei modela în acelaşi timp pe buzele lor surîsul, ori spaima.

Cînd aspirantul plecă în permisie, Maury îl rugă să ducă o scrisoare soţiei sale.

PARTEA DOUA

I

Ziua care urmă sosirii lui Herbillon la Paris, fu ciudată. În mijlocul bucuriei alor săi, pe străzile aidoma imaginii familiare păstrată în memorie, chipurile celor din escadrilă îl urmăreau mereu. Thélis dădea ordine, Marbot își fuma pipa, ceafa îngustă a lui Maury se pleca peste o carte. Soarele palid îl făcea să se gîndească la ceața care probabil plutea pe deasupra terenului împiedicînd recunoașterile. Mirosul automobilelor îi amintea pe cel al avioanelor.

Cu toate acestea vorbea mult și febril, răspunzînd curiozității admirative care-l înconjura. Dar o secretă nepotrivire în povestirile lui îi strica orice bucurie.

Așteptau de la el relatări conforme felului în care cărțile – chiar el înaintea plecării pe front – și le închipuiau. În fundul conștiinței sale îl supăra faptul că ceda dorințelor auditorilor și falsifica – fără voia lui – imaginea escadrilei. L-ar fi crezut, de altfel, dacă le-ar fi reprodus fidel, lenea în care trăia și zborurile liniștite, de cele mai multe ori? Patetismul grosolan al ziarelor hrănise prea mult imaginațiile, pentru ca ele să poată accepta această surprinzătoare simplitate.

În timp ce lega și deznoda în mod dramatic întîmplările, o frază a lui Maury fără legătură aparentă, îl obseda:

"Știi ce este un atac la baionetă? Strigăte, trupuri purtate de o voință străină lor, o uscăciune cumplită a gurii. Asta-i tot".

Dar pe măsură ce această primă zi se apropia de sfîrșit, iar Jean relua un contact tot mai strîns cu obișnuințele vechi, frontul se dedubla în mintea sa și poveștile se confundau. Iar a doua zi, în garsonieră, cînd brațele sale o cuprinseră pe Denise într-o strîngere însetată se simți în permisie, cu adevărat.

Iubita sa, revăzîndu-l, nu scosese nici un sunet, dar tremurase de o atît de mare emoţie, încît Jean nu mai recunoscu trăsăturile delicate. După cum i se zbătea inima în piept, înţelese cît de mult dorea acest trup diafan şi cît de drag îi era acest chip pasionat.

Îşi scriseseră mereu, dar se regăseau schimbaţi. Pe el îl uimea să descopere pe buzele Denisei o aromă atît de îmbătătoare. Ea nu putea crede că doar trei luni putuseră marca de atîta hotărîre fruntea încă fragedă, dînd o expresie ascuţită, dar şi absentă, ochilor altădată atît de candizi.

Îi ridică părul răvăşit ca să-l poată vedea mai bine. Sub această privire Herbillon se simţi, în sfîrşit, aşa cum el însuşi se visase în ziua în care Denise îl condusese la gară – o imagine pe care proaspăta sa experienţă o estompase treptat.

În preajma iubitei, peste el se întinseră din nou aripile gloriei. Şi cînd, printre mîngîieri îi povesti cu un dramatism mai fals ca oricînd zborurile şi bătăliile lui, faptele i se părură adevărate.

Întîlnirile ulterioare atenuară gravitatea de la început. Revenind la tonul ce le era propriu, dragostea lor îşi reluă caracterul de joc impudic şi plin de bucurie.

Toate orele libere Herbillon le petrecea alături de Denise. Era întotdeauna disponibilă. Jean îi arăta uneori surpriza şi încîntarea pe care i-o dădea această perfectă libertate, dar credincioasă misterului cu care înţelegea să-şi învăluie viaţa, nu răspundea decît printr-un rîs în care nepăsarea orgolioasă îi arăta cît de totală era asupra ei puterea dragostei. Cu toate astea, lui Jean i se părea că în acele clipe descifrează în ochii ei o neliniştе pe care nu i-o cunoştea, un soi de întrebare pe care nu îndrăznea să o formuleze...

Trezindu-se într-o bună dimineaţă, Herbillon fu cuprins de un sentiment de părere de rău. O idee, confuză încă, prindea contur – aceea că permisia se termina doua zi. La tristeţea acestui gînd se adăuga şi amintirea unei îndatoriri pe care neglijase pînă atunci să o îndeplinească. Lăsase de pe o zi pe alta grija de a duce scrisoarea pe care i-o încredinţase Maury şi care, de o săptămînă, aştepta în buzunarul tunicii de călătorie.

Se certă cu severitate şi, cum după amiaza era ocupată de Denise, hotărî să se ducă neîntîrziat, acasă la prietenul lui.

De îndată, îl cuprinse o curiozitate plină de nerăbdare. Urma să o cunoască pe femeia care încărcase cu atîta patimă şi suferinţă existenţa camaradului său. După portretul pe care i-l făcuse Claude, Herbillon îşi imagină un chip firav şi palid, o frunte curată, umbrită de un văl de mister.

"Ar avea haz să mă îndrăgostesc", îşi spuse cu un surîs nesigur.

Se îmbrăcă cu cea mai mare grijă, îşi lustrui în mod special cizmele pe care şi le îngrijea singur, îşi puse chipiul cu o neglijenţă studiată şi ieşi, destul de încîntat de propria-i persoană.

Rugîndu-l să aştepte, camerista îl invită într-un mic salon. Odaia tapetată cu mătase aurie foarte deschisă era veselă şi primitoare. Vaze mari albe, conţineau crengi ornamentale cu flori roşii ca flacăra. Perne îmbrăcate în materiale preţioase, în culori şterse, acopereau o canapea joasă.

Herbillon se admiră într-o oglindă ovală încadrată în ramă de argint, cînd ritmul unui pas vioi îi strînse inima. Înainte de a avea timp să înţeleagă de ce, o tînără femeie apăru în prag.

Jean strigă un nume pe care nu fu în stare să-l rostească în întregime:

– Den...

Îşi recunoscuse iubita. Iar faptul i se păru atît de imposibil, încît în prima clipă se îndoi că poate să fie adevărat. Desigur era prada unei asemănări extraordinare; sau ochii lui, obişnuiţi cu imaginea Denisei, o vedeau pretutindeni!

Dar tînăra femeie rămase în cadrul uşii, iar vocea – stinsă – era chiar cea pe care se temea s-o audă, vocea Denisei.

– Te aşteptam.

Herbillon se dădu înapoi încet, fără să-şi poată desprinde de pe faţa ei privirea rătăcită. Căuta un cuvînt, un gest care să-l scoată din această uluială care-l năucea. Ea însă, mereu nemişcată, continuă:

– Claude m-a întrebat deja dacă ai venit.

Numele prietenului pe buzele amantei sale! Scrisoarea pe care o avea în buzunar... Mărturisirea de pe drumul spre Jonchery... Îmbrăţişările din garsoniera sa...

Totul aluneca în mintea tînărului, o grea amorţeală îi paraliza trupul, iar salonul se întunecă. Bîlbîi ca pentru a se convinge că imposibilul devenise realitate.

– Deci... Hélène Maury.

Ea încuviinţă din cap. Jean îşi şterse fruntea asudată.

– Hai, explică, spuse surd.

Tînăra femeie avu un gest de neputinţă: totul era cum nu se poate mai limpede. Spuse totuşi:

– Am înţeles, după adresă mai întîi, din scrisorile lui pe urmă, că sunteţi în aceeaşi escadrilă. Credeam că ştii totul.

– Ce? Credeai că, ştiind, voi tăcea!

– Dar eu am fost în stare să tac ! exclamă Denise.

O secretă mîndrie o însufleţea; stăpînit de groaza de a înţelege, Jean nu-i dădu atenţie. Îşi vorbi sieşi:

– Cum să bănuiesc? Mi-ai ascuns tot, pînă şi adevăratul tău prenume. Pînă şi amănuntul cel mai nesemnificativ!

– Dar ţi-a vorbit de mine, sunt sigură!

Privirile tînărului o cercetară de parcă atunci o vedea pentru prima oară. Un murmur îi izvorî de pe buze:

– Cu ce ochi te-a văzut, Doamne? Mi te-a descris de zeci de ori, fără ca cea mai mică bănuială să mă încerce.

Abătut, se gîndea la greşeala monstruoasă a prietenului său, care încă nu ştia că o femeie are o sută de feţe, toate la fel de adevărate, pentru că nu ea şi le modelează, ci ochii îndrăgostiţi ai bărbaţilor care o privesc.

Profitînd de tăcerea lui, se aruncă spre el şi-l cuprinse cu braţele-i goale:

– Sărută-mă Jean, îl imploră ea.

Fiecare nerv din trupul lui se răzvrăti.

Denise îşi închipuia deci, că – prima surpriză trecută – o va îmbrăţişa ca mai înainte. Îi desprinse brutal mîinile ce-l mîngîiau şi cu o voce aspră, spuse:

– Ascultă, nu ştii cît de mult te iubeşte?

Umilinţa umbri faţa tinerei femei, dar ea dori să vadă în acest refuz, doar o reacţie care o flata.

– Eşti gelos?

Un surîs jignitor crispă faţa lui Herbillon. Denise nu înţelegea, deci, că trăia o ruşine îngrozitoare, asemănătoare descoperirii bruşte a unui incest; că un sentiment de respect şi milă, de fraternitate de arme, era definitiv întinat, falsificat! Şi chiar în clipa în care realiza aceasta, îndrăznea să-l ademenească cu trupul ei, căruia îi regăsea, emoţionat şi cu un soi de ură, forma unduioasă sub haina de casă întredeschisă.

Lui Jean i se părea că fantoma demnă de milă a lui Maury se afla de față ascultînd ce-și vorbeau și, revoltat, tremură de furie: loialitatea lui, încă ferită de orice înșelăciune, spiritul de camaraderie exaltat de viața de escadrilă, mîndria de a fi fost confidentul unui bărbat superior prin rafinata sa spiritualitate, felul lui entuziast de a fi nu accepta compromisul cu destinul.

– Gelozie! spuse. Dar aș prefera de mii de ori să fie gelozia, mă auzi! Cum o să mă mai pot întoarce acolo, acum?

– Ah, la el te gîndești! exclamă Denise. Nu mai însemn nimic pentru tine! Chiar nu știai că am un soț?

Herbillon răspunse cu sinceritate:

– Îl credeam în spatele fronului.

– De ce?

– Vîrsta!

– Cine ți-a spus-o?

Nu găsi ce să-i răspundă. Triumfătoare, ea reluă:

– Așa, pentru o părere, pe care nici măcar nu ți-ai dat osteneala să o verifici – și care de altfel nu scuză nimic – tu te simți absolvit, iar pe mine, pe mine mă condamni pentru că soarta ți l-a scos în cale pe Claude.

O pornire de resentiment profund o făcu să nu-și exploateze avantajul.

– De ce a intrat în aviație? întrebă ea.

– Taci din gură! spuse Jean. Ca să-ți placă ție.

– Ce să-ți spun!

Jean nu înțelese că doar o iubire primitivă, disperată pentru el putea explica această revoltă a Denisei împotriva unei decizii care amenința să i-l ia. Nu văzu decît o cruzime care-l scoase din fire.

– Într-adevăr, nu te-am cunoscut, spuse el cu răceală.

– Da, pentru că eu rîdeam doar ca să te fac pe tine să rîzi, pentru că nu suportam să te atingă nici-o tristețe ți-ai închipuit că și eu, ca și tine, mă jucam de-a dragostea!

– Dar înțelege odată! Soțul tău mă iubește ca pe un frate.

– Nici nu te-ai gîndi la asta, dacă m-ai iubi, spuse ea foarte încet, lăsîdu-se pe canapea.

Furia ei se risipise. Ochi-i erau aburiți de lacrimi. Niciodată Herbillon nu o văzuse plîngînd. Brusc se simți fără putere și gol. Nu fusese inutil de brutal? De ce o învinovățea?

Nu-şi mai dădea seama de nimic, decît că i se strîngea gîtul de durere şi că nu o putea lăsa pe această femeie să plîngă.

Îi sărută uşor părul apoi, fără putere, se aşeză lîngă ea. Rămaseră tăcuţi multă vreme; Denise îşi strînse capotul care aluneca descoperindu-i pieptul. Acest gest timid, de pudoare, care nu se potrivea cu ceea ce ştia Jean despre iubita sa, îl tulbură şi-l umplu de milă pentru ea, pentru el şi, de asemenea, pentru Claude.

Citind în ochii lui emoţie şi compasiune, spuse cu uimire, pe gînduri:

– Îl iubeşti, deci, atît de mult?

El încuviinţă cu durere, văzînd că şi ea simte prezenţa invizibilă a lui Claude.

Dar ce putea să-i spună? Desigur, sentimentul pe care-l avea acum nu mai semăna cu prietenia atît de curată pe care o nutrise pentru Claude înainte de a trece pragul acestui salon. Se amesteca în ea o repulsie care o deforma grotesc. Era atît de greu, de intolerabil, încît se ridică. Denise nu făcu nici un gest pentru a-l reţine.

– Pleci, Jean?

Apoi, după o lungă pauză:

– Pentru totdeauna?

O învălui într-o privire lipsită de viaţă, murmurînd:

– Nu ştiu.

Se regăsi în stradă. Trecătorii aveau feţele transparente, automobilele se scurgeau fără zgomot; nu auzea decît vuietul din urechi. Mergea la întîmplare printre umbrele dintre care făcea el însuşi parte.

O amintire tulbure îl făcu să grăbească pasul. Trebuia să ia masa devreme, avea o întîlnire după aceea... Dar cu cine? Îl străpunse, ascuţit, un gînd: îl aştepta Denise.

Imediat, zgomotul străzii, suspendat pînă atunci prin nu ştia ce vrăjitorie, se rostogoli peste capul lui. În aceeaşi clipă, femeile şi bărbaţii pe care-i întîlnea îşi recîştigară concreteţea şi culorile. Îl străbătu o senzaţie atît de ascuţită şi plăcută de a se regăsi printre cei vii, îl cuprinse o amnezie atît de totală, încît ideea că-şi va întîlni curînd iubita îl umplu de fericire. Şi-o închipui aşa cum era ieri încă, se complăcu în amintirea relaţiilor atît de simple, firești, o revăzu surîzînd, întinzîndu-se cu o voluptate pasională, admiră nepăsarea din ochii cenuşii.

Această imagine i se păru deodată foarte veche şi, brusc, îşi aminti odaia din care tocmai ieşise. În locul chipului evocat cu cîteva clipe mai înainte se ivi altul, neliniştit, tulburat, şi care nu avea cu primul decît o înrudire îndepărtată. Vru să-l şteargă din memorie. În zadar. Viziunea cea nouă o anihila pe prima, se aşeza deasupra ca o mască, nemişcată la început, curînd plină de viaţă. Şi atunci abia realiză că niciodată nu va mai regăsi imaginea atît de vie, atît de *a lui* şi înţelese că o singură dimineaţă e de-ajuns pentru a omorî un chip din care, totuşi, nici o trăsătură nu se schimbase.

Părinţii săi văzîndu-l atît de abătut, crezură că plecarea iminentă este pricina tristeţii lui. Pentru a o risipi, se prefăcură de o veselie pe care ochii o desminţeau, iar el pentru a-i linişti, uză de acelaş şiretlic.

Cu toate acestea, gîndul la după-amiaza pustie îl îngrozea. Se simţea incapabil să citească. Ora hipnotică a cîrciumilor era încă departe. Ochii-i întîlniră privirea fratelui său care-i urmărea cu admiraţie, fiecare gest.

– Ce faci după prînz, Georges? îl întrebă brusc.

– Mă duc la liceu, ştii bine.

– Nu. O să rămîi cu mine. N-am avut deloc răgazul să stăm de vorbă şi mîine plec.

Ştia bine că această mică vacanţă neprevăzută nu putea fi refuzată dacă i-o cerea el, iar pentru a suplini golul unei prezenţe care-i umpluse pînă atunci zilele, avea nevoie de tandreţea copilului, devotat lui pe deplin, asemenea unei iubite.

În ciuda protestelor tatălui său îl luă pe Georges la cafenea, îi comandă băuturi tari şi-l tră de la egal la egal. Îi povesti despre Thélis, din care făcu aproape o legendă, sigur că băiatul îl va pricepe ca nimeni altul. Îl întrebă despre colegii şi profesorii de la şcoală. De tot ceea ce reprezenta viaţa fratelui lui era el însuşi încă atît de aproape, încît interesul său era neprefăcut şi rîdeau amîndoi de aceleaşi glume, se indignau de aceleaşi întîmplări.

Cînd împreună cu Georges se întoarseră acasă, suferea mai puţin. Această comunicare, ca între adolescenţi, îi mai luase din povara prea mare care apăsa pe umerii săi de bărbat.

În tot cursul serii, Herbillon reuşi să nu se gîndească deloc la Denise. Cină cu camarazi permisionari, din promoţia sa de

la Fontainbleau. Veniţi din bateriile lor camuflate, ori din adăposturile săpate în pămînt, ascultau cu admiraţie poveştirile lui Jean despre viaţa sa liberă, plină de confort şi riscuri, de la escadrilă. Miile de comodităţi, care acolo i se păruseră neimportante dobîndeau, comparate cu soarta vechilor lui camarazi, calitatea unor privilegii. Ameninţarea morţii, de fiecare zi, era preţul pe care-l plătea pentru dispreţul ascuns, dar plin de încîntare, resimţit pentru aceşti băieţi care se tîrau pe pămînt, aceşti *contablili de tir*, cum îi numeau în secret oamenii aerului şi pentru care găsiseră expresia generică şi arogantă de *tîrîtori*.

Cum era firesc, în ciuda Ordonanţei poliţiei, cina se termină abia în zori, şi în plină beţie.

Cu toate astea, prima imagine care trecu, la trezire, prin mintea aburită a lui Herbillon, fu imaginea Denisei. Gîndurile, pe care reuşise să le amîne în ajun, se impuneau acum. Trebuia să-şi hotărască definitiv conduita faţă de amanta sa şi faţă de Claude. În ceea ce-l privea pe acesta din urmă avea timp să cumpănească încă, dar faţă de Denise trebuia să hotărască fără întîrziere.

Nu se explicaseră; ultima lor întîlnire se desfăşurase în cuvinte incoerente şi porniri instinctive. Putea rupe astfel o legătură care stăpînindu-l, îl otrăvea încă? De ce să n-o revadă şi, calm, să-i spună cît de imposibilă devenise iubirea lor?

Dar printr-o ciudată schimbare, argumentele pe care le socotise pînă acum de netăgăduit i se părură lipsite de forţă şi prevăzînd răspunsurile Denisei se simţea dinainte învins. Situaţia îi apăru într-o lumină nouă, nu atît în legătură cu raporturile lui cu Maury, ci a felului în care le înţelegea iubita lui.

În ochii ei, într-adevăr, nimic nu se schimbase. Ceea ce pentru el fusese o revelaţie sfîşietoare, pentru Denise era de multe luni însăşi realitatea existenţei ei. Că soţul şi amantul se întîlniseră în aceeaşi escadrilă, că îi lega o prietenie profundă, că formau un echipaj care le sudase nervii într-un tot de nedesfăcut, ce reprezenta asta pentru ea şi cum putea s-o îndepărteze de Jean? Şi, în ce fel ar putea împărtăşi ea oroarea unei situaţii pe care o acceptase de la început şi de care el profitase fără remuşcări, atîta vreme cît nu cunoscuse victima? Pentru că nu încercase să intre în viaţa ei, pentru că se mărginise să se bucure de trupul şi veselia ei, cine-i dădea acum

dreptul să acuze şi să dispreţuiască un sentiment trăit atît de viu şi dureros?

Şi totuşi, nu mai putea accepta. Asta o înţelegea cu o convingere adîncă, mai puternică decît orice argument. Dar ştiind cît de imposibil îi va fi s-o convingă pe Denise şi, temîndu-se de durerea cu care l-ar fi ascultat, hotărî să plece fără să o revadă. Nu-i mai rămîneau de umplut decît cîteva ore, apoi îl va reabsorbi escadrila.

Îşi petrecu această ultimă zi printre ai săi, pătruns pînă în ultima fibră de tristeţea surdă care urmează unei dureroase renunţări. Dar în timpul conversaţiei, spre Herbillon se strecură furişat gîndul morţii. Fraze spuse de camarazi îi răsunau în memorie:

"O escadrilă se înnoieşte repede."

"Cu cît zbori mai des, cu atît şansele îţi scad."

În cîteva săptămîni, şi încă într-o perioadă de acalmie a frontului, văzuse dispărînd pe Berthier, Deschamps, Gival. Nimic nu îndreptăţea gîndul că e invulnerabil. O lovitură de obuz, din cele care presărau de fiecare dată drumul său prin cerul inamic era suficientă pentru a-i închide ochii. Soarta lui depindea de abilitatea unui vînător german, de înclinarea – poate întîmplătoare – a mitralierelor, de toanele unui motor.

Cît de plăpîndă era viaţa lui şi cît de lipsite de importanţă temerile care-l stăpîneau de două zile! Cît de mică era şansa, geamănă cu a lui Maury, de a scăpa de capcanele văzduhului! Iar distrugerea lor simultană oare nu va rezolva, curînd, totul?

Atunci, o dorinţă vitală ca instinctul de conservare, îl redresă. Pentru că asta era viaţa, că nimic nu conta în faţa morţii mereu la pîndă avea dreptul, el care se întorcea s-o înfrunte, să spună *nu* destinului care-i făcea, fără îndoială, un ultim dar?

Venea noaptea, cea care aprinde, mai viu şi mai acut, focul pasiunii. Îl fermecă ducîndu-l spre casa pe care abia în ajun o cunoscuse, chinuit doar de spaima de a nu o găsi pe Denise.

Cînd ea îi văzu pleoapele arse, buzele tremurînde, se aruncă în braţele lui mai pătimaţă şi mai frumoasă decît oricînd.

II

Trenul îl ducea, din nou, pe Herbillon spre liniile de luptă. Se gîndea la cel ce plecase spre front cu trei luni în urmă cu un duios dispreţ, ca cel nutrit pentru un frate mai tînăr şi foarte neştiutor.

Nerăbdarea de a ajunge nu-i mai încleşta gîtul de emoţie, temerile nu-l mai tulburau. Întrebările, care la prima plecare i se păruseră esenţiale, nu mai existau pentru el. Ştia acum că la escadrilă nu uimeşti pe nimeni cu bravura căci, curajos sau nu, fiecare îşi făcea cinstit, aceeaşi datorie primejdioasă; ştia că arta de a privi era mai importantă decît temeritatea, că fanteziile unui glonţ pierdut făcea la fel de bine un erou sau o victimă şi că doar soarta determină întîmplările. Destinul, căruia îi era neputincios supus, îi inspira o frică de care nu se mai ruşina, sigur că izolat în carlinga sa, va găsi sîngele rece necesar şi întreaga voinţă de a reuşi.

Se lăsa zgîlţîit fără nici o melancolie. Dacă experienţa îl dezbrăcase de iluziile sale eroice, pusese în loc un sentiment de confort care nu era deloc neplăcut. În gara din Jonchery îl aştepta maşina marcată de iepurele alb, mascota escadrilei. În camera sa, familiară – şi prin grija cu care o aranjase, mai puţin tristă – ordonanţa Mathieu va fi aprins bolborositoarea sobiţă cu benzină. La sculare, îşi va regăsi camarazii. Rîsul lui Thélis va anima din nou sala de mese; faţa rotundă a lui Marbot se va umple de uimire cînd va afla cît a cheltuit în permisie; căpitanul Reuillard, ciupindu-şi mustaţa, va face glume obscene.

Se întorcea într-o mare familie primitoare, sănătoasa şi aspra familie a bărbaţilor singuri, în care legi simple dirijau existenţa fără a o încărca de preocupări inutile.

Pe măsură ce se apropia de capătul călătoriei, imaginile Parisului – atît de vii cîteva ore mai devreme – păleau pînă la ştergere.

Îi trebuise o zi întreagă să se adapteze la starea de permisionar; frontul îl relua în stăpînire înainte chiar de a ajunge.

A doua zi, cînd primele clipe de ieşire din somn îl mai păstrau, încă, pe aspirant în mreaja viselor, Maury intră cu multă grijă în camera lui. Dintr-un sentiment inconştient de apărare Herbillon închise ochii, dar printre gene îl observa.

Claude se oprise în prag. Haina de casă îi acoperea defectele trupului, iar fruntea sa gînditoare era înnobilată de lumina dimineţii. Îl privi lung pe Herbillon. Iar acest chip, care nu se ştia supravegheat era atît de plin de prietenie profundă şi generoasă, încît deveni pentru Jean de nesuportat. Remuşcările înnecate în mîngîierile de pe urmă ale prietenei sale, reînviară mult mai dureros. Îi veni să strige:

"Nu mă mai poţi privi astfel".

Dar Maury închisese, timid, uşa.

De îndată lucid, Jean redeschise ochii asupra realităţii. Pentru a se apăra nu mai avea scuza ignoranţei, pentru că înainte de a pleca, cu bună ştiinţă săvîrşise conştient marea trădare. Speculaţiile cu care se ameţise nu mai aveau nici o valoare în această cameră cu linii reci, în tonurile severe ale unei celule. Aici totul era curat, ca şi viaţa întregii escadrile şi asta te obliga să judeci exact şi cu limpezime. Situaţia, care la Paris părea atît de complicată se reducea aici la liniile esenţiale.

Tînărul hotărî, ferm, să-l roage pe căpitan să pună capăt echipajului lor şi, dacă se dovedea necesar, să-i spună totul lui Maury. Era singura soluţie demnă pe care o putea lua şi, poate, Claude îl va ierta.

Îşi imagina cu plăcere această scenă susţinută cu bărbătească noblcţe şi sinceritate reciprocă şi gîndi că e singura care se potriveşte vieţii în care se reintegra. Nevăzînd latura copilărească, livrescă şi crudă, ci doar pe cea patetică, se simţi eliberat şi plin de bucuria de a-şi revedea camarazii.

Primirea fu exact cum şi-o închipuise. Era cel ce revine să-şi ocupe locul la masa şi în bătăliile comune. Îi fură prezentaţi noii veniţi: Narbonne, care-l înlocuise pe Deschamps şi aspirantul observator Michel. Află că Neuville primise Crucea şi că imediat fusese chemat la minister, că Brûlard fusese rănit, că la Jonchery, Florence era bănuită de spionaj.

Ziua se scurse rapid, risipită în obişnuinţele cărora li se supunea cu un automatism plin de mulţumire. În camera sa puse cîteva cuverturi noi aduse din permisie, aranjă cărţile, se duse pe teren, îi vizită pe subofiţeri, se instală în viaţa care de peste trei luni era şi a lui şi pe care doar un accident neprevăzut ar fi putut să o curme.

Şi cînd, în saboţi, cu un veston vechi care abia acoperea puloverul uzat, se sprijini de barul unde oficia noul aspirant, îşi aminti de prima conversaţie cu Marbot şi-şi spuse că observatorul cel gras avusese dreptate; că esenţialul la escadrilă nu-l constituiau nici zborurile, nici actele de curaj, nici măcar moartea, ci confortul şi ştiinţa de a-ţi organiza traiul.

În timp ce fuma în faţa unui pahar de porto, o mînă în care simţi încordarea nervoasă, îl atinse:

– Bei singur, camarad rău ce eşti, exclamă Maury. N-ai găsit nici măcar un moment ca să stai de vorbă cu mine!

Herbillon schiţă un gest vag, dar reproşul prietenului său îl umplu de ruşine. Evitase, într-adevăr, să se găsească singur cu Maury, ceea ce-i păru de o laşitate nepermisă. Dacă tot trebuia să aibă cu el o explicaţie clară, de ce să uzeze de asemenea mijloace nedemne?

Răspunse:

– Lăsasem pentru astă seară întîlnirea noastră.

Vocea lui purta amprenta efortului pe care-l făcea ca să suporte privirea lui Claude şi provocarea pe care şi-o adresă sieşi. Maury, sesiză nota falsă, dar cunoscîndu-şi ascuţita sensibilitate bolnăvicioasă, uneori înşelătoare, nu dori să dea atenţie acestei prime impresii.

Camarazii care intrau aduceau cu ei acea veselie liberă care forma atmosfera popotei, unde trăia sufletul animat al întregii escadrile. Tînărul, asaltat de glume se îndepărtă de Maury.

Masa odată strînsă, Thélis întrebă:

– Herbillon, te reapuci de bridge?

Aspiranul ezită. Claude îl implora din privire. Va amîna din nou momentul mărturisirii? Nu vru să cedeze slăbiciunii, deşi se bucurase deja de o posibilă întîrzire.

– Nu în seara asta, domnule căpitan, vreau să mă culc devreme.

Glume asupra modului cum îşi petrecuse permisia comentară acest răspuns, în timp ce el deja ieşise în coridor.

Pînă ajunseră în camera lui, Claude, în ciuda faptului că tremura de nerăbdare – după cum îşi dădu seama Herbillon – nu spuse un cuvînt, ca şi cum n-ar fi vrut să-şi dezvăluie emoţia între pereţi străini. Dar abia închiseră uşa în urma lor şi, înainte ca aspirantul să-şi poată controla trăsăturile feţei, sau să-şi hotărască atitudinea, Maury întrebă:

– Cum o găseşti pe Hélène? În ce fel ţi-a vorbit despre mine?

În faţa acestor ochi măriţi, a trupului încordat pînă la punctul în care un cuvînt imprudent se părea că-l poate frînge, tînărul simţi că niciodată nu va avea forţa inumană de a vorbi. Frazele care, atît cît fusese singur, îi păruseră nobile şi uşor de pronunţat, acum, glasul lui refuza să le rostească. Nu, unei astfel de iubiri nu-i poţi spune decît minciuni; e preferabil să minţi, să minţi cu încăpăţînare, cu viclenie şi răbdare, ca o femeie disperată, mai curînd decît să laşi strecurîndu-se, fie şi picătură cu picătură – adevărul.

Într-o clipă îşi dădu seama din ce fel de ţesătură diafană erau făcute tăcerile pe care, pînă acum, le judecase ca necinstite. Un imens dispreţ, o tristeţe amară îi umplură inima, în timp ce cu multe amănunte, ca într-un soi de beţie şi furie în dezgustul de sine însuşi îi descrise lui Maury calităţile soţiei sale şi dragostea pe care aceasta i-o purta.

Cînd sfîrşi, privirea atentă a lui Maury era plină de surpriză.

– Mă iubeşte atît de mult?

– Dacă vă spun! exclamă Herbillon.

Duritatea tonului îl izbi pe Maury. Şi-şi dădu seama că vorbele aspirantului nu-i trezeau bucuria pe care ar fi fost normal s-o simtă, iar Jean citi în Claude o stranie neîncredere.

Nu-şi explica natura simţămintelor pe care le încerca, însă nu în van împărţiseră atîtea ore de zbor, care le conferise o ciudată putere de a se descifra unul pe altul.

Aproape inconştient, Maury murmură:

– Nu-mi ascundeţi nimic?

O dorinţă furioasă de sinceritate îl cuprinse pe Herbillon. Prea tîrziu: credinţa că-i va fi cu neputinţă să vorbească se fixase, în sinea lui, mult prea adînc.

– Boala asta a neîncrederii dumneavoastră se răsfrînge şi asupra mea? întrebă cu un surîs forţat.

Orice alt argument n-ar fi fost mai bine ales. Claude avea despre sinceritatea şi prietenia lui Herbillon o părere atît de înrădăcinată, încît liniştea îi reveni pe loc.

– Şi acum, spuse el cu afecţiune, vorbiţi-mi despre prietena dumneavoastră.

Jean se ridică dintr-o mişcare. Fusese în stare, în vorbele spuse, să construiască pentru Maury despre Hélène o imagine abstractă şi goală. Ca s-o amestece cu cea a Denisei, pentru el atît de vie, fierbinte încă de voluptate şi minciună, îi era peste puteri.

– Iertaţi-mă, spuse, sunt într-adevăr frînt de oboseală.

Ieşi repede, iar lui Maury i se făcu brusc, foarte frig.

III

– Un tacîm în plus! se miră Herbillon.

Aspirantul Michel, mai tînărul său camarad, care se ocupa cu punerea mesei continuă, fără să răspundă, să plaseze cupele pentru şampanie.

– Un invitat simandicos, deci? întrebă Herbillon.

– Nu ştiu nimic. Ordinul căpitanului.

– Atunci hai să ciocnim, între timp, un pahar.

Băură, iar Michel întrebă:

– Tare ai vrea să ştii pricina acestor pregătiri!

– Păi, nici tu nu o ştii.

– Nu-i chiar aşa, doar că Thélis mi-a interzis să vorbesc.

– O surpriză?

– Pentru unii.

O siluetă timidă se ivi în uşă; îi salută vorbind cu un puternic accent din sud. Era Virense.

– M-a chemat căpitanul, spuse el.

– Veţi lua masa cu noi, spuse Michel.

Herbillon şi pilotul îl priviră cu aceeaşi mirare; subofiţerii luau masa întotdeauna separat. Michel, netulburat în nici un fel, continuă:

– Căpitanul mi-a ordonat să fac porţiile mai mari. Se pare, bătrîne, că aveţi un stomac solid.

Thélis care tocmai intra auzi cuvintele lui Michel.

– Nu tulburaţi băiatul, exclamă. Virense e ca o fată ruşinoasă. Serveşte-ne porto în pahare mari. Plăteşte Herbillon.

– Eşti plin de mister în dimineaţa asta, domnule căpitan, spuse tînărul.

Thélis nu-i răspunse decît bătîndu-l solid pe umăr. Camera se umplea încetul cu încetul şi Jean crezu că vede pe toate feţele, în afara celei a lui Claude, un aer de veselă conspiraţie.

– Hai, un cadril de lux, strigă Thélis.

În timp ce, prins în ritmul caraghios în care cizme şi saboţi tropoteau pe scînduri, Herbillon îşi reaminti dansul cu care îl primiseră. Jumătate din cei care-l dansaseră atunci, nu mai erau. O constată fără melancolie; dimpotrivă, asta-l făcu să guste mai din plin bucuria care străbătea trupurile tuturor şi, cînd la capătul puterilor Marbot se dădu bătut, el ceru să o ia de la început.

Apoi se aşezară la masă. Era momentul, care între toate, le plăcea cel mai mult. Apetit sănătos, dinţi strălucitori, veselie zgomotoasă adusă din cerul plin de primejdii, o poftă de mîncare şi de rîs, o prietenie aspră, o nevoie de a trăi tumultuos făceau ocolul mesei unde, cot la cot, camarazii devorau mîncarea şi vorbeau tare, în acelaşi timp.

Căpitanul îl instalase pe Virense lîngă el şi pe Herbillon alături de Maury, care devenise cel mai vechi pilot. Pivniţa escadrilei conţinea cîteva vinuri de soi. Thélis poruncea să se prezinte sticlele una după alta.

– Cine-i mecena? întrebă Jean.

– Bea! fu singurul răspuns.

Paharele se goleau fără zgomot; băutura stîrnea şi mai mult bucuria. Lui Herbillon i se părea că privirile îl fixează pe el, pe Claude şi Virense cu o înduioşare uşor batjocoritoare. Asta nu înceta să-l mire, gîndind că Thélis pregătea, pe socotela lui, o uriaşă glumă; dar strigătele, vinul, această veselie mai dezlănţuită ca niciodată nu-i lăsau timpul, nici pofta de a ghici.

Cînd şampania, bolborosind, umplu cupele, zgomotul încetă brusc; privirile se îndreptară spre căpitan, care în picioare, chemă:

– Maury, Herbillon, Virense, apropiaţi-vă cu paharele în mînă.

Se supuseră.

– Să ciocnim, spuse Thélis.

Punînd pe masă cupa goală, scoase din buzunar trei foi de hîrtie, luă una la întîmplare şi citi: "Ordin de citare pe armată: Herbillon, Jean Pierre, aspirant observator în escadrila 39. În 15 martie, sub un violent tir al atiaerianei inamice, a dus la bun sfîrşit un reglaj dificil. În 26, împreună cu pilotul său, a doborît un *Drachen*. În 2 aprilie, atacat de două avioane, le respinge şi-şi îndeplineşte misiunea."

Abia termină Thélis de citit, că Marbot urlă:

– Hei, voi ăştia, tobele, trompetele "la onor" să tremure baraca.

În timp ce toată vesela zornăia, căpitanul fixa stîngaci o Cruce pe tunica lui Herbillon. Îl înţepă de-a binelea în piept şi Herbillon gîndi:

"Nimic nu am obţinut cu atîta durere".

Acum, Thélis făcea cunoscută citarea lui Virense şi aspirantul îşi reocupă locul. Căzut într-o stare de amorţeală, îi văzu pe camarazi venind să ciocnească paharele cu el. Răspunse mecanic la felicitări, parcă izolat de grupul prietenos ce-l înconjura, cuprins de un ciudat sentiment de singurătate.

Deci asta era ceea ce visase ca pe o nemaipomenită răsplată! Ceea ce privise cu o dorinţă aproape sacră, pe uniforma altora! Thélis, şeful şi camaradul lui adorat, îl decora cu propria-i mînă şi nu era mîndru, nici măcar emoţionat! Era surpriza cea care înăbuşea bucuria? Surpriză care, de fapt, ar fi trebuit să-l facă şi mai fericit?...

Un scurt examen cinstit fu de ajuns ca să-i dea explicaţia acestei nemaipomenite indiferenţe: nu merita această decoraţie, cel puţin, pentru a o cuceri nu făcuse nimic deosebit. Recapitulă termenii ordinului. Desigur, exprima fapte reale, dar care presupuneau un efort deliberat, o intervenţie activă şi curajoasă şi nu fusese deloc aşa. Cîntărind lucrurile avu impresia că trişase.

Într-adevăr terminase cu bine un reglaj, cînd vălătuci groşi şi negri i-au împresurat atît de aproape, încît i se păruse că-i poate atinge; dar i-a considerat total inofensivi încît nu-l tulburaseră în nici un fel. Desigur, împreună cu Maury, incendiaseră un balon captiv, dar în momentul acela cerul nu era străbătut de nici un duşman şi, deci, nu fusese decît o tragere la ţintă. A fost într-adevăr mitraliat de către doi vînători nemţi, dar cu o lipsă de precizie surprinzătoare, ceea ce-i lăsase cîmp liber ca să-şi finalizeze recunoaşterea.

În ocaziile acelea a avut şansa de a nu fi atins, nici de explozii, nici de gloanţe, nici de spaimă, şi fiecare camarad de pe întreg cuprinsul frontului executa aceleaşi misiuni, la fiecare zbor. În felul acesta, n-ar fi trebuit decoraţi toţi, şi în fiecare zi? Unde era meritul special, actul deosebit care-l desemnase pe el? Întoarse ochii cu îngrijorare spre chipurile familiare, în

speranța de a găsi o explicație, dar nu observă decît o afecțiune calmă.

În acel moment Claude se întorcea la locul său cu decorația. Și Jean descoperi pe fața-i sensibilă, indiferența dureroasă care era și a lui. Gîndi: "El va ști să-mi explice."

Niciodată de la revenirea la escadrilă nu se simțise atît de apropiat de Claude și nici atît de neputincios în a i se mărturisi. Sesizînd acest elan confuz, Maury speră că stînjeneala de neînțeles care se tot adîncea între ei, cu fiecare zi ce trecea, se va topi în sfîrșit în acest ceas în care, sub privirile întregii escadrile reunite, echipajul lor obținea însemnele nobile de vitejie.

– Această Cruce, spuse el cu jumătate de voce, nu are pentru mine decît meritul de-a o fi primit odată cu dumneata.

Înainte ca tînărul să poată răspunde, Thélis strigă:

– Maury, Herbillon, nu vă e rușine? Ați uitat să ciocniți. Și apoi, cînd smulgi o asemenea onoare, împreună, obiceiul cere să vă îmbrățișați!

Claude se aplecă spre aspirant. Toată tandrețea pe care o purta lui Herbillon se simțea în mișcarea întregului său trup slăbănog. Dar tînărul nu se mișcă.

Chiar dacă ar fi vrut, gestul cerut de Thélis ar fi fost peste puterile lui. Brațele lui refuzau să se supună. Nu va da cu nici un chip, sub privirile căpitanului, a camarazilor, acest sărut de ludă. Lașitatea sa nu-l va înjosi pînă într-atît.

– Dormi? exclamă Thélis.

Herbillon privea cu încăpățînare masa.

– Animalul e beat! spuse căpitanul cu uimire. Scuturați-l!

Dar Claude se dădu înapoi, evitînd să-l atingă pe tînăr. Spuse cu un surîs chinuit:

– Nu insistați, domnule căpitan. Știu că lui Herbillon nu-i plac efuziunile în public.

– Băiatul ăsta e nebun, pe cuvîntul meu, mormăi Thélis.

Apoi remarcînd stînjeneala care urmă incidentului, exclamă:

– Ședința se ridică. Cine mă însoțește la noua baterie de 105?

– Eu, spuse Jean smuls din amorțeala sa cumplită, de teama de a nu rămîne singur cu Maury.

– Puştiul se trezeşte, spuse căpitanul. Puştiul vrea să-şi arate Crucea artileriştilor! În sfîrşit, cum azi nu-ţi pot refuza nimic, te iau.

Jean îşi aruncă pe umeri o vestă din piele de căprioară şi se aşeză alături de Thélis.

– Adună-ţi gîndurile, îi spuse căpitanul. Sunt mai periculos la volanul unei maşini, decît în avion.

Curentul brutal le şfichiuia feţele, automobilul sălta pe drumul desfundat. Viteza care întotdeauna îl îmbăta pe Herbillon alungă amintirile tulburi, remuşcările. Thélis iradia spre el bucuria sa de a trăi.

Printr-o ciudată schimbare de stare sufletească gustă, în sfîrşit, plăcerea de a fi fost decorat. În imaginaţie, juca o adevătată scenă de teatru: cursa nebunească în care, tineri, bravi, eleganţi, doi aviatori se îndreptau spre front. Şi pentru ca să se vadă, îşi descoperi pieptul la locul în care era prinsă Crucea.

Fără să-i pese de găurile de obuz, de podurile şubrede, de virajele mortale, căpitanul împingea maşina la limita puterii ei. Jonchery, încă în picioare, Cormicy distrus, se topiră din faţa ochilor. Dar la o întretăiere de drumuri, Herbillon se izbi cu fruntea de parbriz. Thélis frînase brusc. Tropăituri fără cadenţă, răsunau pe drumul camuflat care venea din tranşeele, acum, foarte apropiate.

– O dislocare de trupe, spuse căpitanul.

Soldaţii treceau încet. Puneau cu greutate pe pămîntul tare bocancii scîlciaţi. Raniţa le îndoia spatele. Chipurile, oricît de deosebite ar fi fost, purtau aceeaşi amprentă – ai fi zis, un fel de machiaj îngrozitor şi fratern. În mijlocul feţelor bărboase, aceiaşi ochi se deschideau imenşi.

Lui Herbillon i se păru că aceşti ochi atingeau automobilul lor cu o privire plină de invidie, cercetau cu ură scurtele lor îmblănite, feţele proaspăt bărbierite, bine hrănite şi calme.

Îşi aminti brusc de masa tocmai sfîrşită, cu şampanie... Cu o mînă crispată, puţin cîte puţin, de teamă ca Thélis să nu bage de seamă, îşi acoperi Crucea lui cea nouă.

IV

Săriră în aceeaşi clipă din avionul ce aterizase în vecinătatea hangarelor. Văzînd tremurul trupurilor care, deşi la adăpost, nu reuşeau să se liniştească, Marbot înţelese într-o clipă.

– Ceva grav?

– De data asta, spuse Herbillon, cred că mi-a fost frică de-a binelea.

– N-ai de ce să te lauzi, spuse liniştit solidul locotenent.

Jean şi Maury începură să vorbească în acelaşi timp. Fuseseră surprinşi de două avioane de vînătoare, foarte dibace şi încăpăţînate. Mitraliera lui Claude fusese scoasă din uz de un glonţ; cea a aspirantului n-a servit la nimic, duşmanii se plasau sub aparatul lor. Au auzit şuierînd gloanţele incandescente şi a fost o minune că n-au ars în aer.

Marbot se apropie de avionul lor.

– Frumoasă strecurătoare, remarcă el. Douăzeci şi opt de găuri în fuselaj.

– Mă doare braţul, spuse brusc Maury.

Herbillon vru să-i descheie combinezonul de zbor pilotului, dar se opri. Mîneca era deşirată în locul în care Maury arăta blana.

– E suflul glonţului care v-a atins, spuse Jean.

– Dar tu, ai hainele sfîşiate, remarcă Marbot.

Jean îşi privi pieptul. Puloverul şi vestonul erau străpunse în şapte locuri diferite.

Trase aerul cu lăcomie în piept. Claude avu acelaşi reflex. Se priviră, cu senzaţia unei halucinante identităţi. Tensiunea insuportabilă care topea ca într-un aliaj spaimele şi speranţele lor, persista încă. Li se părea că gestul unuia va fi urmat de mişcarea complementară a celuilalt. Primejdia din care tocmai ieşiseră, mult mai precisă şi dură decît tot ceea ce suportaseră

împreună pînă acum unea, şi mai mult decît de obicei, instinctele lor de conservare.

– Dar ce-aţi făcut, aţi dormit? strigă Marbot. Aveţi ochi buni, amîndoi, după cîte ştiu.

Din nou privirile li se încrucişară, dar de astă dată, pentru a şi le feri imediat. Gîndurile care-i urmăreau acolo sus, sub cerul palid, în clipa în care pîrîiseră primele gloanţe, reveniră cu forţă.

Maury gîndise:

"De ce scrisorile Hélènei ascund un fel de teamă de cînd s-a întors Herbillon, el însuşi atît de schimbat?"

Şi Jean:

"Claude mă bănuieşte deja?"

Erau temeri care amorţeau adesea în orele de zbor acuitatea atenţiei şi instinctul lor. Dar i-ar fi putut mărturisi asta lui Marbot?

Ambii răspunseră cu un gest de neputinţă.

Se îndreptară spre baraca lor, schimbînd mecanic reflecţii asupra luptei. Emoţia identică ce le stăpînea trupurile se risipea cu greu. Dar această înţelegere, oarecum mecanică, departe de a aduce liniştirea tulburării ce se ivea de îndată ce rămîneau singuri, nu făcea decît s-o sporească şi să-i facă mai vulnerabili la trăirile sufleteşti pe care le-ar fi dorit cît mai tainice.

Era ora sosirii scrisorilor. În popotă, plicurile înveseleau masa cu culorile lor vii. De la uşă văzură pe cele ce le erau destinate şi Herbillon strînse din dinţi, ca să nu lase să transpară nimic din tulburarea care-l cuprinsese: erau – aproape una lîngă alta – două scrisori ale Denisei, una pentru Claude şi una pentru el. A lui purta într-adevăr o scriere voit deformată, dar era convins că Maury nu se va lăsa înşelat. O mişcare rapidă îl mînă spre masă înaintea tovarăşului său. Apucă scrisoarea, zicînd:

– E o bucurie să le găseşti abia ieşit din primejdie.

Apoi, pentru a scăpa de plicul care-i ardea degetele îl deschise, îl făcu ghem cu brutalitate şi-l aruncă sub masă.

Se pregătea să se îndrepte spre camera lui, cînd Maury îl reţinu.

– Nu ai chef să ne încălzim puţin? spuse el arătînd spre bar.

Apoi, cu o ironie plină de tristeţe:

– Ai devenit foarte reținut în compania mea.

O profundă tristețe îl învălui pe tînăr. Trebuia ca tovarășul său să fie într-adevăr disperat pentru a recurge la asemenea mijloace grosolane de a reînvia prietenia lor – și care altă dată îi trezeau repulsia – pentru ca să aibă forța de a-i refuza rugămintea.

Totuși bucuria de a fi scăpat de la moarte, ce persista în ei inconștient, acordă stînjenelii lor un strop de răgaz. Vinul pe care-l beau avea o savoare mult mai mare decît de obicei; mobilele rudimentare din popotă le dădeau o certă siguranță domestică.

Maury, care întîrziase pînă atunci să deschidă scrisoarea soției sale, a cărei singură lectură era suficientă pentru a-i însenina ziua, deschise plicul; Herbillon, cufundat într-o stare de beatitudine animală, visa.

Simțind privirea lui Maury fixată pe obrazul său, ridică fruntea și nu-și putu stăpîni o tresărire. Trăsăturile lui Maury purtau semnul unei asemenea spaime amestecată cu dorința de a ști, încît spuse, fără să vrea:

– Veşti proaste?

– De ce mă întrebați? strigă aproape Maury.

– Aveți un aer atît de disperat.

Claude sări de pe taburetul pe care stătea și începu să străbată sala de mese în lung și-n lat. Jean cunoștea bine această mișcare de marionetă prost construită cu care încerca să înăbușe o emoție prea puternică. Cînd se opri, Maury izbutise să-și compună o expresie calmă.

– Vă înșelați, spuse. Pur și simplu m-au enervat gloanțele alea.

Reluă scrisoarea, dar o citi nefiresc de repede, așa cum fac actorii proști cînd mimează surpriza unei fraze pe care o știau dinainte. Și brusc, spuse:

– Hélène îmi cere veşti despre dumneavoastră.

Lui Herbillon îi trebui mult timp pînă să facă să-i treacă pe gît vinul pe care tocmai îl sorbise din pahar.

– Soția dumneavoastră e prea amabilă, murmură el într-un tîrziu.

– Meritul vă revine în întregime. De obicei, pe Hélène n-o interesează prietenii mei.

– Oh, știu că e o pură politețe, spuse tînărul strîngînd paharul gata să-l spargă.

– Nu, vă asigur, insistă Claude. Pune în întrebările ei un interes care mă face fericit, fiind vorba de dumneavoastră.

Apăsase pe ultimele cuvinte cu atîta amărăciune încît Jean ieși fără să răspundă. Ochii lui Maury rătăceau ca prostiți de-a lungul sălii.

Absorbit de jocul de cărți și îndeletnicirile zilnice, pînă spre seară, Herbillon nu s-a putut gîndi, așa cum simțea nevoia, la această conversație. Tragismul ei îi apăru doar cînd fu singur în camera sa, cînd noaptea neagră învălui baraca. De la revenirea din permisie nu-i mai scria Denisei, cu toate că ea continua să-i adreseze scrisori pline de o fierbinte supunere. La capătul puterilor, dorise să afle noutăți despre el, prin Claude.

Era o încercare de a-l forța să-i răspundă, sau pur și simplu dovada unei nespuse îngrijorări. Herbillon ridică din umeri. Ce-i păsa lui ce anume o îndemnase să facă acest gest. N-avea de ce să se revolte, nici măcar să se enerveze, atîta vreme cît împărtășea aceeași soartă cu Maury acceptînd prietenia acestuia ce se stingea cu fiecare clipă neavînd, în lașitatea lui, curajul de a-l liniști total pe camaradul său și de a-l recîștiga.

Ceea ce conta acum era bănuiala ce o surprinsese de dimineață în ochii lui Claude. Pînă aici, reticențele, răceala, refuzul său de a-l îmbrățișa pe Maury în ziua decorării, îl învăluiseră într-o absurdă și perfidă neîncredere. Dar de acum înainte bănuiala va rămîne în mintea lui Claude ca un sîmbure otrăvit.

Claude nu va cunoaște adevărul decît atunci cînd el, Jean Herbillon, îi va permite. Maury putea bănui, urma pista reală, fără cuvintele spuse de el, nu va putea afla nimic!

Dar atunci trebuia să îmbine fățărnicia cu tăcerea. Trebuia să învingă bănuiala bolnăvicioasă a lui Claude și să cucerească din nou prietenia lui timidă, reluînd conversațiile lungi, ascultîndu-i confidențele, inventîndu-le pe ale sale. Trebuia să reia corespondența cu Denise, să arunce abil plasa înșelăciunii pentru a adormi această durere gata să iasă la iveală. Trădarea, în infamia ei, trebuia să fie perfectă.

Dar era el capabil de această ticăloasă prefăcătorie continuă? Și chiar dacă va încerca toate înșelăciunile, se va lăsa

Claude înşelat? Se dezvăluiseră unul altuia mult prea deplin, echipajul făcuse din reacţiile lor un aliaj mult prea intim legat, pentru ca o minciună atît de mare să nu fie depistată. Această coexiune blestemată nu va permite, desigur, lui Claude să afle un fapt real, dar asupra adevărului tainic nu se mai putea înşela.

Şi atunci, ce să facă? Tînărul îşi cuprinse capul în palme, căutînd un compromis imposibil între prefăcătoria totală şi mărturisirea completă.

Deodată avu impresia ciudată, aproape palpabilă pe care o simţea cînd în carlingă *ştia* că Maury a întors capul spre el.

– Uite că visez cu ochii deschişi, murmură. Trebuie să dorm.

Dar se ridică fără să poată înăbuşi această ciudată chemare. I se părea că, la modul fizic, Claude îl trăgea către sine şi încă atît de puternic, încît fără să-şi dea seama se îndreptă spre uşă. Venindu-şi în fire începu încet să se dezbrace. Gesturile mecanice îi amorţiră neliniştea, dar din nou senzaţia ascunsă căreia i se împotrivea reveni şi mai puternic, încît nu mai avu urmă de îndoială. Simţea că în camera lui Maury, era neapărată nevoie de el.

Traversă culoarul şi apăsă încet pe clanţa uşii. Claude, aplecat peste masă, compara în mîinile tremurînde, două plicuri. În unul Herbillon recunoscu imediat pe cel aruncat de dimineaţă sub masa de la popotă.

Maury îl întîmpină fără să se mire:

– Eram sigur că veţi veni, zise el.

Era noapte tîrzie. Nu se simţea nici un suflu. Vorbiră foarte încet, înţelegîndu-se mai curînd din priviri, decît din cuvinte.

– Aţi ridicat plicul meu, spuse Jean. De ce?

– Am crezut că îi recunosc scrisul.

– Acela al soţiei dumneavoastră?

Claude fără să răspundă aştepta, iar Herbillon se simţea atît de obosit şi descurajat încît fu tentat să nu se mai împotrivească. Dar în faţa tăcerii sale, Maury, cu un fel de rugăminte ruşinată care-i altera trăsăturile obrazului, întrebă:

– Nu e adevărat, nu-i aşa?

Atunci Herbillon minţi; cu abilitate, cu duioşie, îi înfăţişă nebunia şi naivitatea bănuielilor sale. Nu o văzuse pe Hélène decît o singură dată şi foarte puţin. Cum îşi putea închipui

Maury că era posibil să se nască o corespondență dintr-o întîlnire atît de scurtă și în care nu fusese vorba decît despre el? Și cum putea susține ipoteza că îi scria unui bărbat despre care cerea veşti de la soțul ei?

Claude asculta cu atîta încordare, încît i se umflaseră venele de la tîmple. Întrebă:

– Și atunci de unde vine această înstrăinare față de mine, pe care ai adus-o cu dumneata de la Paris?

Jean răspunse, apăsînd pe fiecare cuvînt:

– Aveți în dumneavoastră ceva care displace. Nu mi-ați mărturisit dumneavoastră înșivă?

După ce Herbillon a ieșit, Claude avu un moment de pace, de descătușare. Dar apoi murmură:

– A fost prea crud, ca să fie sincer.

Cu toate acestea, argumentele aspirantului erau valabile și de necontestat. Jean nu fusese la Hélène decît în ajunul plecării. Nimic nu putuse să-i apropie într-un timp atît de scurt.

Dar, cu disperare, Claude gîndi că toate astea nu erau decît un biet raționament.

Ca să nu distrugă un echipaj care-și dăduse deja adevărata măsură, Thélis refuză rugămintea lui Jean de a-i repartiza un alt pilot. Și cum aspirantul nu dădea semne că ar dori să rezolve neînțelegerea care bănuia că se iscase între Claude și el, căpitanul adăugă:

– Veți avea timp să vă împăcați. Plecăm la odihnă, la sfîrșitul săptămînii.

V

Fetele din Baïes veniseră, gătite, să asiste la sosirea aviatorilor. Şi fiecare dintre ei sărind din carlingă, privi cu încîntare grupul multicolor, imagine vie a zilelor ce se vor scurge de aci încolo, în lenevie şi siguranţă.

Satul era plăcut, cu case joase şi acoperişurile mici şi plecate ca nişte bătrînele.

Biserica, foarte veche era învăluită în iederă. În imediata apropiere, un parc elegant înconjura un castel cu ferestrele închise. Hazardul biletelor de cazare desemnă pentru Herbillon o cameră spaţioasă, înveselită de un tapet cu floricele mărunte; lemnul greu şi lustruit al mobilelor mirosea a ceară proaspătă. Lăsîndu-i lui Mathieu grija de a-i desface bagajele, aspirantul plecă să afle instrucţiunile lui Thélis.

– Sunteţi în vacanţă, spuse căpitanul camarazilor adunaţi. Profit ca să-mi iau şi eu o permisie. Maury va prelua grijile comandamentului. Distraţi-vă, dar fără prea mult zgomot.

Soldaţii duceau fetele din sat în parcul mare, în care căldura de iulie apăsa frunzele nemişcate. Avioanele rămaseră închise în hangare şi doar foarte tinerii piloţi – ca să cucerească mai uşor inimile prea rezervate – executau, uneori, deasupra terenului acrobaţii în stare să le rupă gîtul.

Herbillon descoperi curînd că Baïes îi oferea distracţii foarte puţine. După ce-şi tîrî cizmele peste ierburile veştede care dormitau sub arbori şi încercă zadarnic să înnoade o aventură cu una din frumuseţile destul de nespălate din sat, se trezi în faţa unui mare şi cumplit plictis. Încercă să citească, dar îşi dădu seama că lunile petrecute în lipsă de preocupare intelectuală îi făceau lectura obositoare, cu excepţia cărţilor

uşoare, şi atunci regretă viaţa organizată a escadrilei, în care zilele se topeau scurgîndu-se monoton şi rapid.

Maury locuia în casa în care se instalaseră birourile. Semna hîrtii, asigura aprovizionarea trupei şi se plimba îndelung pe aleile pustii ale parcului. Predispoziţia sa de a visa, de a gîndi şi a-şi trăi îndoielile făceau ca timpul să i se scurgă pe nesimţite. Dar examinînd sub toate unghiurile noile sale relaţii cu Jean, se opri la o explicaţie care îi calmă neliniştea: aspirantul fusese sensibil la farmecul soţiei sale şi, intransigent la extrem cu sine, credea că un astfel de sentiment nu se putea împăca cu cerinţele unei depline prietenii.

Maury admitea, chiar, că însăşi Hélène fusese subjugată de seducătorul aspirant. Dar nu existase nici o urmare după această întîlnire, iar tulburarea nu putea fi decît trecătoare. Maury se linişti puţin şi descoperi în scrisorile soţiei sale, marcate de aceeaşi tandreţe egală, un accent mai profund.

Odihna impusă echipajului făcuse să înceteze intimitatea strînsă dintre Herbillon şi Maury, ceea ce contribuia la armistiţiul stabilit între ei.

Cînd aspitantul, care-şi tîra de ici colo copleşitoarea sa lipsă de activitate întîlnea silueta înaltă a lui Claude, îl încerca dorinţa de a-i vorbi. Schimbau cîteva fraze, dar vagi şi oarecare. Cît erau de îndepărtate acele conversaţii în care orele se topeau cu repeziciune.

După aceste întîlniri, Herbillon regăsea o plictiseală cu atît mai de nesuportat, cu cît umplea o vacanţă pe care o visase ca pe o mare sărbătoare.

Astfel, se bucură nespus cînd sublocotenentul pilot Narbonne veni să-i propună o partidă permanentă de poker. Acest camarad ocupa în singurul hotel-cafenea din sat o cameră joasă, plină de fotografii sub sticlă, de flori artificiale şi poze religioase.

În acea seară, Herbillon găsi acolo pe Charensole, Michel, Virense şi pe doctor. Îi povestiră rîzînd că Marbot, anunţat şi el, refuzase cu o teribilă vehemenţă. Pe masă erau o sticlă de coniac, o cutie de trabucuri, pachete cu cărţi. Fumul înceţoşa deja lumina lămpilor. Herbillon respiră cu desfătare. Scăpa astfel de serile monotone, de străzile pe care le bătuse în două zile pînă la exasperare învăţînd să le cunoască pe dinafară, de paharele băute de unul singur la cîte o masă murdară. Această

evadare îi provoca atîta bucurie, încît juca fără să se întrebe cît valorau jetoanele aliniate în faţa sa. Narbonne, care era bogat, arăta aceeaşi nepăsare. Camarazii lor profitară. Ridicîndu-se de la masă în momentul în care zorile spălau negreala pe care noaptea o aşternuse pe geamuri, Jean constată că-şi pierduse întreaga soldă. Cum părinţii săi îi trimeteau în fiecare lună dublul acesteia, nu regretă nimic.

Fu mai atent a doua zi, dar temperamentul său vijelios îl împiedica să lupte cu şanse egale împotriva unor jucători pentru care cărţile nu erau decît o distracţie trecătoare. Lui îi plăcea riscul pentru el însuşi, incapabil să-l intereseze o partidă în care miza nu-i depăşea posibilităţile. Îl cuprindea ameţeala în faţa acestei aventuri brutale, vertiginoase, pe care o reprezintă combinaţiile de cărţi.

Ştiind asta despre sine, de obicei se ferea să se lase ademenit, dar o dată intrat în joc nimic nu-l mai putea opri.

Din sala mare de jos urcau ecourile unor cîntece de beţie şi zgomotul unor certuri lipsite de patimă. Sîngele circula mai repede şi mai bogat în venele sale. O îndrăzneaţă lovitură reuşită, îl umplea de un orgoliu nemăsurat, de o senzaţie de învingător pe care nu i-o putea da nici un alt fel de triumf. Urechile îi vîjîiau şi întreaga sa fiinţă era învăluită în acea beatitudine nefirească pe care o dau stupefiantele.

De atunci încolo fu prada jocului. Viaţa sa goală se învîrtea în jurul axei formată din orele pe care le petrecea la Narbonne. Se scula foarte tîrziu; după amiaza curgea incoloră în faţa ochilor lui înroşiţi de veghea nopţii. Oboseala intrată în trup, amorţea plictiseala. Pe măsură ce se aşternea înserarea, pofta de joc îl înviora şi plin de o bucurie nesănătoasă, dar puternică, urca scările la odaia în care-l aşteptau cărţile. Aci n-avea decît o teamă – să nu înceteze partida. Atîta vreme cît se afla în faţa mesei magice îl anima o adevărată încîntare.

Dar, pierdea cu regularitate şi curînd nu mai avu nici un ban. Narbonne îl împrumută şi-l îndemnă la prudenţă. Herbillon îl ascultă distrat, deşi nu-i era deloc la îndemînă să-i mai ceară tatălui său mărirea ajutorului bănesc.

În trei partide se duse şi împrumutul, iar Jean fu obligat să apeleze din nou la camaradul său. În aceeaşi seară, înainte de începerea partidei, doctorul îi spuse lui Narbonne:

– Mercier m-a rugat să-l invităm la masa noastră.

Narbonne ezită. Comandantul Mercier, şeful sectorului, intrînd în partida lor, nu urma ca prin grad şi vîrstă, să le impună o oarecare constrîngere? În plus, era cunoscut în toată aviaţia ca un partener periculos, lucid, îndrăzneţ, tentat de mize foarte mari, foarte generos, dar cîştigînd mereu. Ar fi putut dezechilibra partida care, deşi cu poturi foarte ridicate, evita plusările excesive.

– Doreşte foarte mult?

– Mult, răspunse doctorul.

A doua zi, Mercier se aşeză la masa lor. Era un bărbat cu umerii drepţi, cu fruntea şi fălcile pătrate. Faţa părea o mască de lemn, cu ochi de o culoare foarte deschisă şi mată, conţinînd o mînie sumbră, greu stăpînită, şi o dorinţă nemăsurată de risc. Cu toate că, datorită funcţiei sale nu trebuia să zboare, pleca adesea pe un avion de vînătoare, patrulînd singur. I se admira curajul, dar nimeni nu-l iubea.

A ştiut însă repede să risipească stînjeneala care urmă intrării sale şi păru să se adapteze, cu bună dispoziţie, jocului foarte moderat. După un ceas, văzînd că Narbonne şi Herbillon pierdeau ca de obicei, exclamă:

– Jucaţi într-adevăr foarte prost, vă jupuim.

– Avem antrenament, domnule comandor, spuse Narbonne.

– Nu, vă asigur, mi-e ruşine, insistă Mercier. Să facem, mai bine, un *chemin de fer*. Aşa, fiecare se poate descurca.

– E puţin periculos, spuse cu timiditate doctorul. Te poţi lăsa antrenat.

– Ei, asta-i! Începem cu puţin. Un pol de aur banca.

Ofiţerii acceptară. Narbonne deschise jocul. Din primul moment banca sări. Cu noroc nestatornic, banca trecu din mînă în mînă, pînă observară că Mercier se mulţumea să urmărească jocul, fără să participe.

Cînd îi veni rîndul să fie bancher, despături cu nepăsare o bancnotă de o sută de franci şi spuse:

– Nu am schimbat, domnilor, dar nu sunteţi obligaţi să-mi acoperiţi miza.

Jucătorii fiind numeroşi o acoperiră cu uşurinţă. Mercier cîştigă. Lăsă în bancă cele două sute şi cîştigă din nou.

– Douăzeci de napoleoni în bancă, spuse calm.

Cîteva mîini puseră mize modeste. Narbonne, ca să-i facă plăcere comandantului, anunţă:

– Ţin diferenţa.

Din nou, Mercier avu cea mai bună carte.

Privi suma, dublată, şi rămase pe gînduri.

– Ţin banca încă o dată, zise în sfîrşit.

– Merg şi eu, spuse Narbonne.

Pierdu. Atunci comandantul adună bancnotele, împinse cărţile şi întrebă glumind:

– Cine preia banca?

Narbonne crezu că descifrează o provocare în această frază; ori îşi căuta revanşa, ori se afla în acel moment fatal al jocului în care uiţi valoarea banului. Nu a ştiut-o niciodată, iar camarazii uimiţi, îl auziră declarînd:

– Eu, domnule comandor.

Şi aşeză pe masă şaisprezece bancnote de o sută de franci.

– Niciodată nu intru din primul joc împotriva băncii mele, spuse Mercier. E rîndul dumneavoastră, domnilor!

Se mizã puţin. Odată cărţile împărţite, Narbonne o întoarse pe a sa: avea nouă.

– Ei, cu atît mai bine! spuse Mercier.

Şi ofiţerii văzură în ochii lui strălucirea avidă şi crudă pe care o avea atunci cînd pleca în zbor, la vînătoare.

– Banco, spuse el.

Îşi privi cărţile şi declară:

– Servit.

Narbonne avea trei.

– Cred că am făcut o afacere proastă, spuse el cerînd o carte.

Întoarse un cinci.

– Bună, zise comandantul. Mă costă o sută de napoleoni. Vă opriţi?

– Continui.

– Atunci, banco!

Narbonne întoarse un nouă. Mercier îi întinse cele patru mii.

Se făcu o linişte desăvîrşită; ştiau că singura bogăţie a comandantului era solda. Dar faţa sa pătrată nu se clinti şi vocea îi era foarte calmă, atunci cînd spuse:

– Banca a cîştigat a şaptea oară. Se-ntîmplă foarte rar.

Stînjenit, Narbonne bătea cu degetele pe masă. Nu voia să se retragă cu un cîştig atît de mare, dar pe de altă parte, cum să continui o astfel de partidă? Întîlni ochii comandantului şi i se păru că citeşte în duritatea privirii lui un soi de implorare care-i făcu rău. Propuse:

– Încă o mînă, domnule comandor?

– Cu plăcere.

Toate privirile se fixaseră asupra lor. Potul era de opt mii de franci şi tentaţia bolnăvicioasă a cîştigului imediat, a îmbogăţirii bruşte, suma imensă aflată în joc, păreau că exală efluvii nesănătoase.

– Cer o carte, spuse Mercier.

Văzînd riga pe care i-o întinsese Narbonne, strînse din fălci.

Locotenentul avea şase şi partida cîştigată cînd, spre surprinderea generală, mai luă o carte.

"E nebun, gîndi Herbillon, sau vrea să piardă."

Narbonne trase un trei. Nu făcuse decît să-şi îmbunătăţească jocul.

– Vă datorez opt mii de franci, dragul meu, spuse Mercier şi făcu gestul de a se ridica.

– Dar nu, domnule comandor, nu vă pot lăsa aşa, murmură Narbonne. Vreţi să vă jucaţi datoria?

– Totul, sau nimic! spuse Mercier cu o voce care răsună prea puternic în camera mică.

Doctorul murmură la urechea lui Herbillon:

– La o adică, ar fi putut plăti cele opt mii. Şaisprezece, niciodată.

– Dar e obligat să cîştige, nu-i aşa? şopti aspirantul. E matematic.

De data aceasta,degetele lui Mercier tremurară uşor atunci cînd luă cărţile. Întoarse un opt. Narbonne avea nouă.

Stînjeneala fu atît de mare, încît toţi tinerii plecară privirile ca să nu vadă chipul comandantului. Mercier spuse, fără întîrziere:

– Banco, treizeci şi două de mii.

Chiar dacă ar fi vrut, Narbonne nu se putea retrage. Şi cîştigă din nou.

De trei ori la rînd, Mercier dublă suma şi pierdu. Datora jumătate de milion. Tuturor li se păru că-l văd afundîndu-se într-o prăpastie.

Că Narbonne accepta în continuare mizele, era pomană pe față de la subordonat la șef. Și nimeni nu ar fi putut spune care dintre ei părea mai nefericit: comandantul care primea, în ciuda tuturor uzanțelor, sau locotenentul care ar fi mers pînă la a trișa ca să piardă, dacă ar fi fost sigur că nu e descoperit.

Trebuiau să continue!

Mercier nici nu mai anunța "Banco!" Narbonne nici nu-l mai întreba – nici din privire. Se mărginea să dea cărțile, să le primească și să cîștige.

Căci cîștiga mereu, urmărit de un noroc blestemat, de o încăpățînare a cărților de a-l scoate pe el, cel mai bun, mereu. Era răsturnarea oricărui calcul, a tuturor posibilităților și părea că întreaga noapte va continua astfel.

În sfîrșit, la a optsprezecea doză, Narbonne pierdu.

Mercier se ridică și ieși fără nici un cuvînt, fără să atingă banii de pe masă care-i aparțineau.

Nu se încercă pentru a-l reține, nici un cuvînt, nici un gest.

În aceeași dimineață, escadrila află că șeful de sector, încercîndu-și noul motor, murise la decolare. Și, nevoind să-și mărturisească gîndurile, ofițerii adunați la popotă, murmurară:

– Încă un avion care a intrat în pierdere de viteză.

Cînd se regăsiră în camera lui Narbonne, vorbiră puțin, cu glasuri scăzute, dar jocul fu sălbatic. Se părea că întîmplarea cu Mercier departe de-a le servi de avertisment, abia îi îndîrjea. Sumele care se jucaseră în seara precedentă, chiar la masa aceasta lăsaseră un fel de fascinație. Noțiunea valorică fusese falsificată. Fețele înăsprite, tonul repezit, trădau instinctul primitiv care-i îndemna să cîștige, făcîndu-i pe acești bărbați să uite prietenia care îi unea prin atîtea fire. Ai fi spus că moartea îi pîndește cu ochii ei albi. Narbonne, căruia faptul că era bogat îi dădea o oarecare detașare, avea uneori, privindu-și camarazii, un sentiment de teamă.

Mult mai supus decît ceilalți acestei ciudate influențe lăsată de cel dispărut, avînd senzația că strînge odată cu cărțile însăși esența vieții sale supusă hazardului, Herbillon îi depășea pe toți printr-o îndrăzneală nebună.

Cînd se întoarse în camera sa, unde floricelele de pe tapet ieşeau deja din umbrele nopţii, se aruncă pe pat fără ca măcar să-şi scoată cizmele, dorind din toată inima să adoarmă ca să uite. Pierduse, pe cuvînt de onoare, opt mii de franci. Dar somnul nu se apropia de el.

Cupe roşii, carouri colţuroase, trefle rotunde, pici cu vîrfuri ascuţite şi negre, feţele nemişcate şi misterioase de rigi, valeţi şi dame se înşiruiau într-un cortegiu blestemat, horă vrăjitorească sub pleoapele fierbinţi, sub fruntea dureroasă.

Renunţînd să lupte cu aceste obsesii, tînărul se îndreptă spre fereastra deschisă asupra zorilor de vară. Din grădină urca în unde miros pipărat de garoafă. La răsărit, o bandă roză se lăţea încet pe cerul întunecos. În faţa dimineţii curate care se trezea, Herbillon se simţi ticălos şi murdar.

Moartea lui Mercier atrăsese atenţia întregii escadrile asupra serilor de la Narbonne şi lui Claude nu-i fu greu să bănuiască de ce chipul lui Herbillon avea acest aer rătăcit. Tandreţei, care supravieţuise în sufletul său pentru tînărul aspirant, i se adăuga un sentiment de responsabilitate. Căpitanul nu-i lăsase grija de a veghea asupra camarazilor săi?

Îl luă de braţ şi acest gest îl umplu de Jean de recunoştinţă. Avea în ziua aceea atîta nevoie de ajutor şi sprijin! Imaginea Denisei era ca estompată de sentimentul propriului dezastru. Merseră în tăcere pînă la parcul vast în care căldura şi lumina curgeau în valuri filtrate.

– Ai pierdut mult?

– Prea mult!

– Nu trebuie să disperi. Eşti tînăr, fără obligaţii...

Adăugă pe un ton fără urmă de reproş.

– Şi crezi că totul îţi este permis pentru că moartea este viitorul nostru imediat.

Cuvintele lui acţionau ca un balsam peste suferinţele lui Herbillon. Îi ofereau scuza pe care nu mai îndrăznea să şi-o acorde, fiindcă o folosise de prea multe ori. Se gîndi, cu amărăciune, că exact acest raţionament îl împinsese ultima oară spre femeia celui care-l consola acum.

Slăbit de îngrijorare, de insomnii, murmură:

– Ah! dacă am fi rămas aceiaşi ca înainte, nu ajungeam pînă aici.

Ochii lui Maury străluciră de o emoţie pe care aspirantul o cunoştea prea bine.

– Jean, spuse el, nimic nu moare definitiv pe pămînt. Pentru moment, promite-mi că nu te vei întoarce la Narbonne.

Puse atîta afecţiune în glas încît tînărul, pentru o clipă, avu iluzia că prietenia lor era gata să renască.

– Lăsaţi-mă să recîştig pierderea, exclamă el, şi vă promit că mă opresc.

– Resemnează-te, e mai înţelept.

– Nu pot. Datorez prea mult.

– Cît?

– Opt mii, spuse Jean foarte încet.

– Ascultă, zise Claude cu hotărîre. Îţi împrumut eu. Îmi vei restitui treptat.

În acceaşi clipă, se făcu palid. Cu un gest brutal, inconştient, Herbillon se îndepărtă. Repulsia cu care tînărul îşi clama refuzul, reînvie în Maury, mai ascuţit şi mai clar, o disperare pe care o crezuse adormită pentru totdeauna.

VI

O pancardă mare era prinsă în faţa cafenelei de la poşta aflată în piaţa centrală. Anunţa cu litere uriaşe, neîndemînatice, că "direcţiunea Cazinoului Saint Martin va fi asigurată de Domnişoara Paméla!"

Era înaltă, vulgară şi destul de frumoasă, cu un păr des roşcat, o carnaţie generoasă şi buze senzuale. Cînta neobosită romanţe languroase şi cuplete cu două înţelesuri, bea mult şi-i făcea şi pe clienţi să bea vîrtos.

Acolo îl duse Marbot pe Herbillon în seara următoare.

Încă din pragul cabaretului, zgomotul, fumul gros şi feţele animalice, brutale, totul stîrni sila aspirantului.

– Ce te-a apucat?

– Nu vezi că nu e loc, spuse Herbillon.

– Nu e loc! strigă Marbot. M-aş mira să nu se găsească loc pentru un veteran din divizia 39! Patroană!

Vocea sa puternică acoperi zgomotul şi atrase atenţia Pamélei care se pregătea să-şi înceapă programul. Încruntă uşor din sprîncenele aspre şi care aproape se îmbinau. Succesul îi dezvoltase aplecarea spre autoritate. Bărbaţii, chiar solizi ca Marbot, nu o impresionau deloc.

Era gata să scape o înjurătură printre buzele groase, cînd întîlni privirea lui Herbillon. Era atît de frumos, de trist, (acea tristeţe senzuală care impresionează femeile) încît Paméla ezită, apoi coborî de pe estrada şubredă care-i servea de scenă.

– Cînd nu bei decît vin roşu nu rămîi cu ceasurile la o masă, spuse ea răspicat celor doi caporali de artilerie. Eliberaţi masa.

– Dar vrem să te ascultăm, protestă unul dintre ei.

– Mă puteţi asculta la fel de bine şi în picioare!

Se supuseră mai curînd gurii brutale, roşii, decît vocii.

– Aici, tinere aviator! strigă Paméla.

– Vezi, spuse Marbot satisfăcut, nu a fost nevoie decît să vreau...

O chelneriță se apropie de ei. Comandară de băut.

Paméla se îndreptă spre podium.

Cîntă apăsat, cu convingere, cu o seriozitate aspră, care dădea gravitate vocii sale banale și conferea gesturilor o forță brutală.

Sala urma supusă îndemnurile la duioșie sau senzualitate. Prin fumul gros ce ondula ușor, fața ei animalică și senină apărea deformată, largă și umflată, ca o mască.

Singurul, poate, din toată asistența, Herbillon se ferea să o privească. Încerca pentru această senzualitate o repulsie vecină cu ura. Prea tînăr ca să discearnă că detesta în această femeie partea comună cu propria-i fire, aspirantul simțea crescînd în el o enervare ascunsă, o mînie de joasă speță, care de fapt nu avea obiect.

Încerca să se calmeze bînd. Dar furia lui nu era dintre acelea care putea fi astîmpărată cu alcool, ci dimpotrivă, cîștiga teren transformîndu-se într-o nerăbdare surdă.

Cînd Paméla își termină programul, sala se umplu de strigăte:

– Încă...

– Alt cîntec...

– Cîtă patimă!

Ea își scutură coama bogată, arămie, cu o mișcare violentă și răspunse:

– Chiar de-aș crăpa, tot ați mai vrea! Mi s-a uscat gura!

Se duse să se așeze lîngă un ofițer de jandarmi cu obrazul roșu și mustăți arogante, care o aștepta în fața unei sticle de șampanie cu atitudinea plină de siguranță a unui propietar.

Lăsîndu-l să-i mîngîie umerii rotunzi, Paméla îl căuta cu privirea pe Herbillon.

– O iapă pe cinste, spuse Marbot. Și pe care aș încăleca-o fără șa!

– Fiecare cu gustul lui, spuse Herbillon cu un ton aproape jignitor.

Tovarășul lui observă:

– Te știam mai puțin pretențios!..

– Mira-m-aș!

Marbot declară, punîndu-și pumnii mari pe masă:

– În orice caz te previn, îți place sau nu, o s-o invit la un pahar.

– Fă-o singur, atunci.

– Cum vrei. N-ai decît să pleci.

Unica dorință pe care credea că o resimte Herbillon, aceea de a pleca, fu desmințită chiar de aceste cuvinte. Afară îl așteptau singurătatea, noaptea, tăcerea, gîndurile amare.

– Nu vreau să pierd spectacolul, spuse sarcastic. Dar prefer să-l urmăresc de departe...

Tocmai se elibera o masă la capătul celălalt al sălii și Herbillon îl părăsi pe Marbot, care mormăi:

– Ai fumuri, aspi'...

Cearta nu scăpă Pamélei care-și supraveghea, continuu, domeniul.

– Trebuie să mă duc acolo, îi spuse ofițerului de jandarmi. Cei doi clienți noi nu par mulțumiți.

Se desprinse de brațul care-i înconjura talia și se apropie de Marbot.

– V-ați certat cu tînărul prieten? întrebă ea.

Și privirea ei, pe ascuns, îl mîngîia pe Herbillon care, cu capul plecat nu vedea, nu auzea nimic, continuîndu-și visările triste în fața unui pahar, gol deja.

– Între el și mine nimic grav, frumoasa mea! răspunse vesel Marbot. Nu-i port pică. De cînd s-a întors din permisie, puștiul e schimbat total. Cred că e vorba de o iubire nefericită.

O senzuală moliciune străbătu carnea Pamélei, asemănătoare celei care o cuprindea cînd asculta, în vreo stradă de mahala, fredonîndu-se o romanță tristă.

– Nefericit în dragoste? Un băiat atît de frumos... spuse ea.

– Nu li se întîmplă decît ăstora! Fiindcă se iau în serios, remarcă Marbot. Bei un pahar?

– Altădată nu o să te refuz, dar în seara asta jandarmul meu e tare gelos.

– Și el, e la el acasă aici... Înțeleg...

Marbot dădu din cap cu o convingere nestrămutată:

– Jandarmii sînt mai răi decît *Fokkerele*.

Paméla făcu cîțiva pași spre masa ei, ezită, apoi se întoarse spre Herbillon și nu putu rezista atracției acelei frunți atît de netede, sprijinită în palmele strînse. Paméla nu știa să-și stăpînească dorințele.

Aspirantul auzi brusc, foarte aproape de el, o voce joasă şi timidă.

– Nu vă simţiţi bine? Aţi băut prea mult, poate?

Tresări, o măsură o clipă pe cîntăreaţă fără să înţeleagă, apoi răspunse cu brutalitate:

– Prea mult? Vrei să spui, nu destul! Dar aici nu e nici-o băutură tare. Dă-mi ceva ca lumea!

O mare compătimire trecu peste chipul cald şi generos cînd se aplecă spre Herbillon.

– O să vă faceţi singur rău...

– E un pension de tinere fete, aici?

Cîntăreaţa chemă o chelneriţă.

– Marthe, adă drojdia *mea*, ordonă ea.

Şi făcîndu-i un semn, şopti repede:

– La preţul celei ordinare.

Aspirantul, din nou, nu mai era atent la ceea ce-l înconjura.

Cu toate acestea cîntăreaţa nu se îndura să-l lase singur. Simţea nevoia să-i vorbească, dar nu ştia ce să-i spună. În sfîrşit, întrebă:

– Sînteţi aviator?

Fălcile lui Herbillon se crispară.

– Vezi foarte bine! spuse.

– Atît de tînăr şi deja decorat?

– Nu e vina mea!

În loc să o rănească, să o alunge pe Paméla prin proasta sa dispoziţie, Herbillon nu reuşi decît să o emoţioneze mai tare. Tonul de stăpîn la un adolescent... Această furie reţinută... Această tristeţe aspră şi frumoasă... Femeia, înduioşată, supusă, era gata să-l iubească.

– Pot să mă aşez puţin? se rugă ea.

– De ce?

Răspunse umilă:

– Mi-ar face plăcere să vă ofer ceva.

– Oh! nu, măcar acceptă să-ţi ofer eu.

– Dacă doriţi.

– Oh! Ştii...

Herbillon nu avu timp să încheie fraza. Ofiţerul de jandarmi strigă:

– Paméla!

Fără să răspundă, făcîndu-se că n-a auzit, Paméla îşi fardă din gros şi liniştită, buzele.

– Paméla! repetă jandarmul ridicînd vocea. Aştepţi să vin să te iau?

Un fel de voluptate morbidă străbătu umerii lui Herbillon. Furia fără obiect care se adunase în el de cînd intrase în cabaret găsea, în sfîrşit, un prilej să izbucnească. Era o explozie necesară, o uşurare.

– Linişte, ăsta învîrtit în spatele frontului! zise ridicîndu-se pe jumătate. Paméla e la masa mea şi va rămîne atît timp cît îi va face plăcere.

– Oh! micuţul meu, murmură cîntăreaţa cu o voce recunoscătoare, fericită, vrei să mă aperi...

Herbillon împinse umărul gol care se lipea de el şi se îndreptă spre adversarul său.

În liniştea bruscă, acesta bîlbîi:

– Un aspirant... un mucos... un puşti...

Insultele fură înnecate într-un strigăt de durere.

Herbillon îl apucase de mustăţi şi trăgea să le rupă. Jandarmul se apără cu mîinile. De la toate mesele, ofiţerii se ridicară imediat. Nu fu nevoie să intervină. Marbot îi separase deja pe cei doi adversari şi, scuturîndu-l pe jandarm cu toată forţa de care era în stare, mormăi:

– Pleacă, *Fokker*. Puştiul e prietenul meu. Pleacă, e mai bine!

Sala întreagă îi era ostilă ofiţerului de poliţie. Fu obligat să se retragă.

În ciuda protestelor Pamélei, Jean şi Marbot plecară curînd după el.

Herbillon se trezi învăluit de un sentiment de pace pe care nu-l mai simţise de mult.

– Odihnă, odihnă adevărată... murmură el sărind din pat.

Afară, soarele strălucea pe ardezia acoperişurilor. Fire de praf dansau în razele lui, de parcă s-ar fi născut din ele. Herbillon ajutat de ordonanţa lui chioară, făcu duş în curte, apoi se îmbrăcă repede.

– Domnul locotenent arată în sfîrşit bine, în dimineaţa asta, remarcă soldatul.

– Fiindcă m-am purtat foarte rău noaptea trecută, Mathieu.

– Aşa se cuvine cînd eşti tînăr ca domnul locotenent!

În stradă, Herbillon mergea fluierînd cadrilul escadrilei, cînd îl ajunse din urmă un curier.

– Locotenentul Maury vă cheamă, spuse el gîfîind. Probleme urgente.

Nu era departe biroul în care Claude îl aştepta pe aspirant. Dar drumul pînă acolo i se păru mai îngrozitor decît cel mai greu marş. Ştia de ce îl cheamă Maury, dar nu simţea nici o nelinişte. Ceea ce-l chinuia şi-i strica gustul de viaţă pe care abia îl recîştigase cu o bucurie pe care de mult nu o mai resimţise, era obligaţia de a se duce la această întîlnire. I se părea un semn fatal, pecetea unui destin pe care nu-l putea frînge. Firul care-i lega unul de altul şi pe care-l crezuse slăbit, se încolăcea în jurul lor adunînd laolaltă, fără milă, soarta amîndorura. Herbillon resimţi aceasta cu o spaimă ascunsă atunci cînd recunoscu în privirea lui Maury, nu bănuiala din ultimul timp, ci acea grijă specială care-l făcea să se ruşineze, să se simtă învăluit de remuşcări şi de o tandreţe mult mai greu de suportat decît conştiinţa propriei greşeli de neiertat.

– Aveţi nevoie de mine pentru probleme de serviciu? spuse el pe un ton mult prea degajat, cel mai oficial pe care-l putea lua.

Claude nu se lăsă înşelat de această afectare. Era, pentru moment, şeful escadrilei şi voia să o conducă la fel ca Thélis, ca un frate mai mare.

– Herbillon, spuse el cu duioşie, de ce n-ai venit să-mi vorbeşti dumneata de această treabă prostească?

– Ce treabă?

– Ştii foarte bine!.. Cearta cu ofiţerul de jandarmi. Am plîngerea lui. Să ţi-o citesc?

– Nu mă interesează. Daţi acestei poveşti cursul pe care-l credeţi de cuviinţă.

O cută, pe care aspirantul o cunoştea prea bine, făcu să se lase în jos cu amărăciune colţurile gurii lui Maury. Surîse totuşi.

– Desigur, voi aranja totul. Dar, fă-mi un serviciu, nu reîncepe. Doar dacă doreşti să mă pui într-o situaţie dificilă în absenţa lui Thélis... Nu e în felul dumitale de a fi să bei atît de mult.

– Nu eram beat, spuse Herbillon.

Era la capătul puterilor. Tonul prietenesc al lui Claude, cuvintele pe care le folosea, dorința lui de a-l ocroti, nu le mai putea suporta... Să accepte ajutorul lui... Să atingă culmea umilinței, a înșelăciunii...

– Nu o să mă faci să cred că totul s-a întîmplat din cauza unei tîrfe, strigă Claude.

Lui Herbillon îi fu teamă de privirea pătrunzătoare. Trebuia să scurteze cît mai repede această întrevedere.

– În problema asta cel puțin, spuse el, nu sunt obligat să vă dau socoteală. Dacă e necesar să mă pedepsiți, faceți-o. Nu cerșesc iertare. Dar în afara serviciului sunt liber.

După ce ieși Herbillon, Maury rămase cîteva clipe pe gînduri. Apoi reciti pentru a suta oară telegrama soției sale. Venea la el. Într-o oră, trenul o va lăsa în gară. Ce lungă era așteptarea!

VII

Peroanele erau aproape pustii. Cîţiva jandarmi, un sergent care comanda o patrulă de infanterie verificau hîrtiile cîtorva permisionari. De îndată ce trenul încetini, tînăra femeie recunoscu fără dificultate statura înaltă şi subţire a soţului ei. Se trezi în ea sentimentul obişnuit compus din prietenie, siguranţă şi plictiseală.

Dar ce tumult i se revărsă în vine, cînd dorinţa ei secretă o făcu să creadă că recunoaşte pe Herbillon în silueta unui tînăr ofiţer de stat major, care nici măcar nu-i semăna!

"Sunt într-adevăr nebună, îşi spuse, cînd se convinse că se înşelase. Claude *trebuia* să vină singur."

Maury o recunoscu şi el, de foarte departe, pe Hélène. Cînd capul ei se încadră în portiera vagonului, cu aplecarea familiară a gîtului lung şi suplu care-i plăcea atît de mult, nu mai rămase nimic din îndoielile şi spaima care-l chinuiseră pînă atunci! Hélène venea la el, pentru el, de îndată ce aflase că era la odihnă. Venea cu ochii ei duioşi şi vii, cu mişcările ei pline de tinereţe, cu gravitatea ei secretă.

În această clipă Maury se simţi atît de fericit încît, copilăreşte, i se păru că funcţia de comandant îi conferă un prestigiu aparte. Îl încercă o dorinţă vie de a sări în tren şi, alergînd de la o treaptă la alta, să ajungă la portiera unde era cea care-l subjugase. Dar, în aceeaşi măsură, îl şi intimida. De fapt, în faţa Hélènei defectele trupului său dizgraţios şi felul stîngaci în care-şi manifesta sentimentele cele mai intime se accentuau şi-l încurcau şi mai mult.

Aşa că Maury aşteptă ca trenul să se oprească, iar cînd se îndreptă spre Hélène nu avea decît o expresie foarte curtenitoare şi foarte calmă de bun venit.

Ca de obicei, tînăra femeie nu fu în stare să treacă dincolo de această stînjeneală. Se crezu supravegheată, privită cu o afecțiune rece și lucidă. Simți nevoia să se scuze.

– Nu mai puteam, spuse. Îți promit, Claude, că nu o să te răpesc din mijlocul camarazilor tăi.

O strînse lîngă trupul lui osos cu o pasiune atît de timidă încît ți-era greu s-o definești și, cu toate că inima îi era plină de recunoștință și fericire, răspunse calm:

– Ai făcut foarte bine, draga mea. Camarazii nu ocupă mult loc în preocupările mele.

Îl luă de braț. Ieșiră din gară fără să mai scoată un cuvînt. În mașină, Maury n-a mai putut ascunde imensa bucurie de care era cuprins.

– Hélène, Hélène, murmură el. M-am gîndit atît de mult la tine! Mă salvezi din singurătatea mea, dintre fantomele care mă înconjoară.

Abia îl auzi. Pînă în ultimul moment căutase, dorise în preajmă-i, prezența lui Herbillon. Ea, care alături de Maury avea mereu senzația că greșește cu ceva, nu se simțea în culpă de singura vină pe care el i-o putea reproșa.

– Ești întotdeauna drăguț, spuse ea neatentă.

Furierul escadrilei găsise pentru popota ofițerilor o cameră mare și o bucătărie într-o casă destul de frumoasă, cu aspect burghez, situată la marginea așezării.

La ora prînzului, Herbillon se îndreptă într-acolo. Printr-un marș lung și rapid risipise senzația stînjenitoare pe care i-o lăsase întîlnirea cu Maury. Lumina soarelui, cîmpurile frumoase și pline de flori, aerul călduț, binefacerea acestui anotimp, le aducea cu sine odată cu firele de iarbă de pe pajiști și cu praful drumului adunat pe cizme.

Primirea camarazilor îi stîrni o bucurie copilărească. Erau mîndri de felul în care se purtase la Paméla. Apărase bine onoarea escadrilei. Nu îndeajuns de mulțumit de a fi cucerit femeia cea mai dorită din Baïes, mai pusese la punct, așa cum se cuvenea, un ofițer de jandarmi!

– Niciodată n-o să doborîm destui de teapa ăstuia! spuse grav Narbonne. Dau de băut!

Marbot intră brusc și, din prag, comandă ofițerilor:

– Adăugați un tacîm în fața locotenentului Maury.

Apoi, ofițerilor:

– Supraveghiați-vă limbajul, fără înjurături, ori o pățiți rău de tot!

– Pe cine avem la masă, întrebă doctorul, un colonel, un general?

– Și mai și! O femeie, soția lui Maury!

Herbillon se dădu înapoi încet, cu palmele devenite moi și transpirate, în timp ce Marbot continua:

– Maury m-a rugat să-l scuz față de dumneavoastră. Soția lui tocmai sosise și nu vroia să deranjeze venind aici. Am protestat, am implorat, am cîștigat. O aduce la noi. Am făcut bine?

Răspunseră prin aprobări călduroase.

– N-ar fi fost elegant să n-o inviți, spuse doctorul.

– Și-apoi, poate e frumoasă. Ai văzut-o? întrebă Narbonne.

– Nu, din păcate, declară Marbot. Se îmbrăca în apartamentul lui Maury de deasupra biroului. Dar Herbillon a cunoscut-o în permisie.

– Oh! doar în trecere... articulă aspirantul cu greu.

– Cum e?

– Mai tînără decît el.

– Bine?

– E... nu arată rău... Veți vedea singuri...

Ofițerii, instinctiv, își aranjară tunicile, centurioanele.

– Dacă aș fi știut, exclamă Narbonne, mi-aș fi pus cizmele noi. Îmi vine să dau o fugă să mă schimb.

– N-ai timp, spuse Marbot. Vor fi aici dintr-o clipă în alta.

Herbillon intră în panică. Simțea că nu poate înfrunta pe Maury împreună cu Denise – și asta în fața întregii escadrile – Denise, care era Hélène. Amanta lui, care era soția lui Claude.

De fapt, nu putuse niciodată lega și topi în mintea sa aceste două ființe, aceste două fețe ale aceluiași chip. I se păru că dacă o va vedea pe Denise alături de Maury își va pierde mințile, va urla, va implora, va delira...

O ușă mică dădea spre curte. Se strecură spre ea și dispăru.

Cîteva minute după aceea, Maury prezenta ofițerii soției sale, unul cîte unul. Ea auzi ca într-un vis tulbure numele lui Marbot, al doctorului, al celorlalți. Singurul chip pe care-l căuta, cu un fel de sete nemăsurată, nu se arăta.

– Lipseşte Herbillon, spuse în sfîrşit Maury. Ştii, Hélène, tînărul aspirant pe care ţi l-am trimis.

Hélène încuviinţă din cap, incapabilă să pronunţe un cuvînt. Dacă Herbillon ar fi fost acolo, totul i s-ar fi părut simplu, uşor. Fără el se simţea singură, părăsită, indiferentă faţă de toţi şi de toate.

Frazele care urmară îi stîrniră atenţia.

– Aspirantul... dar era aici! strigă Narbonne. Uite şi paharul lui de porto, încă plin pe jumătate.

– A şters-o! zise doctorul uimit.

Marbot spuse cu voce joasă:

– I-a fost frică să nu-l reţinem şi a fugit să ia masa cu Paméla.

Doctorul surîse, dădu din cap cu înţeles şi trecu, de la un camarad la altul, să le spună noutatea.

– Deci, haideţi să ne aşezăm la masă, propuse Maury.

Cearta dintre Herbillon şi jandarm făcu de la început, deliciile conversaţiei. Marbot relată totul cu lux de amănunte.

– L-a tras de mustăţi pe *Fokker*, într-adevăr? exclamă Narbonne fericit. De mustăţile alea uriaşe! Sînt indecente, nu credeţi, Doamnă?

– Sunt de acord cu dumneavoastră, spuse Hélène Maury, forţîndu-se să zîmbească.

Masa continuă zgomotoasă, veselă pentru toată lumea, dar nu şi pentru tînăra femeie pe care ofiţerii credeau că o pot amuza cu poveşti despre jocul de cărţi, beţii şi moarte–şi nici pentru Claude, care-şi dădea seama de stinghereala soţiei sale, dar se simţea incapabil să curme această atmosferă.

"Acum, ar fi fost nevoie de Thélis, gîndi el cu tristeţe."

În timp de camarazii îi lăudau şi-i invidiau isprăvile, Herbillon retras în camera lui cu tapet decolorat de ani, zăcea nemişcat pe patul de pe care nici nu-i dăduse prin minte să ia cuvertura la o parte. Trupul şi-l simţea ca învăluit într-o vată moale, groasă şi fierbinte, gîndurile care se răsuceau într-o horă infernală – totul îl apăsa, îl obseda, îl distrugea.

Dar aşa cum îi era imposibil să-şi mişte măcar de un deget membrele ţepene, tot astfel, nu se putea smulge din hora imaginilor înnebunitoare ce se reduceau la două nume, care-l chinuiau:

Hélène... Denise...

Denise... Hélène...

Aceleaşi silabe îi izbeau mintea, iar trăsăturile atît de cunoscute şi dureros de îndrăgite, dispăreau pentru a se recompune din nou, fără încetare, în faţa ochilor. Era întregul său univers.

Nu se eliberă decît atunci cînd Mathieu împinse uşa camerei în care, fără a aştepta permisiunea de a intra, Denise apăru în prag.

Herbillon simţi atunci o uşurare aproape miraculoasă. În faţa acestei femei în carne şi oase în care regăsea expresia şi înfăţişarea concretă, cealaltă, fantoma ireală, ambiguă, care-l paralizase printr-o teroare hipnotică, dispăru.

Dar de îndată ce sări din pat şi-i făcu semn ordonanţei să iasă, Herbillon măsură ce reprezenta pentru el, pentru relaţiile cu Maury, cu escadrila, prezenţa amantei sale în camera lui exact în clipa în care camarazii treceau prin faţa casei, şi cînd biroul lui Claude, devenit comandant, era pe strada din imediata vecinătate, iar regulile stricte de disciplină şi ordine militară – ale războiului într-un cuvînt – îl înconjurau din toate părţile.

Fără să o îmbrăţişeze, fără ca măcar să se apropie de ea, întrebă cu o voce foarte stinsă:

– De ce ai venit pînă aici?

Denise fu izbită de acest ton, de reproşul conţinut în cuvinte, de propria-i teamă, încît rămase cu spatele lipit de uşă. Şi separată de iubitul ei prin toată lungimea camerei dori, în primul rînd, să-l liniştească.

– Nimeni nu m-a văzut intrînd Jean, îţi jur, murmură ea. Iar adresa am aflat-o din întîmplare, fără să întreb, de la un camarad de-al tău. N-am putut rezista... nu am mai putut aştepta...

– De ce ai venit la Baïes? reluă aspirantul cu o încăpăţînare sălbatică.

Tînăra femeie rămase o clipă tăcută. Herbillon cu toate că o privea fix nu remarcă, totuşi, că faţa i se contractase şi se înăsprea. Continua să gîndească cu voce tare:

– Speram, exclamă el, că pot avea puţin răgaz... să mă regăsesc... să pot vedea limpede. Aici, fără serviciu, ore de zbor, ar fi fost mai uşor. S-ar fi liniştit şi Claude.

Buzele Denisei abia se mişcară, cînd spuse:

– Crezi cumva că am venit pentru el! Sau chiar pentru tine! Am venit pentru că trebuia să vin. M-ai înnebunit cu tăcerea ta. Nici un cuvînt de cînd ai plecat. Şi doar ştiam de la Claude că trăieşti. Trebuia să te văd, să aflu ce vrei, ce gîndeşti şi ce simţi pentru mine.

Denise veni lîngă Herbillon care părea – atît de imobil îi rămăsese obrazul – că nu aude nimic.

De fapt, cuvintele Denisei abia dacă le înţelese. Fu pătruns nu atît de sensul lor, ci mai curînd de accentul sigur cu care fuseseră rostite, de ritmul rapid şi sălbatic cu care-i fuseseră aruncate în faţă. O dorinţă nestăpînită, dar alta decît aceea a patimii, o voinţă nesăţioasă, primitivă în toată goliciunea ei – iată ce întrevăzu Herbillon dincolo de cuvinte. Şi se simţi pierdut.

Pînă în această clipă nu luase în seamă în derularea dramei, decît pe Maury şi pe el însuşi... Denise îi părea un personaj pasiv, o prezenţă funestă, un trup fără suflet. Dar iată că apărea deodată, înarmată cu hotărîrea, rigoarea şi violenţa celei ce nu pune nici o stavilă pasiunii.

Intervenea ca o forţă oarbă şi posesivă, prevestitoare de nenorociri. Jocul nu se mai limita la echipajul lor. Brusc o femeie îşi lua dreptul de a-l conduce după voia ei şi, în ciuda lipsei lui de experinţă, Herbillon desluşi destul de tulbure că ea purta în viscere o divinitate nemiloasă şi încăpăţînată, pe care o numea iubire.

Denise luă capul lui Herbillon în mîini şi mîngîindu-l, fermecîndu-l, îl implora pasionată, cu ochii umezi, plini de lumină.

– Spune-mi că încă exist pentru tine, Jean... că mă mai iubeşti puţin...

– Parcă mai ştiu, parcă mai pot înţelege ceva? Nu-mi dau seama dacă te urăsc pe tine, pe Maury! Oh, sunt însă foarte sigur că pe mine nu mă mai pot suferi.

Era atîta tulburare pe chipul său, în vocea sa, încît pentru moment Denise îşi uită propria suferinţă şi setea ei de nestins. Îl întrebă cu dulceaţă în voce:

– De ce te chinui? Ai acceptat tot... Era atît de simplu. Adu-ţi aminte de ultima noastră noapte... Cînd ştiai deja...

– Taci, în numele cerului, gemu Herbillon. Noaptea aceea nu mi-o pot ierta. Înaintea acelei nopţi nu era decît o cumplită

coincidență, dar de atunci... Oh! de atunci! Îmi pierd mințile!... Să zburăm împreună, să luptăm împreună, să bem împreună, să fim decorați împreună! Cum îți închipui că aș fi putut să-ți scriu? Și ce? I-ai văzut pe camarazi mîncînd, bînd, rîzînd, umăr la umăr, ei care sunt așa cum eu nu voi mai fi niciodată, mîndri, curați și care nu și-au trădat coechipierul! Înțelegi acum?

– Că nu mai însemn nimic pentru tine, da înțeleg, replică Denise revenind brusc la exaltarea de mai înainte, la propria-i lege. Cînd iubești nu mai contează rațiunea. Nu mă gîndesc la nimic, eu... Claude, reputația mea, cele mai elementare convenințe... Aș distruge totul, numai pentru o vorbă de iubire! *Echipajul*... da, e foarte frumos, foarte nobil... Dar iubirea mea, ea nu e frumoasă și nobilă? Dacă-l iubești atît pe Claude de ce te-ai întors la mine în acea ultimă noapte?... Oh, lasă-mă să vorbesc... Da, în acea noapte în care am fost cel mai deplin unul al altuia.

Herbillon simți că nu mai avea nici o putere și nici un punct de sprijin. La tot ce spunea el, Denise, surdă și încăpățînată îi opunea acea noapte în care ea biruise, iar el fusese învins.

Pentru că supus odată, credea că va trebui să cedeze la infinit! Iar despre acea noapte delirantă și rușinoasă, Jean nu voia să mai păstreze nici o amintire. Atunci, mișelește, se servi de arma ei:

– Taci, o rugă, taci dacă mă iubești...

– Dacă te iubesc, strigă ea lovită așa cum Herbillon dorise, dar uită-te în ochii mei, atinge-mă.

– Îți interzic, porunci el. Îți interzic să te apropii. M-am gîndit prea mult la tine, la trupul tău.

Printr-o reacție fatală, evocîndu-și pasiunea înflăcărată, nu făcuseră altceva decît s-o atîțe. Ochii i se încețoșară. Atunci, în privirea Denisei izbucni o bucurie orgolioasă. Simțea că era din nou al ei.

Chipurile lor erau gata să se atingă. Vocea lui Marbot răsună de dincolo de ușă:

– Deschide-mi aspi'.

Denise se clătină, într-atît de brusc se retrase Herbillon ca să se îndepărteze de ea.

– Trebuie să-l văd, măcar o secundă, șopti Jean, altfel ar putea intra la bănuieli... Ascunde-te aici.

Denise se strecură într-o debara, pe care Herbillon o transformase în cameră de baie.

– Te credeam la Paméla, spuse Marbot intrînd, dar mi-a spus că nu te-a văzut. Atunci mi-a fost teamă că eşti bolnav. E-n regulă?

– Desigur, bătrîne.

– De ce ai şters-o de la masă?

– Alcoolul de ieri nu mi-a priit.

Marbot se aşeză pe pat şi-şi aprinse o ţigară.

– În legătură cu întîmplarea de ieri, nu o să fie nici-o problemă, mi-a promis Maury. E grozav de drăguţ, Maury. L-am judecat greşit la început. Numai tu ai văzut limpede. Ce echipă straşnică faceţi voi doi!

Herbillon îşi trecu peste frunte o mînă care tremura uşor. Se gîndi la prezenţa, după un perete atît de subţire, a amantei sale, soţia lui Maury.

– Ascultă Marbot, zise, mă doare capul de parcă îmi crapă tîmplele.

– Înţeles. Plec. Pe diseară.

– Poate.

– Scutură-te. Cel mai bun mijloc...

Marbot se opri brusc. Ochii strălucitori şi vioi tocmai descoperiseră pe marginea ferestrei o pereche de mănuşi de damă.

– Ia spune, exclamă el, asta e durerea ta de cap? Le pui jos pe toate, după cîte văd! Am înţeles... înţeles... Am plecat. Un singur cuvînt, totuşi.

O gravitate ciudată dădu greutate feţei lui rotunde şi joviale, în timp ce urmă:

– E una de care nu trebuie să te atingi: soţia lui Maury. N-ar fi corect faţă de el, faţă de escadrilă.

Aspiranul păli atît de tare, încît Marbot îi cuprinse umerii cu o profundă afecţiune.

– Îţi cer iertare, bătrîne, spuneam doar aşa. Te cunosc. Nu eşti în stare de-o asemenea murdărie. La revedere, bătrîne.

Cînd Denise ieşi în sfîrşit, Herbillon îi strigă, cu un fel de oroare:

– Pleacă, te implor. Ai auzit? Dacă te-ar fi găsit aici, nu ştiu ce aş fi făcut.

– Unde te voi revedea? întrebă tînăra femeie.

– Mai tîrziu. Lasă-mi timp să mă gîndesc... Baïes e doar un sat. O să-ţi spun mîine.

Încăpăţînarea neclintită care-l îngrozise deja pe Herbillon se ivi din nou pe fruntea atît de pură a Denisei.

– Nu pot aştepta pînă mîine. Vreau să te văd. Chiar într-un loc public.

– Imposibil. Aici nu există decît cabaretul Paméleі.

– Voi fi acolo astă seară. O să-l conving pe Claude.

Plecă fără să-l sărute, bănuind că i se va supune cu condiţia să nu simtă imediat, pe carnea lui, atingerea trădării.

Herbillon ajunse la cabaret destul de devreme. Totuşi, sala era plină şi, de la prima privire, aspirantul remarcă într-un loc vizibil pe Maury cu soţia sa, înconjuraţi de doctor, Marbot şi Narbonne. Se mărgini să-i salute de departe şi o strigă pe Paméla care, cu capul întors spre uşă, părea că-l aşteaptă. Părăsi fără menajamente trei ofiţeri de artilerie şi supusă, strălucind de fericire, îl întîmpină.

– Vino să bei ceva cu mine, spuse aspirantul.

Se simţea ciudat de calm. Imaginea de care se temea cel mai mult – Maury alături de Denise – avu asupra lui efectul contrar decît cel temut şi care-l făcuse, dinainte, să tremure atît. Ca toate spaimele iscate din coşmaruri, la atingerea realităţii se risipeau. Îl vedea pe Maury, cu figura lui osoasă, cu umerii înguşti, cu părul cărunt; pe Denise, cu pielea ei proaspătă şi expresia de adolescentă. Îi recunoştea pe amîndoi ca aparţinîndu-i, într-o relaţie nemiloasă, desigur, dar de o cruzime acceptabilă, omenească.

Odată cîştigată această convingere, în cîteva clipe, totul deveni simplu şi uşor.

Cu o voce înăbuşită, dar poruncitoare, îi spuse Paméleі:

– Trebuie să-mi faci un mare serviciu. Am nevoie mîine după-masă de un loc sigur pentru o întîlnire.

Cîntăreaţă întrebă, aproape fără să-şi mişte buzele cărnoase:

– De dragoste?

Herbillon încuviinţă din cap.

– Îmi ceri asta mie... spuse Paméla tutuindu-l brusc, ceea ce nu îndrăznise pînă atunci, ca şi cum renunţarea la care o

condamna Herbillon îi dădea dreptul la această atitudine familiară. E pentru micuța care e cu camarazii tăi? întrebă ea.

Fără să se mire de această perspicacitate, Herbillon spuse:

– Pentru ea... Nu am pe nimeni, în afară de dumneata, care să mă poată ajuta. Prietenii mei nu trebuie să știe nimic.

Paméla examină, rînd pe rînd, pe Maury, Denise și pe aspirant. O mare înțelegere și o profundă compătimire îi înfrumuseță obrazul.

– În regulă, micuțul meu, spuse cu tandrețe. Vino aici, mîine, dar nu uita că la ora șase locuința mea trebuie să fie liberă. După întîmplarea de ieri sînt obligată să închid seara localul, începînd de azi, la miezul nopții.

În acest moment Maury se ridică. Nu mai putea suporta tensiunea pe care o vedea pe chipul soției sale. Se îndreptă spre Herbillon. Atunci Paméla se ridică de pe scaun și ca și cum ar fi mers la întîmplare în spațiile rămase libere dintre mese, trecu foarte aproape de Denise și prefăcîndu-se că-și potrivește catarama de la pantof, șopti:

– Vă așteaptă aici, mîine, la ora patru și jumătate.

Maury se întorcea la masă însoțit de aspirant și spuse:

– Herbillon trebuia să o consoleze pe Paméla. Cabaretul va fi închis din vina lui.

Apoi, adrezîndu-se soției sale, o întrebă:

– Îl recunoști pe Herbillon, Hélène?

– Dar, bineînțeles.

Tînăra femeie răspunsese cu un firesc perfect.

– Vă place la Baïes, doamnă? întrebă Herbillon.

Se înfiripă între ei o conversație banală și ușoară, pe care Maury o spiona, o spiona din toate fibrele ființei lui. Nu descoperi nici o fisură, nici o greșală. Și încă odată se rușină de el însuși.

VIII

A doua zi, imediat după prînz, Maury se duse din nou în birou, iar Hélène urcă la etaj să se odihnească puţin. Căldura acestui început de iulie, era apăsătoare.

După ce examină cu minuţiozitate conturile şi rezervele de raţii pentru trupă, Maury începu să întocmească plicticosul raport zilnic. Ajunse la jumătatea lui, cînd plantonul îi înmînă un plic urgent şi o telegramă pe care motociclistul aerobazei tocmai le adusese. Claude deschise mesajele, le parcurse, le reciti; privea foile de hîrtie fix, fără să le vadă, ca şi cum ar fi dorit să descopere dincolo de ele necunoscutul pe care-l prevesteau. Apoi îi ordonă curierului:

– Ia maşina mea şi adu-i aici pe toţi ofiţerii. Cît mai repede posibil. Colindă locuinţele, cafenelele. Am nevoie de toţi, şi imediat.

Maury făcu un teribil efort ca să alunge imaginile şi gîndurile care-l asaltaseră brusc. Raportul, mai mult ca oricînd, trebuia terminat.

Unul cîte unul, piloţii şi observatorii intrară în birou. Unii, care se odihniseră pînă atunci, îmbrăcaţi în grabă, îşi mai închciau nasturii de la vestoane şi-şi strîngeau centurile. Alţii, purtau pe chipuri urmele unei după amieze cu joc de cărţi şi alcool. Pe măsură ce soseau, Maury îi saluta scurt, continuînd să scrie.

– Voi vorbi pentru toţi, spusese primului venit.

În sfîrşit, nu mai lipsea decît Herbillon. Claude, terminîndu-şi treaba, ridică fruntea şi nu-l găsi printre ceilalţi. Plantonul, întrebat, răspunse că aspirantul nu fusese găsit nicăieri. Paméla chiar, îl asigurase că nu ştie nimic.

– Foarte rău, declară Maury. Marbot, îl veţi pune la curent. Nu mai pot aştepta şi nu o să fiu aici astă seară. Plec cu maşina să-l aduc pe căpitan.

– Thélis se întoarce deja? întrebă Marbot.

– Da, iată telegrama. Probabil s-a interesat la minister şi a simţit miros de praf de puşcă.

Claude făcu o mică pauză, care-i fu suficientă pentru a ghici gîndurile camarazilor. Fără să fie conştienţi, ştiau deja ce avea să le comunice Maury. De aceea, acesta continuă, cu cea mai egală şi liniştită voce:

– Odihna s-a terminat. Mîine părăsim Baïes şi ne îndreptăm spre Château-Thierry. Nemţii vor ataca pe Marna, e ultima lor carte.

– Drept în bătălie, adică! spuse apăsat Marbot, concretizînd gîndurile tuturor.

– Pentru mine, spuse Maury, o confirmă întoarcerea lui Thélis, mai curînd decît plicul de la sector.

Bărbaţii adunaţi în biroul escadrilei aveau obişnuinţa primejdiei. Cu toate acestea, evitară să se privească. Fiecăruia îi era teamă să nu descifreze pe chipul camaradului un semn funest, pentru că fiecare, prin forţa obişnuinţei şi a tinereţii se credea, pe sine, ferit de primejdie.

– Ne vor jumuli.

– O să lăsăm ceva pene, spuse doctorul.

– Asta ne e meseria, exclamă Narbonne, cel mai indiferent dintre toţi.

– O să vedem, concluzionă Marbot, care era un fatalist.

– Ascultaţi care sunt dispoziţiile de plecare, ordonă Maury. Avioanele ne aşteaptă la Trilport, pregătite. Plecăm la drum mîine, la prînz. Formaţiunea este...

O bătaie în uşă îl opri.

– Domnule locotenent, spuse ordonanţa lui Maury, Doamna dumneavoastră...

– Nu, să nu intre, strigă Claude.

Se întoarse spre camarazi şi-i rugă:

– Scuzaţi-mă, o clipă.

Pe coridor, Hélène îl aştepta atît de proaspătă, luminoasă şi atît de plină de viaţă, încît Claude avu nevoie de întreaga sa stăpînire de sine formată de-a lungul multor ani, ca să nu lase să se întrevadă nimic din propriile sentimente.

– Cît mister în după-amiaza asta! exclamă cu voioşie tînăra femeie. Conspiraţi?

– Nu, simple probleme de serviciu.

– Importante?

– Deloc!... Şi tu ce faci?

– Tocmai voiam să-ţi spun că plec să mă plimb pe cîmp. Nu mai e atît de cald. Nu fii îngrijorat dacă voi întîrzia.

– Nu are nici o importanţă. Şi eu sunt nevoit să fac un drum cu maşina. Chiar mi-e teamă că nu voi ajunge la timp pentru cină.

Plăcerea pe care i-o dădea Hélènei perspectiva unei îndelungi libertăţi, o împiedică să mai întrebe ceva.

– Atunci pe diseară, dragul meu, spuse ea cu o voce mai caldă şi mai veselă ca de obicei.

– Pe diseară şi plimbare plăcută.

O sărută aşa cum făcea întotdeauna, ca pe furiş. În clipa în care urmau să se despartă, adăugă:

– Dacă îl întîlneşti în drum pe Herbillon, fi atît de drăguţă şi trimite-mi-l.

Fără să-i lase timp să răspundă, fără ca măcar s-o privească, Claude deschise uşa biroului.

Hélène schiţă o mişcare spre el, apoi rămase locului nehotărîtă şi uimită.

Brusc, vocile plantonului şi a ordonanţei lui Claude, care veneau din camera ofiţerilor o scoaseră din visare.

– Viaţă păcătoasă! spunea primul. Ce bine era aici...

– Bătrîne, noi chiar şi pe front nu sîntem de plîns, spuse cel de-al doilea. Dar aviatorii, bieţii de ei. O să se prăbuşească mulţi, din nou.

– Viaţă păcătoasă!

Hélène îşi privi ceasul. Se scurgea un timp foarte preţios. Dar simţi că nu poate pleca dacă nu află. Se aşeză pe un scaun desfundat care se afla în apropierea ferestrei. Prin ea se vedea o mică grădină plină de pace. Hélène o privi cu groază. Uneori, murmurul vocilor trecea prin uşa închisă. Tînăra femeie asculta cu neliniştc, fără să înţeleagă nici un cuvînt.

Ofiţerii părăseau biroul. O salutară pe Hélène Maury cu un aer distrat, absent şi ieşiră în stradă tăcuţi. Doctorul şi Marbot rămaseră ultimii închişi în biroul lui Claude. Cînd apărură în prag, tînăra femeie aproape îi îmbrînci intrînd în cameră.

– De ce, ţipă ea, mi-ai ascuns că vă întoarceţi pe front?

Maury nu se gîndi să o întrebe cum aflase de plecarea lor.

– Voiam să-ţi spun, o asigură el cu blîndeţe, dar aveam nişte ordine de dat înainte de asta.

– Deci, e pentru foarte curînd?

– Destul de curînd.

– Cînd?

Claude ezită.

– Mîine, murmură ea.

– Da, la prînz...

De îndată ce rosti aceste cuvinte Claude simţi o mare linişte cuprinzîndu-l. Avu impresia că ceea ce fusese greu trecuse. Frontul îi acapara deja întreaga existenţă. La chinurile care-l pîndeau acolo, la primejdiile războiului, nu se gîndea încă. Herbillon... Echipajul lor tragic... era o chestiune între bărbaţi. Pentru moment singura sa grijă o reprezenta acest chip descompus, aceşti ochi prea ficşi pe care dorea să-i liniştească. Niciodată pînă în această clipă nu înţelesese cît de mult o iubea pe Hélène şi cu cîtă dragoste dezinteresată. Îi luă mîinile, le mîngîie.

Brusc, le simţi agăţîndu-se de el, reci, crispate.

– De ce eşti atît de disperată? întrebă Claude cu un surîs pe care reuşi să-l facă firesc. Nu vom fi mai mult în pericol decît...

– Nu e adevărat! îl întrerupse Hélène. Am auzit plantonul, am văzut feţele camarazilor tăi, care nu sunt nişte fricoşi.

Maury făcu un gest de neputinţă.

– Claude, exclamă tînăra femeie prinsă ca într-un delir, Claude nu vreau... împiedică asta, tu eşti şef aici. Masacrul... oameni arşi de vii, e de neiertat, e imposibil! Tu... ceilalţi... resturi carbonizate. Nu pot... Nu vreau...

Se prăbuşi la pieptul lui, îl strînse, se lipi de el. Şi Claude, cu toate că era sfîşiat de spectacolul acestei dureri se simţi puternic, sigur, pentru că spera că îngrijorarea ei îi era destinată.

Ridică fruntea îngropată la pieptul său şi vorbi ca un hipnotizator:

– Ascultă. Ascultă-mă bine. Nu mi se va întîmpla nimic; îţi promit. Voi fi prudent, atent, fi liniştită.

Continuă astfel, încă multă vreme, în timp ce ea îl fixa cu o privire neîncrezătoare de copil pierdut.

Soneria telefonului țîrîi. Maury apucă receptorul și la capătul cîtorva secunde, răspunse:

– Desigur că nu, domnule colonel. Gîndiți-vă, plecăm pe front mîine.

Puse receptorul în furcă și fericit de această întrerupere, explică, ridicînd din umeri:

– Sunt nebuni cei de la statul major! Cer un voluntar pentru Fontainebleau. În ajunul atacului!

Hélène se sprijini de masa încărcată de hîrtii. Camera se învîrtea în jurul ei...

– Ce vrei să spui? bîlbîi ea. Un instructor în spatele frontului... Salvarea?

Maury o opri cu un gest în care încercă să pună toată dragostea lui, iar vocea îi tremura de recunoștință cînd spuse:

– Nu te gîndi, te implor, e imposibil.

Tăcu brusc. Pe fața soției sale se năștea o expresie de ură.

– Nu o să sfîrșiți niciodată să vă jucați de-a eroii? spuse ea fără să-l mai privească.

Claude nu încercă s-o oprească și nici nu alergă după ea. Era timpul să se ducă să-l aducă pe Thélis. Și ce mai putea adăuga Hélène la îngrijorarea cumplită pe care o arătase pentru soarta lui?

IX

Herbillon sosise la Paméla cu mult înaintea orei stabilite, grăbit să se refugieze în singurul loc în care se simţea la adăpost.

Cîntăreaţa îl duse într-o cameră din apartamentul ei care, cu draperiile de creton, cu fotoliile îmbrăcate în rips şi canapeaua Louis-Philippe, păstra aspectul unui salon uitat de vreme.

În sala mare, mai erau cîţiva soldaţi care jucau cărţi. Herbillon urmărea distrat zgomotele care se stingeau încet, încet. Nu voia să-şi lase gîndurile libere.

Cînd Paméla veni să-i spună că alungase curierul trimis de Maury, aspirantul nu se nelinişti. Cu pedanteria lui obişnuită, Claude dorea să-l vadă pentru o problemă de serviciu, care putea foarte bine să aştepte. Şi Herbillon continuă să stea cu mintea goală, ca suspendat în timp.

Paşi uşori făcură să scîrţîie pietrişul din grădină. Denise intră gîfîind, exclamînd:

– Plecaţi mîine. Te întorci pe front.

Herbillon simţi răspîndindu-i-se în trup o extraordinară bucurie. Deci totul se rezolva, repede şi uşor, definitiv. Apoi se înspăimîntă că a înţeles greşit.

– Eşti sigură, eşti sigură? întrebă cu faţa luminată de o fericire stăpînită, dar gata să izbucnească.

– Claude mi-a spus. E îngrozitor...

Aspirantul avu un surîs care o înspăimîntă pe Denise, cutremurînd-o.

– Doar nu-ţi închipuiai iubito că vom sfîrşi războiul la Baïes?

Se apropie de ea ca s-o sărute. Îl respinse cu violenţă.

– Ascultă mai departe, îi porunci ea, mergeți într-un sector de luptă. Veți fi în pericol zi și noapte. Trei sferturi din oamenii escadrilei nu se vor mai întoarce.

– O să vedem... De ce să ne gîndim la ceea ce nu depinde de noi? Ești aici... Sunt fericit.

– Pentru o seară! Și asta ți-e de-ajuns! strigă Denise. După ce vei scăpa de mine te vei simți mulțumit, liniștit. Vei fi cu iubiții tăi camarazi, vei regăsi scumpul tău echipaj, vei zbura cu dragul tău Claude...

Era în trăsăturile tinerei femei o batjocură atît de fierbinte, încît Herbillon nici nu înțelese ultimele ei cuvinte, și privind-o cu o atenție concentrată, întrebă:

– Ești în toate mințile, Denise? Am vreo vină în această hotărîre de plecare pe care tu mi-ai adus-o? Nu vezi că-ți sacrific totul?

– Atunci, rămîi!

Herbillon cuprinse în palme fața amantei sale, o mîngîie.

– Ei bine, draga mea, o rugă el, vino-ți în fire. Ai prefera să mă execute?

Denise își trase capul, îl privi fix și spuse:

– Cînd eram în birou s-a telefonat de la statul major să se ceară un voluntar pentru Fontainebleau.

– Și? întrebă Herbillon fără să înțeleagă.

Denise nu răspunse nimic, dar strălucirea ochilor ei deveni mai vie, mai aprinsă.

– Oh, Denise, murmură Herbillon... Doar nu te-ai gîndit... Da? Ai fost în stare? Eu, un învîrtit?... Să-i cer lui Claude să mă trimită în spatele frontului, în timp ce Thélis și toți ceilalți vor intra în luptă? Oh! Trebuie să fi femeie să-ți închipui o murdărie de felul ăsta!

O umilință superbă apăru pe chipul Denisei.

– Insultă-mă... cît vrei, Jean, dar rămîi. N-am nici o mîndrie, nu te am decît pe tine pe lume. Jean, dragul meu Jean, nu vreau să te lovească gloanțele, să te mistuie focul.

Era atît de frumoasă și suferea atît de mult, încît Herbillon o iertă.

– Nu-mi pot părăsi camarazii, spuse el cu duioșie.

– Te iubesc, răspunse Denise.

– Ce o să spună Thélis?

– Te iubesc, repetă ea.

Herbillon îi dădu un argument pe care-l crezu decisiv, atît pentru ea, cît şi pentru el:

– Maury, fără mine, e în primejdie şi mai mare.

Denise nu plecă ochii, încăpăţînată şi aproape crudă, cu o voce surdă, spuse încă o dată:

– Te iubesc.

Herbillon o privi pe Denise cu un simţămînt ciudat. I se părea că nu are nimic comun cu această maniacă, pentru care singura apărare, unicul raţionament stătea în două cuvinte. Şi aceste două cuvinte începu să le urască. Era suficient să iubeşti pentru a avea drept asupra vieţii celuilalt şi chiar asupra morţii lui? Ce fel de lege dirija o astfel de tiranie?

– Ei bine! nu, spuse Herbillon cu brutalitate. Nu-l voi lăsa pe Maury să se lupte singur, fără mine.

Denise respiră adînc, cu un fel de disperare, apoi accentuînd fiecare cuvînt, spuse:

– Nu numai Claude, dar întreaga escadrilă va şti de ultima noastră noapte de la Paris. Vrei să pleci? Vrei, mai mult decît orice, respectul lor? Atunci, să te cunoască. E prea comod să mă ai ca amantă, să zbori cu Claude şi să treci drept un camarad fără reproş. Sunt gata să plătesc pentru dragostea mea. Plăteşte şi tu de dragul coechipierului tău...

Fel de fel de imagini trecură prin mintea lui Herbillon. Ostilitatea escadrilei... Dezgustul lui Thélis... Fiindcă Denise se va ţine de cuvînt. Era foarte sigur de asta.

– Voi înainta cererea astă seară, murmură aspirantul.

Un ţipăt îi răspunse, plin de fericire, smuls din adîncul fiinţei:

– Jean, Jean eşti salvat!

Denise bîlbîia cuvinte fără şir, se ruga, plîngea, rîdea în acelaşi timp.

– O să te fac să uiţi tot... vom fi fericiţi... Să nu regreţi nimic...

Cuprins de braţele ei iubitoare, ocrotitoare, Herbillon aproba din cap cu un surîs vag, ruşinat şi mizerabil. De acum înainte accepta totul. În camera întunecoasă se aflau doi complici. Nu numai la trădare, dar şi la crimă.

Denise îl legăna încă pe Herbillon cu vorbe fără şir, cînd Paméla intră brusc.

– Plecaţi, plecaţi prin poarta grădinii.

Dacă Herbillon ar fi avut reflexele sale obişnuite, ar fi tras-o pe Denise la timp, dar ieşeau amîndoi dintr-o luptă grea. Pierdură cîteva secunde ca să se despartă, ca să înţeleagă. Apoi fu prea tîrziu. Îi surprinse patrula de jandarmi venită să controleze dacă Paméla respectă ordinul de închidere. Era condusă de ofiţerul pe care îl umilise Herbillon chiar în cabaretul în care se aflau.

– Sunt prietenii mei, exclamă Paméla indignată. Doar vezi bine că nu beau nimic. Lăsaţi-ne în pace.

– Actele dumneavoastră, ceru ofiţerul.

Ridicînd din umeri, aspirantul îi întinse livretul militar.

– Şi dumneavoastră, doamnă?

– Răspund pentru dînsa, spuse Herbillon. Vă rog, nu insistaţi.

– Permisul dumneavoastră, doamnă? Ordinele sunt formale. Zonă militară.

Fără nici o stînjeneală, Denise se supuse.

– Doamna Hélène Maury... spuse ofiţerul cu jumătate de voce, scriindu-i numele alături de cel al locotenentului. Vă mulţumesc.

Apoi adresîndu-se lui Herbillon:

– Aveţi două minute ca să părăsiţi localul.

Se întoarse la oamenii lui care-l aşteptau în sala mare. Herbillon făcu un gest ca pentru a-l opri, dar Denise îi puse o mînă hotărîtă pe braţ şi zise:

– Ce importanţă mai are.

Denise şi Herbillon ieşiră din Baïes şi merseră îndelung. Amurgul, apoi întunericul învăluiră această fugă fără ţintă, fără bucurie, peste cîmpuri şi pajişti. Herbillon voia să se întoarcă la Baïes cît mai tîrziu posibil. Se simţea deja alungat de escadrilă şi tremura la gîndul că ar putea întîlni un camarad. Denise îl urma ca să-l mai ţină sub puterea care-l făcuse să cedeze.

În clipa în care, ca două umbre abia distincte, se regăsiră în faţa casei ce adăpostea biroul escadrilei şi locuinţa lui Maury, aspirantul nu mai simţea decît o oboseală fără margini şi dorinţa de a trece cît mai repede momentul ruşinos care-l mîna spre alt destin.

Noaptea se lăsase demult, dar o lumină mai strălucea în ferestrele de la parter.

– Maury lucrează încă, spuse Herbillon. Cu atît mai bine, mă duc să-i vorbesc imediat.

Denisc se lipi de tînărul ei iubit, fără un cuvînt, apoi începu să urce treptele care duceau la camera lui Claude. La mijlocul scării se opri. Uşa biroului se deschise şi ea privi spaţiul luminos care-l înghiţi pe Herbillon.

Intrînd, aspirantul era decis să nu spună decît cele două-trei fraze necesare. Totul trebuia să se petreacă pe tonul de ghiaţă şi total artificial pe care-l adoptase demult în relaţiile cu Maury şi care – permiţîndu-i să evite orice dispută – îi va face mai uşoară, în măsura în care era posibil, cumplita sa trădare.

Dar, de îndată ce trecu pragul, Herbillon îl văzu cu groază pe Thélis aşezat lîngă Claude. Examinau împreună nişte hîrtii şi hărţi.

Căpitanul ridică privirea şi ochii lui opriră mişcarea amicală pe care Herbillon, aproape fără voia lui o schiţase.

– Ai apărut, în sfîrşit... spuse căpitanul, fără ca vocea lui să aibă acele inflexiuni calde care-i plăceau atît de mult lui Herbillon. Plecăm mîine, ştiai?

– Tocmai... Voiam... bîlbîi aspirantul... în legătură cu asta să vorbesc cu Maury... Dar pentru că te-ai întors, domnule căpitan...

– Ascult.

– Domnule căpitan... Eu... aş prefera să-ţi vorbesc personal.

– E o problemă de serviciu?

– Numai de serviciu.

– Atunci vorbeşte de faţă cu Maury. E încă la comanda escadrilei.

Cu gîtul sugrumat, Herbillon spuse:

– Cer postul de instructor pentru Fontainebleau care a fost oferit unui voluntar din escadrilă.

Nici un muşchi nu se clinti de pe faţa lui Thélis. Doar frumoşii lui ochi aurii se făcură mai mari şi mai duri ca sub efectul unei insulte nemeritate.

– N-aş fi crezut niciodată că voi avea în escadrila mea un voluntar de asemenea speţă, spuse el rar, dar e dreptul tău.

– Mulţumesc, domnule căpitan, murmură Herbillon.

Făcu un pas spre uşă, cînd Claude îl opri.

– Permiteţi-mi să vă întreb cum aţi aflat de existenţa acestui post, spuse el. N-am afişat propunerea crezînd că ar fi fost inutil. De altfel, aţi fost absent toată după-amiaza.

– Tocmai, spuse Herbillon cu un efort disperat, tocmai am întîlnit un camarad de la statul major. El mi-a...

Chiar pentru un om fără nici o bănuială, chipul lui Herbillon, vocea sa l-ar fi trădat că minte. Pentru Claude, certitudinea fu atît de cumplită încît uită pînă şi prezenţa lui Thélis şi chiar a aspirantului. Văzu faţa descompusă a soţiei sale, îşi aminti spaima ei ca şi speranţa care o cuprinseseră deodată... Şi acest dar minunat care crezuse – în mod ridicol – că-i era oferit lui, era de fapt pentru Herbillon. Pentru că doar Hélène – şi Maury ştia mai bine decît oricine – numai ea ar fi putut să-l informeze pe aspirant. Un val de sînge năvăli în tîmplele lui Claude şi-i înnecă respiraţia în pieptul îngust. Se ridică cu greutate.

– Eşti obosit, Maury. O să termin treaba singur, spuse Thélis. Să fii la parcarea de maşini mîine la ora nouă.

Căpitanul urmări din ochi pe Claude pînă ieşi apoi, fără să-l privească pe Herbillon, ordonă:

– Scrie cererea repede, nu am timp de pierdut.

Herbillon se aşeză, luă o foaie de hîrtie. Thélis mergea cu paşi mari în lungul şi latul camerei. Chinuit, de parcă ar fi făcut un lucru peste puterile omeneşti, aspirantul începu să scrie. Scîrţîitul peniţei crispă trăsăturile nobile ale căpitanului. Se opri şi fixă ceafa lui Herbillon. Era un gît tînăr, puternic, pe umeri robuşti, frumoşi şi loiali. Şi totuşi, se înclina cu o mare slăbiciune şi cu atîta umilinţă!.. O expresie de solidaritate frăţească lumină chipul împietrit al căpitanului. N-o să-l abandoneze fără luptă, pe subalternul său.

– Herbillon, spuse el brusc, îţi promit să fac imposibilul pentru ca ceilalţi ofiţeri să creadă că ai fost numit din oficiu.

Degetele aspirantului începură să tremure atît de tare încît nu putu termina cuvîntul pe care, cu mare greutate, tocmai îl scria. Vocea lui Thélis, prietenoasă, atentă, reluă:

– Maury va tăcea. O să i-o cer.

Aspirantul scăpă din mînă tocul şi se întoarse pe jumătate spre căpitan, mişcă buzele fără a fi în stare să scoată un sunet.

– Astfel, termină Thélis, escadrila, pe front, te va regreta.

– Domnule căpitan, domnule căpitan! ascultă-mă...

Herbillon nu putu continua. Hohote de plîns aspre, hohote stîngace de bărbat îl înăbuşiră, în timp ce cu o revoltă furioasă boţi hîrtia, o sfîşie şi o aruncă făcută bucăţele.

– Nu mă judeca greşit, domnule căpitan, gemu el. Nu mi-a fost frică... Dacă ai şti...

Thélis îi trecu mîna prin păr şi spuse:

– Ştiu... spuse el cu o îngăduinţă de care nici un camarad nu l-ar fi crezut în stare.

Herbillon ridică spre comandantul său o privire febrilă, rătăcită.

– Raportul jandarmeriei despre întîmplarea de la Paméla a sosit, continuă Thélis. Am ajuns la timp.

Se lăsă între ei o tăcere foarte lungă.

– Du-te la culcare, spuse Thélis.

Claude urcă scara simţindu-i greutatea, treaptă cu treaptă. În timpul acestei ascensiuni avu răgazul să-şi compună trăsăturile. Dar primise o lovitură de o asemenea violenţă devastatoare, încît soţia lui, văzîndu-l, exclamă:

– Pentru Dumnezeu, Claude, nu te simţi bine?

Sinceritatea îngrijorării ei îl opri pe Maury să scoată un cuvînt. Hélène se arăta preocupată de el fără îndoială, dar nu cu minunata spaimă animalică pe care o văzuse la ea cu cîteva ore mai devreme, ci cu o atentă şi emoţionantă tandreţe.

În ciuda suferinţei, a surpării întregii sale lumi interioare, obişnuinţa de-a o linişti, automat îi determină atitudinea.

– Nu e nimic, spuse. Pregătirile de plecare m-au obosit. Aş fi un prost şef de escadrilă.

Lăsîndu-se condus de acestă înclinare, primordială la el, nu putu să lupte împotriva dorinţei, poate mai imperioasă, de a înţelege şi astfel, de a ierta.

Atitudinea tinerei femei îl ajută. Hélène aplecase spre el umerii goi şi fragili, gîtul unduios, nevinovat şi dezarmant.

Era vina Hélènei dacă, atît de tînără, se îndrăgostise de tinereţea însăşi? Era vina ei, dacă farmecul, vitalitatea şi bunătatea lui Herbillon – a căror putere o cunoştea prea bine – o subjugaseră pe Hélène, pe care el o lipsise de toate astea căsătorindu-se cu ea! Şi nu era firesc ca tînărul aspirant s-o

iubească pe soţia sa, această femeie fără pereche? Cine îi unise, dacă nu el însuşi?

Claude era destul de în vîrstă şi omenos ca să nu-l dispreţuiască pe Herbillon pentru această slăbiciune şi nici măcar să-l judece. Poate dacă Hélène l-ar fi iubit cu aceeaşi violenţă, nici el nu s-ar fi putut împotrivi...

Maury ajunsese la acel grad de renunţare şi compasiune universală care te cuprinde ca o nemăsurată fericire. Şi voi să meargă pînă la capăt:

– Cred, spuse el, că Herbillon nu o să plece cu noi. A aflat de la un camarad povestea cu instructorul şi a cerut postul lui Thélis.

– Ce a răspuns căpitanul?

– A acceptat. Nici nu putea face altfel.

Hélène rămase tăcută. Ce ar fi putut spune fără să-şi trădeze fericirea?

– Voi dormi pe canapea, în cealaltă cameră, murmură Claude. Trebuie să mă scol foarte devreme şi nu vreau să te trezesc.

Văzîndu-l ieşit pe soţul ei, mai stîngaci ca niciodată, remuşcarea trecu prin trupul Hélènei ca o arsură. Dar avea prea multă nevoie de această victorie, pentru care luptase atît să o vadă înfăptuită, pentru a o micşora acum.

"Claude... el o să scape", gîndi ea, cu falsă siguranţă.

Tînăra femeie îşi făcea bagajele, cînd îi fu anunţat căpitanul.

– Sunt fericită să vă cunosc, spuse Hélène Maury. Claude şi camarazii săi mi-au vorbit foarte mult despre dumneavoastră.

Thélis o privea cu atenţie fără să spună nimic. O uşoară jenă, pe care nu şi-o putea explica, o cuprinse.

– Îl căutaţi, desigur, pe Claude, reluă ea. Nu e aici.

– E la maşini, ştiu, spuse Thélis. Nu e vorba de el, ci de Herbillon.

– Nu înţeleg... murmură Hélène.

Thélis continuă precipitat, ca şi cum n-ar fi auzit:

– Trebuia să mă scuz de la început, doamnă. Dacă am venit, e pentru că e de datoria mea. Ştiu tot... da, tot... înţelegeţi-mă bine.

– Jean a...

– Nu. Patrula de ieri seară.

Hélène respiră adînc şi spuse provocator:

– Atunci nu mai contează. Jean e salvat.

– Asta e sigur, spuse Thélis fără să-şi modifice vocea, dar nu în felul în care credeţi dumneavoastră...

În aceeaşi clipă remarcă la tînăra femeie un soi de ghemuire în sine, un fior ca de sălbăticiune, de animal gata să se apere şi spuse repede, dînd din cap imperceptibil:

– Nu mă socotiţi duşman. E prea tîrziu.

– Ce vreţi să spuneţi? strigă Hélène, că l-aţi împiedicat?

– Nici eu, nici altcineva. S-a răzgîndit singur... Asta-i tot.

– Nu e adevărat... Nu se poate. L-aţi refuzat. Nu aveţi acest drept!

– N-am avut nimic de refuzat. A rupt cererea fără ca eu să i-o cer.

– După ce mi-a promis... după... Şi am crezut, în sfîrşit, că mă iubeşte.

– Oh! vă iubeşte, spuse Thélis, de asta puteţi fi sigură. Şi, mai mult decît mi-am putut închipui.

Tînăra femeie îi răspunse cu un rîs nesănătos, ascuţit.

– Mă iubeşte, da, dar rămîne...

O expresie de curiozitate şi uimire trecu peste faţa căpitanului.

– Chiar credeţi că-l puteţi tîrî după dumneavoastră? Să-l determinaţi să se dezică...

– De ce să se dezică? De escadrilă... de dumneavoastră?.. De onoarea lui?.. Echipajul! Scutiţi-mă de aceste fleacuri. Aţi făcut o treabă bună. Îl duceţi la moarte şi el mă părăseşte, pe mine care-l iubesc... Nu înţeleg, nu accept aşa ceva şi nu o să vă iert niciodată!

Contrar a ceea ce făcuse Herbillon, Thélis nu încercă să pledeze, să o convingă. Era mult prea lucid şi înţelept ca să nu-şi dea seama că o femeie adevărată, autentică – iar cea pe care o avea în faţa lui era astfel pînă în măduva oaselor – trăieşte sub alt destin, al ei, de neîmpăcat. Sentimentele şi concepţiile lor nu se supuneau aceluiaşi cod al moralei. Ar fi putut, silită fiind, să se supună legilor bărbaţilor. Dar de acceptat, în străfundul fiinţei sale, nu le-ar fi acceptat niciodată.

Şi tocmai acolo voia căpitanul să lovească pentru a-şi împlini dubla misiune care-l adusese la ea: să evite furia femeii, care

în durerea ei o simţea gata să izbucnească, şi să-l împiedice pe aspirant să se întoarcă în luptă, slăbit şi frămîntat, ros de părerile de rău lăsate în urmă.

Fără să-i dea răgazul de a se repezi în rugăminţi sau ameninţări, spuse:

– Să nu vă pară rău că aţi pierdut. Urmîndu-vă, în aceeaşi clipă Herbillon ar fi distrus sentimentul pe care vi-l poartă.

– Ei, nu! spuse Hélène cu acelaşi rîs sacadat pe care-l avusese cu cîteva clipe mai devreme. Ei, nu! departe de voi, numai al meu, aş fi ştiut...

Thélis o întrerupse cu tonul lui cel mai sigur şi cel mai convingător:

– Cît de mult vă înşelaţi! Faceţi un efort. Nu închideţi ochii în faţa realităţii. Judecaţi singură. Herbillon nu ne-ar mai avea pe noi, camarazii săi, lupta noastră, riscurile comune care să-l abată de la a se privi în faţă. Va fi mereu singur cu sine. Atunci abia îşi va da seama de propria-i slăbiciune. În fiecare dimineaţă, în fiecare seară, ziarele îi vor vorbi despre front, de noi... întreţinînd, adîncindu-i ruşinea, înveninînd răul din el. Şi toate astea se vor întoarce împotriva dumneavoastră, cea care sunteţi cauza şi martorul. Va învăţa să vă urască...

– Destul, vă rog... destul! spuse brusc tînăra femeie.

Neputincioasă, ridicase mîinile ca pentru a se apăra. Nu mai era vocea căpitanului cea pe care o auzea, ci propriile ei îndoieli, propriile temeri, pe care cu atîta greutate încercase să le înăbuşe în noaptea de insomnie ce trecuse. Îl cunoştea prea bine pe Herbillon ca să nu tremure la gîndul că-i va ucide iubirea, salvîndu-l de la moarte.

– Herbillon nu vă va ierta niciodată, continuă căpitanul. Aşa încît, deîndată ce va întîlni o femeie care nu ştie nimic despre el, care nu-i aminteşte mereu de laşitatea lui, vă va părăsi... O va iubi cu toată puterea otrăvită a urii îngrămădită asupra dumneavoastră şi pe care o va nutri întreaga sa viaţă.

– Şi dumneavoastră v-aţi gîndit la asta! exclamă Denise. Vă implor, vorbiţi fără să mă cruţaţi. Nu încercaţi să mă consolaţi, lucrurile sunt prea grave. Chiar credeţi asta?

– Jur pe escadrila mea, spuse căpitanul.

Braţele Hélènei alunecară de-a lungul trupului, inutile.

– Atunci aşa să fie, murmură ea, cu privirea goală, aproape moartă.

Nici nu-l auzi ieşind pe Thélis.

Şirul automobilelor, al camioanelor şi al tractoarelor se desfăşura pe partea dreaptă a drumului ce ducea din Baïes spre vest. Şoferi transpiraţi dădeau la manivelă încercînd să facă să pornească motoarele încăpăţînate. Locuitorii micuţei aşezări salutau ofiţerii cunoscuţi. Tinere muncitoare surîdeau soldaţilor.

Maury se desprinse de soţia sa.

– Scrie-mi în fiecare zi, Claude, imploră ea. Mi-e atît de frică!

– Nu trebuie să-ţi fie, spuse Maury. Suntem obişnuiţi cu frontul, ştii asta. Mai ales cu Herbillon ca observator, avem toate şansele de partea noastră.

Un planton îl preveni pe Maury că e aşteptat la maşina căpitanului. Se apropie din nou de Hélène. Se îmbrăţişară tăcuţi, fără un cuvînt. Cu paşi mari, stîngaci ca de obicei, Claude se îndreptă spre Thélis.

Tînăra femeie începu să meargă de-a lungul şirului de vehicole. Tot ce-şi dorea era să întrevadă măcar chipul lui Herbillon. După convorbirea cu Thélis, nu căutase să-l întîlnească. Îi era frică de ea însăşi, de o ultimă încercare – făcută chiar împotriva voinţei ei – de a-l păstra. Amînase clipă cu clipă momentul rămasului bun. Plecarea o găsise fără putere şi nehotărîtă.

Deodată, din marginea drumului, se ivi Herbillon.

– Denise, în sfîrşit! strigă el. Te-am căutat toată dimineaţa; te-ai ascuns de mine! Eşti chiar atît de supărată? Dar n-am putut, nu aş fi putut... Iartă-mă...

Ochii Denisei se umplură de lacrimi. Dar nu cele de care-i era teamă. Erau liniştite, binefăcătoare, iertătoare, pentru că izvorau dintr-o iubire care, o clipă, se uitase pe sine.

– Dragul meu, murmură ea. Du-te, dacă asta e ceea ce vrei, ceea ce crezi că trebuie să faci. Te voi aştepta. Nu o să te mai fac să suferi, fii liniştit...

Dacă ar fi avut nevoie de o recompensă, Denise ar fi găsit-o în recunoştinţa fierbinte care lumină chipul lui Herbillon, chip dintr-o dată refăcut, regăsit, copilăros şi viril, pasionat de poftă de rîs şi de viaţă.

– Ce curajoasă eşti! Ce bună! exclamă el. Te iubesc, te iubesc. Pe curînd...

Maşina lui îl depăşise, astfel încît tînărul aspirant alergă s-o prindă din urmă. De pe treapta maşinii făcu vesel semne iubitei sale. Ea însă nu-l mai vedea. Închisese ochii.

Atunci cînd îi redeschise treceau deja camioanele, scuturîndu-se greoi pe drumul desfundat. Curînd, un val gros de praf acoperi convoiul.

X

De cum sosiră, îi întîmpină bubuitul tunului. Zgomotul îndepărtat, chemare şi ameninţare în acelaşi timp, dădea cuvintelor şi gesturilor un fond grav. Corturile albe împestriţau terenul; fiecare urma să adăpostească un echipaj.

Intrînd în cortul în care erau două paturi de campanie alăturate, Herbillon se gîndi că intimitatea sa fizică cu Maury va deveni mai strînsă. Dar alungă starea neplăcută pe care i-o stîrnea acest gînd. Nu era timp de probleme personale. Trebuia să-şi păstreze forţele intacte pentru înfruntarea pe care o anunţa tunetul surd din văzduh.

Herbillon îl întîlni pe Thélis care venea de la noul stat major. Niciodată nu i se păruse chipul căpitanului atît de frumos. Ardoarea din privire, elanul întregului trup vorbeau despre bucuria bătăliei.

– Ce şansă am! strigă Thélis. Abia sosit din permisie să dau peste o asemenea treabă!

Găsind în emoţia aspirantului ecoul propriei înflăcărări, adăugă:

– Eşti mulţumit, ei, bococule?

Apoi deveni imediat serios:

– Deschide bine ochii, zise el. Tu încă nu ştii ce înseamnă sectorul de foc.

Privirea lui se umbri, de parcă ar fi văzut aevea moartea atîtor camarazi. Spuse apoi cu voce atît de timidă, încît Herbillon abia o recunoscu:

– Ţine minte un lucru, Herbillon. Sunt foarte credincios. Dacă se întîmplă să nu mă întorc, să se facă o slujbă.

Fără să-i lase timp să răspundă, fugi spre avion. Pleca, primul, în recunoaşterea frontului.

La întoarcerea lui, lumina se topea încet. O masă fu pusă în aer liber şi mîncară conserve; bucătarul urma să soscască

abia a doua zi cu întreg sectorul de aprovizionare. În cursul cinei, Thélis împărți ordinele. Două avioane trebuiau să observe în fiecare dimineață avansarea și mișcarea de trupe inamice, trei vor efectua reglajele pentru artilerie, două asigurau patrula de seară. În sfîrșit, un echipaj se va menține în alertă pentru a îndeplini misiunile de urgență.

Herbillon și Maury preluară misiunea de supraveghere cu o zi mai devreme decît fusese prevăzut în avizier. În ajun, Charensole și Brûlard nu se întorseseră.

Aspirantul rătăcea prin miriștea de culoarea mierii, pe cîmpul de pe care se adunase în pripă recolta și se gîndea la zborurile executate deja pe noul front. Fuseseră calme, în ciuda tirului primejdios de precis al unei baterii ascunsă în apropierea Marnei. Dar pericolul latent care le pîndea echipajul îi adusese pe Herbillon și Maury, cu o forță mai mare ca niciodată, în acea stare de comunicare imposibil de definit în care aveau, în aceeași clipă, aceleași reflexe, sentimente și gînduri.

Herbillon își dădea seama că Maury atinsese limita extremă a bănuielii în care totul devenea posibil. Raționamentul său se împiedica, încă odată, de ceea ce el numea o imposibilitate materială; instinctul însă, instinctul nu-l înșela. Și tînărul descifra în Claude o îngrozitoare certitudine pe care acesta o ignora poate, dar care-i răspîndea pe chip o tristețe de animal lovit de moarte.

Umbra unui avion pe sol îi întrerupse cursul visării. Virense și Michel se întorceau. Aterizajul lin dovedea îndemînarea pilotului. Jean se îndreptă spre aparat ca să-și întîmpine camarazii. Dar nici unul nu ieșea din cocpit. Herbillon îi strigă fără să primească vreun răspuns. Ușor îngrijorat se urcă pe scărița pilotului și lăsă să-i scape un strigăt. Manșa, pereții și pernele erau acoperite de sînge, iar Virense, prăbușit în scaun, avea ochii închiși. Privirea tînărului coborî în carlinga observatorului: un fel de masă informă zăcea pe podea.

În fața acestui aparat sinistru care părea că se întorsese singur ca să depună pe pămînt cele două trupuri nemișcate, Herbillon se cutremură.

Mai tîrziu aflară că Virense, cu pumnul zdrobit de schija unui obuz, avusese forța de a-și pilota avionul, aducînd pe pămînt un cadavru și leșinase imediat ce roțile atinseseră terenul.

Narbonne care urma să plece, mormăi, încruntînd din sprîncene:

– Începe seria proastă.

Era încredințat – și experiența confirma în general această superstiție – că moartea, ca și jocul de cărți se supunea legii seriilor. Cu toate astea, făcu un semn vesel mitraliorului Sorgues, care zbura cu el.

Trecu un ceas. Brusc, Herbillon tresări și ridică privirile. În cerul aburit de o ceață fină nu se distingea nimic, dar aerul era spart de un răpăit slab.

– Maury!

Claude ieși din cort și strigă:

– Da, se bat acolo sus.

Ascultară cîteva secunde. Mitralierele clănțăneau la bordul unor avioane invizibile. Schimbară o privire.

Claude ezită.

– Sunt la cel puțin cinci mile, spuse. Nu vom avea timp.

Abia termină fraza, că Jean îi strînse dureros mîna.

– S-a terminat, murmură el.

Din înălțimea cerului, de sus, încît pentru o clipă lui Maury nu-i veni să creadă, o scînteie cădea. Creștea vertiginos, pasăre arzîndă, ghem de foc, un avion în flăcări.

Un grup de piloți și mecanici ieșiră în fugă din corturi.

– E un francez? strigară ei.

– Da, un *Salmson*.

– Urmărit pînă la bază!

– Al nostru.

– Narbonne!

– Nu cade, vine în picaj voit. E clar, e încă viu.

Paralizați de spaima neputincioasă, erau nevoiți să asiste la această luptă supremă a camaradului lor, care prin viteza cu care cădea, încerca să ajungă la sol înainte ca avionul să fie înghițit total de flăcări. Parcă îl vedeau, prăbușit pe mansa profundorului, cu motorul la turație maximă, încleștat în dorința furioasă de a pune aparatul pe cîmpul care-i ascundea șuvițele de foc ce-l precedau.

Cuvinte pe care raţiunea nu le mai controla ritmau această luptă disperată:

– Numai de-ar ţine aripile!

– Se aude deja motorul.

– E deasupra noastră!

– Loc! Loc!

Dar nimeni nu se mişcă. Torţa înaripată era la zece metri deasupra terenului şi cu toţii se gîndeau cu groază la acest aterizaj nebunesc, cînd un strigăt izbucni:

– Sare!

O masă de flăcări se desprinse de aparat şi se izbi de sol. În acelaşi timp, avionul arzînd, lovi cu un şoc surd cîmpul de grîu vecin şi se îngropă pe jumătate în pămînt.

Herbillon şi Maury se repeziră primii spre cel căzut. Nu găsiră decît o băşică uriaşă. Pielea se desprindea în fîşii lăsînd să se vadă carnea înnegrită. În obrazul umflat, toate trăsăturile se topeau într-un fel de grăsime zgrunţuroasă. Nici Claude, nici aspirantul nu-şi recunoscură camaradul, iar oroarea care-i cuprinse nu mai lăsa loc pentru milă.

Brusc, fură scuturaţi de acelaşi fior. Din grămada informă, în care nimic nu mai amintea de cel plecat cu un ceas mai devreme, se auzi o voce, vocea familiară, vocea de la popotă, de la jocul de cărţi, cea care rîdea cu atîta francheţe. Departe de a delira, era conştientă, lucidă. Şi printre buzele care nu mai erau decît o pastă moale, acest străin monstruos şi zdrobit le împărtăşi, prin vocea neschimbată a lui Narbonne, ultimele sale dorinţe.

În aceeaşi zi, corpul de armată ordonă echipajului aflat în rezervă, sub stare de alarmă, să fotografieze podurile de pe Marna.

Era una dintre cele mai periculoase misiuni. Thélis, care tocmai revenise de peste linii şi care avea fruntea încărcată de o furie dureroasă hotărî să asigure, împreună cu doctorul, protecţia lui Claude.

Cele trei avioane ajunseră repede în cerul inamic. Maury scrută spaţiul, apoi se întoarse spre Herbillon. O privire le era de ajuns pentru a-şi acorda la aceeaşi intensitate simţurile. De momentul pe care-l vor alege pentru a se angaja deasupra

Marnei va depinde succesul misiunii şi viaţa lor. De la Dormans la Château-Thierry, aparatul trebuia menţinut la aceeaşi înălţime, în aceeaşi viteză pentru ca fotografiile să aibă rigoarea cerută. Trebuiau să fie siguri că avioanele nemţeşti nu o să-i intercepteze în cursul acestui zbor metodic.

Pentru ultima dată ochii aspirantului scotociră văzduhul cu o atenţie minuţioasă fără să întrevadă nici un punct suspect, cu toate că spre Vesle erau cîţiva nori care ar fi putut foarte bine ascunde avioane duşmane. Dar cum nu voia să prelungească prea mult o aşteptare periculoasă, Herbillon îi făcu semn lui Claude; încet, avionul vira. În spatele lui, cele două avioane de protecţie reproduseră fidel mişcarea.

Prin hubloul de sub picioarele aspirantului, apăru curgerea albastră a fluviului. Îşi vîrî capul în carlingă şi-şi încredinţă destinul lui Maury. Manevrarea greoiului aparat de fotografiat care-i jena mişcările, urma să-l absoarbă în întregime.

Sub ochii lui Marna curgea lent. Regulat ca o maşină, apăsa declanşatorul, trăgea plăcile. Îl însoţea imaginea Denisei, pe care nu o putea îndepărta, orice-ar fi făcut. Ar fi dorit ca ea să-l vadă, îndemînatec şi calm, aureolat de pericole mortale, executînd o misiune care contribuia la victorie.

În carlinga sa, cu mîna strînsă pe manşă, cu urechea atentă la respiraţia motorului, cu ochii fixînd – rînd pe rînd – cadranele sau cerul, Maury se gîndea la aceeaşi femeie.

Şi amîndoi, suflete gemene ale aceleiaşi entităţi, îşi uneau priceperea, intuiţia primejdiei, ducînd la îndeplinire misiunea ordonată. Suferiseră unul din pricina celuilalt, se urîseră chiar, dar simţurile, nervii lor – ţesuţi împreună tot atît de strîns ca şi comenzile aparatului – lucrau la unison. Prin angrenajele inteligente ale atît de delicatei lor alcătuiri, cît şi prin cele ale puternicului aparat care-i purta, curgea acelaşi fluid.

Un semnal misterios îl scoase pe Herbillon din îndeletnicirile lui. În aceeaşi clipă avionul intră în picaj.

Din norii vicleni ieşeau vălătuci de scîntei. Erau douăsprezece aparate nemţeşti, dar din prima clipă Jean îşi dădu seama că se află în afara primejdiei; Claude prevăzînd din timp atacul, inamicul nu-i mai putea ajunge.

Cu toate astea, bucuria securităţii lor se risipi. Thélis şi doctorul nu se înduraseră să abandoneze avionul pe care-l protejau şi erau încă deasupra Marnei cînd vînătorii nemţi se

năpustiră. Gloanţele curgeau ca nişte rîuri de foc şi cele două aparate virară spre sud. Dar avioanele monoplane, mai rapide, le ajunseră.

Un simţămînt de groază îl năpădi pe Herbillon în faţa acestui roi de viespi sălbatice, hotărîte să ucidă. O secundă, care-i păru cît o viaţă plină de nefericire, ezită. Scăpase de primejdie; dacă se amesteca în luptă, însemna moarte sigură. Şi, conştient de pericol, pentru prima dată i se făcu frică, o frică ticăloasă.

Maury se întoarse spre el şi îi aştepta hotărîrea, respectînd consemnul strict de disciplină, care conferea observatorului comanda echipajului. Şi atunci Jean *ascultă* ceea ce-i transmiteau gîndurile lui Claude. Îl simţi, aidoma lui, la început nehotărît, apoi smulgîndu-se din propria laşitate, gata să facă orice pentru a-şi ajuta camarazii.

Herbillon ridică o mînă indicînd direcţia bătăliei şi avionul, întors brutal, urcă spre cerul dungat de gloanţele incandescente.

Orice urmă de teamă îl părăsi. Nu se mai gîndi la nimic. Cu mintea goală, trupul îi era comandat de mişcări dinainte ordonate. Asigură încărcătoarele mitralierelor, verifică supleţea turelei mobile. O formă înaripată izbucni sub ochii lui, înconjurată strîns de altele. Trase cu rafale scurte, regulate şi rapide, aşa cum fusese instruit la şcoală. Îi răspunse mitraliera lui Claude.

Abia la aterizare reconstitui scena: vînătorii surprinşi de acest atac, plutiseră nesiguri un timp nedefinit, dar care i-a permis lui Thélis să se degajeze, iar o altă manevră reuşită a lui Maury le îngăduise să fugă din nou. La locul luptei, văzuse doar un avion cu cruci negre căzînd ca un bolovan în Marna şi gîndise:

"L-am doborît".

Îşi revenise din emoţie, la cîţiva metri de pămînt, în timp ce patrula duşmană se îndrepta spre vest.

Ochii lui Claude îl fixau întrebători. Misiunea lor nu se terminase, jumătate din clişeele cerute lipseau.

Herbillon ascultă motorul cîntînd vesel. Nimic nu se opunea ca să-şi reia treaba începută. Dar avioanele de protecţie plecaseră, iar vînătorii nemţi încă nu dispăruseră la orizont.

Cu toate acestea, simți cum aceeași dorință se năștea nestăpînită în Claude ca și în el. Scoase benzile terminate din mitraliere, le înlocui. Maury nu avu nevoie de altă indicație ca să se dirijeze, din nou, spre fluviu.

Cîștigară altitudinea pe care o avuseseră înaintea atacului și, începînd de la Château-Thierry, urmăriră firul Marnei în sens invers. În clipa în care Jean observă podul în ruină care marca punctul pînă la care fotografiase deja, patrula inamică reveni. Dar nu-i mai putea ajunge și, curînd, apărură corturile de pe terenul de aterizare. Cu toate astea, doar cînd văzu apropiindu-se umbra avionului de pămînt, Herbillon avu siguranța că este salvat.

Thélis care-i aștepta îi îmbrățișă cu entuziasm și cînd află că-și terminaseră singuri misiunea, spuse simplu:

– Nu știu dacă aș fi riscat.

Cei doi bărbați simțiră că nici-o altă recompensă nu ar fi avut atîta valoare pentru ei, ca aceste cîteva cuvinte.

Căpitanul continuă să-i observe cu o emoție crescîndă.

– Maury, Herbillon, spuse. De multă vreme observ că între voi e o neînțelegere. Dacă nu vreți să-mi stricați ziua, vă rog să vă îmbrățișați.

De data asta, Claude fu acela care întoarse capul.

După ce, în cîteva zile, escadrila fusese redusă la jumătate, destinul începu să o protejeze. Dar toți membrii echipajului erau nevoiți să facă eforturi dincolo de marginea rezistenței umane. Doar Thélis reușea, prin exemplu personal, să mențină o atmosferă de bună dispoziție febrilă printre bărbații surmenați, pe care pierderea camarazilor îi covîrșise cu presimțiri negre.

Zbura tot timpul, în toate misiunile, schimbînd aparatele, luînd cu el observatori noi care-i înlocuiau pe cei dispăruți, suplinindu-le lipsa de experiență printr-o măiestrie fără egal și un curaj neînfrînt. Nici o rugăminte, nici un avertisment nu-l puteau reține. Era într-atît de la marginea epuizării, încît nu o putea învinge decît printr-un comportament nebunesc. Ai fi spus că voia să se îmbete de oboseală și de pericol pentru a evita holocaustul și a atrage doar asupra lui privirea morții.

Și reuși.

Într-o dimineaţă, mînuit de o mînă nesigură, un avion îi sfărîmă trenul de aterizare de taluzul unui drum desfundat, în cîmpia Meaux.

Era momentul nehotărît în care noaptea de vară lăsa încă să persiste în lumina zorilor, odată cu umbrele sale, o supremă dulceaţă. Liniştea cea mai adîncă şi cea mai reculeasă se închise peste siajul cumplit pe care avionul îl lăsase în aerul nemişcat.

Din carlinga din spate se ridică umbra masivă a lui Marbot. Din umăr îi curgea sînge. Coborî cu greu şi se îndreptă spre faţa avionului. Cum aparatul avea botul îngropat, capul lui ajunse la nivelul la care, pînă mai adineaori, se vedea cascheta căpitanului.

– Thélis, gemu el încet. Bătrîne, dragă Thélis.

Nu se mira că nu mai aude glasul celui strigat. La capătul puterilor se agăţă de marginea cocpitului. Imagini tulburi care rezumau trei ani de bătălii şi bucurii comune trecură prin faţa lui, amestecate cu o ascuţită durere fizică.

Primul lor zbor, pe vremea cînd Thélis era încă subloco-tenent... Ce rău îl durea gîtul... Seara în care spărseseră o pivniţă cu şampanie la Reims... Capul.i se învîrtea... Vocea căpitanului, mai sonoră decît o trompetă... Nu mai putea sta în picioare... Şi pe imaginea lui Thélis care rîzînd se urca în avion, leşină...

Timpul trecu. Masa confuză a aparatului începea să iasă, încet din umbră, în lumina ce se năştea. Thélis avu senzaţia că manşa îi zdrobea pieptul. Sprijinindu-se în scaun se ridică şi primele raze ale soarelui îl orbiră. Cu gesturi pe care nu le mai putea controla se degajă din combinezonul de zbor care-l înăbuşea, apoi adunîndu-şi forţele slăbite, alunecă din carlingă spre pămîntul foarte apropiat. Aici picioarele i se împiedicară de un trup şi căzînd în genunchi, şopti:

– Tu eşti Marbot. Trage, trage în continuare...

Din nou tăcerea învălui cîmpia. Agăţîndu-se de fuselajul avionului Thélis se ridică, apoi rămase nemişcat. Printre buzele uscate sorbea aerul, cu un fel de horcăit.

Treptat, tulbure, căpitanul înţelese că trăia încă; din luptă nu-i rămăsese decît amintirea zgomotului de motor care murea

şi un şoc puternic. Începu să meargă. Fără ţintă, doar ca să se îndepărteze de avionul frînt, de trupul camaradului său, de mirosul sîngelui care-l înconjura.

Cîmpul îl chema cu liniştea lui. Nu se putea gîndi la nimic. Îşi simţea inima bîzîindu-i ca o insectă plăpîndă. Aerul atotbiruitor al zorilor îi destindea muşchii şi încerca, mişcîndu-se, o uşurinţă înşelătoare care-l făcea să se împiedice la fiecare pas. Cum nu-şi mai simţea trupul, braţele îl uimeau cu mişcarea lor de pendul dereglat. Uneori se aşeza, fără să ştie.

Din partea lui stîngă curgea, sacadat, un izvor cald; dar nu-şi dădea seama.

Nesfîrşit i se păru acest marş halucinant peste cîmpurile pustii, dar soarele era încă rece cînd căzu pentru ultima oară. Îi era sete şi muşcă iarba încărcată de rouă, apoi vru să se ridice, dar nu reuşi. Atunci se întinse pe spate, cu braţele în cruce şi izvorul care-i încălzea coapsa, deveni mai rapid.

Deodată, dimineaţa învie. Un cîntec suav trecea prin văzduh şi, timid, atinse pămîntul. Apoi deveni puternic. Chemări felurite îl îmbogăţeau şi-l întăreau, îi dădeau vigoare şi, în sfîrşit, cîntecul zilei deveni rotund şi uşor. Thélis, fără să recunoască melodia clopotelor, care într-o mănăstire apropiată băteau pentru utrenie, întîmpină sunetul lor ca pe un prieten, ca pe un cîntec de leagăn al copilăriei.

Nu recunoscu nici corul vocilor de femei care însoţeau sunetul de oţel şi bronz, dar le simţi dulceaţa şi se lăsă legănat de ele.

Nu mai zăcea într-un cîmp unde îl tîrîse un trup sfîşiat. Nu era soarele, cel care cu o gură de aur îi săruta obrazul. Pămîntul şi cerul se topeau într-un spaţiu infinit. Înţelese că existenţa sa se sfîrşea, că dangătul clopotelor şi cîntecul maicilor salutau sufletul său eliberat.

Şi în moartea blîndă, căpitanul intră încă viu.

Cînd trupul său fu adus la escadrilă, nu se auzi printre camarazi nici un vaiet, dar simţiră toţi, că acest surîs desenat de o mînă prea hotărîtă pe gura care rîsese cu atîta veselie, ducea cu el o parte foarte dragă, foarte pură şi foarte nobilă, a propriei lor tinereţi.

XI

Marbot nu acceptă să plece la spital înainte de înmormîntare.

Ros de febră, cu un pansament grosolan pe umărul lovit, l-a vegheat pe Thélis, nepermiţînd nimănui să se apropie de trupul nemişcat. Doar Herbillon căpătă îngăduinţa de a petrece cîteva momente în preajma lui şi de a afla din gura locotenentului, ultima luptă a căpitanului, împotriva a cinci avioane inamice.

Cînd aspirantul ieşi din cortul sub care zăcea Thélis, auzi vocile animate ale lui Reuillard şi a doctorului: Maury tocmai fusese numit şeful escadrilei şi asta nemulţumea atît pe bătrînul căpitan, cît şi pe medicul pilot; credeau, primul, că postul revenea gradului său, celălalt, vechimii lui în aviaţie. Văzîndule furia, Jean înţelese că deja unitatea escadrilei se destrăma.

Sufletului ei dormea acolo unde veghea Marbot.

Dar, mai trăi încă o dimineaţă, aceea a înmormîntării. Pînă la ultimul mecanic, înconjurară groapa unde fu coborît sicriul. În ochii cei mai aspri, cei mai nepăsători, Herbillon văzu născîndu-se lacrimile care-i ardeau şi lui obrajii.

Cînd totul se termină, aspirantul reveni la bază cu Maury, pentru că urmau să decoleze. Aceeaşi tristeţe le apăsa umerii, fiindcă amîndoi – deşi oarecum diferit – îl iubiseră pe Thélis.

Claude murmură:

- Să încercăm să fim din nou prieteni, Jean.

Herbillon ridică spre el o privire goală de sensuri.

– Să nu ne mai gîndim la nimic, mai spuse Maury. Cine ştie prin ce vom trece şi cît vom mai avea de trăit?

Ca pentru a reduce la tăcere tot ceea ce înlăuntrul sufletelor se opunea prieteniei lor, continuară să vorbească despre Thélis. Şi atît de mare era sentimentul de iubire pe care-l avuseseră pentru el, încît uitară de ei înşişi, pentru a nu se gîndi

decît la căpitanul lor. Ca să arate cît de departe se întindea suferința pe care i-o trezea această moarte, Claude simți nevoia să vorbească mai departe:

– Am primit de la Hélène o scrisoare plină de disperare. Nu credeam că am fost în stare să i-l fac atît de iubit.

Iar Herbillon avu atunci sentimentul că tăcînd, trădează memoria lui Thélis și strigă:

– Eu sunt cel care, de la venirea mea aici...

Nu îndrăzni să continue. Claude avu impresia că se ridica un ultim văl de tenebre.

Nu mai schimbară nici un cuvînt pînă cînd se urcară în avion.

Ace de ghiață înțepau degetele aspirantului care, mișcîndule, încerca să le încălzească. Știa că va trebui să îndure încă multă vreme tortura frigului, fiindcă reveneau dintr-o misiune care-i mînase foarte departe în spatele liniilor germane și, pentru a micșora riscul, zburau la șase mii de metri înălțime.

Revăzuse peisaje familiare: rîul Aisne, cota 108, podișul Rosny pe care acum îl ocupa inamicul. Suferința fizică era dominată de melancolia și emoția încercată în fața locurilor unde se născuse escadrila, unde-i cunoscuse pe Berthier, Deschamps și Thélis, unde se legase, cu un sentimet atît de nobil, de Maury și unde fuseseră îngropate atîtea din iluziile sale.

Un fel de cange îi zdrobea umerii, iar articulațiile păreau înțepenite pentru totdeauna. Fiecare gest presupunea un efort cumplit. Avea impresia că tîmplele lui cedau unei apăsări tot mai dure și că de aici venea durerea care-i bubuia în tot capul.

În față, casca lui Claude și gulerul de blană nu se mișcau nici cu un milimetru. Economisindu-și mișcările, apăsat la rîndul lui de această atmosferă în care inima bătea dezordonat, cu greutate, Maury veghea, cu singura grijă ca aparatul să nu se prăbușească.

De la înălțimea aceasta, pămîntul se vedea deplasîndu-se atît de puțin, încît avionul – cu motorul la turație maximă – părea că stă pe loc. Privirea îmbrățișa același orizont nesfîrșit, nemișcat, pînză verde întinsă cusută cu fire cenușii – drumurile, cu fire albastre – rîurile.

Din timp în timp, Herbillon își folosea întreaga energie ca să se ridice, să observe spațiul din jur. Îl conducea obișnuința, mai curînd decît voința. Somnolența care-l pătrunsese pînă la ultima fibră îl făcea indiferent la ideea pericolului.

Claude era și el cuprins de o amorțeală asemănătoare.

Dar dacă trupurile lor erau paralizate de o inactivitate bolnăvicioasă, puterea minții rămăsese intactă. Se părea chiar că nemișcarea corpului le conferea o luciditate de o mare limpezime și o detașare absolută, chiar față de obiectul propriilor reflexii. Gîndurile manipulau cu răceală – ca pe niște elemente abstracte – sentimentele care, de obicei, îi făceau să sufere atît de adînc în cul lor cel mai intim.

Astfel, Maury își așeza durerea în ecuație rigidă.

Își reaminti, imagine cu imagine, prima seară în care Herbillon venise spre el, nașterea prieteniei lor, formarea echipajului, comuniunea de reflexe, înțelegerea misterioasă, minunată.

Apoi, plecarea lui Herbillon la Paris... întoarcerea... și infernul. Iadul bănuielilor, zi de zi mai precise, confirmate, justificate.

Cum a fost posibil, ca pentru a le înăbuși, să se convingă singur că era vorba, în ceea ce-l privește pe Herbillon, doar de un simplu și timid sentiment amoros încă în fașă. De fapt, nevoia lui de a-și ocroti fericirea îl făcuse mult mai puțin exigent! Desmințirea nu întîrziase!

Iar acum, concluzia se impunea tot atît de limpede, apăsătoare și rece ca și aerul irespirabil din jur.

Avertizat că Maury atinge o limită interzisă, Herbillon, în aceeași secundă, simți nevoia imperioasă de a acționa. Se ridică. Își mișcă membrele înțepenite. Privirea îi căzu întîi pe rîul Vesle și înțelese că vor ajunge curînd în cerul prieten. Dar brusc, apăru – sub un unghi ascuțit – *Drachenul* care le jalonase drumul.

Dori din toată inima să-l doboare. Printr-o mișcare brutală, modifică echilibrul delicat al aparatului. În ochii lui Maury care, cu regret, se îndreptară spre el, Jean citi concluzia finală a nenorocirii lor, dar îi arătă balonul captiv. Claude răspunse cu un gest mașinal de acord.

Aspirantul imagina deja căderea voită în care se sparge brusc cîntecul motorului și vîrtejul elicei, teama vertiginoasă și

dulce care strînge inima, tirul strălucitor asupra ţintei albe a *Drachenului* şi căderea paraşutei, frunză uşoară şi firavă.

Se ghemui în carlingă pentru a oferi o suprafaţă cît mai mică vîntului, cînd, încă o dată curse spre el acel fluid misterios, care era totodată salvarea şi tulburarea lor supremă. Ridică fruntea şi văzu casca lui Maury înclinată spre sol. Urmînd aceeaşi direcţie ochii lui, mai tineri, sesizară imediat ce anume fixa atenţia pilotului. Şi brusc, Jean nu mai simţi frigul.

De foarte de jos urcau spre ei pete brune. Ai fi zis un roi de muşte, doar că uneori în soare strălucea o sclipire dură, în care aspirantul recunoştea reflexul metalului.

O patrulă germană pîndea întoarcerea lor. Numără cinci avioane.

"Ca pentru Thélis."

Se ridicau imperceptibil, dar Herbillon care învăţase să aprecieze distanţele îşi dădu seama că vor fi ajunşi înainte de a fi apucat să treacă Marna. Le rămînea o şansă: vînătorii nemţi erau poate incapabili să urce pînă la înălţimea lor.

Fără să fi schimbat un semn între ei, Maury încercă să cabreze avionul pentru a-l ridica mai sus. În zadar: după reacţia moale a aparatului, după lipsa de suflu a motorului, realizară că atinseseră o altitudine pe care n-o puteau depăşi. În acest timp, punctele brune se măreau şi, văzînd aripile scurte şi profilul teşit al noilor modele, renunţară la speranţa de a trece deasupra lor. Dimpotrivă, mult mai suple în atmosfera rarefiată decît greoiul biplan, vînătorii nemţi aveau, chiar la această înălţime, un avantaj în plus.

În ciuda poceţii de plumb care-i apăsa membrele, Jean asigură încărcătoarele, lăsă jos turela. Acest efort îi îndureră respiraţia încît rămase ameţit, dar cu capul sus, gîndind:

"Maury ar trebui să intre în picaj. Ne-am putea bate mai uşor."

Ca şi cum ar fi răspuns dorinţei lui, o undă îngheţată îi arse mîinile, iar şocul coborîrii abrupte, îi tăie respiraţia. Claude executa manevra pe care o dorise Herbillon.

Regăsind un aer mai dens motorul urlă ca o furtună, coada avionului ridicată deasupra aspirantului părea trupul unui peşte fabulos, în timp ce el, strivit în peretele cocpitului, aplecat pe mitraliere pîndea inamicul.

Acum, patrula venea spre ei cu viteza gîndului.

Gloanțele purpurii, salturile avioanelor, întoarcerile amețitoare ale aparatelor nemțești, placa de oțel pe care o strîngea la piept ca pe o ființă omenească – secunde sau ore – asta a constituit esența vitală a tînărului aspirant. Apoi bucuria și mirarea de a fi încă în viață îl îmbătară. Cu această cădere nebunească în care Maury fusese cît pe-aci să rupă avionul, depășiseră barajul. Destinul ocrotitor îi luase sub aripa lui. Se vedea luciul albăstrui al Marnei; în cîteva clipe o vor trece, salvați.

Un țipăt ieși din pieptul lui Claude și, fără să-l poată auzi, inima lui Herbillon se opri. Venind dinspre cerul francez se năpusteau spre ei trei monoplane marcate cu cruci negre. Era cea de-a doua perdea a patrulei și vînătorii care-i asaltaseră primii, reveniră la atac. Spațiul plin de dușmani îl orbi pe Herbillon. Prinși între cele două fronturi agile și teribile, nu mai puteau scăpa. Maury încerca zadarnic să găsească o fisură în această plasă zburătoare, care se deplasa cu mișcări rapide și rupte, ca de fulger; dar la fiecare mișcare a avionului lor, ceilalți răspundeau cu o riguroasă ripostă.

Herbillon aștepta pasiv sfîrșitul acestui joc înspăimîntător. Cît va dura? Nu știa nici unul, nici celălalt, dar înțeleseră în sfîrșit că vor muri.

Atunci Claude, într-o supremă revoltă, vru să știe. Ajunsese desigur la o convingere abstractă, dar acum cînd momentul sfîrșitului venise, întreaga-i demonstrație logică era dominată de nesiguranță. Avea, în această clipă supremă, speranța că prietenul său nu-l înșelase, că soția lui, credincioasă, îl va plînge.

Nu putea intra în neant fără să ia cu sine certitudinea nevinovăției sau mărturisirea trădării. Cu un gest familiar se întoarse spre Jean care, drept, îi aștepta privirea.

Gloanțele desenau în jurul capetelor dîre de foc. Vîntul bcat îi lovea în rafale, iar motorul ritma printr-o bătaie supraomenească, în cadență, propriul lor sînge. Nervii le păreau dezgoliți, simțurile mai ascuțite, iar judecata atotcuprinzătoare... pentru că în fața lor se căsca gura morții, a cărei răsuflare o simțeau deja. Nu mai erau decît o singură ființă, un singur gînd.

Ceea ce chinuia ochii lui Maury, Herbillon a știut fără nici un efort. Echipajul urma să dispară și Claude pretindea ade-

vărul. Bărbatului cu care, în același timp, urma să se prăbușească în neant, Jean știu că nu are dreptul de a-i ascunde nimic.

Dar, înainte de a pieri, îi fu teamă de ura lui. Dorea din tot sufletul ca moartea să le fie frățească și, în ea, echipajul să intre împăcat. Umil, sub privirea nemișcată, își împreună mîinile a rugăciune.

Apoi, cu furie, apucă patul mitralierelor.

Printr-o mișcare automată, Maury aplecă avionul ca să evite de a fi prins sub fuselajul unui vînător care urca încununat de o jerbă de scîntei. În jur, dansa haita turbată. Doar instinctul îl mai conducea în lupta cu ea.

Se miră, ca în vis, de îndemînarea sa, pentru că gestul lui Herbillon lovise fiecare fibră din ființa lui și nu dorea decît să moară. Repede, repede să vină un glonț, să oprească sarabanda nebună a gîndului!

Îl cuprinse o asemenea ură, încît se simți fericit să ia cu el în neființă acest pricten trădător, legat de același destin pe care nu dorea decît să-l grăbească.

Cum, din nou, un dușman urca spre el, smuci avionul aruncîndu-l spre vînător. Nici nu mai trase, sigur că-l va zdrobi cu propria-i greutate.

Dar o amintire îl opri. Nici un camarad, în afară de Herbillon, nu-l dorise ca pilot. În acest fel urma să răspundă încrederii lui?

O mișcare sălbatecă de manșă făcu avionul să troznească. Trecură atît de aproape de neamț, încît Maury văzu pilotul care deblocase comenzile și aștepta șocul. Dușmanii surprinși de această manevră disperată și fiindu-le teamă să nu-și împuște camaradul, opriseră focul. Iar Marna era acolo și, dincolo de linia ei albastră, salvarea.

Dar Claude ezita să dirijeze spre ea aparatul.

O mușcătură îi sfîșie brusc trupul în partea stîngă. Și cînd înțelese că a fost atins de un glonț, simți cu uimire și spaimă cum crește în el dorința cumplită de a trăi.

În ciuda mărturisirii, în ciuda sfîrșitului oricărei speranțe, nu mai voia să moară. Mușcîndu-și buzele ca să învingă slăbiciunea care-l invada, cu mîna înțepenită pe manșa care pilota avionul singură – ca prin minune – intră în picaj spre pămîntul

salvator. Forța pe care o capătă animalele în agonie, îl făcu să aleagă un cîmp propice, să facă gesturile rituale.

Cînd avionul începu să ruleze pe iarba aspră, se ridică întorcîndu-se spre Jean ca să-și strige bucuria delirantă. În carlinga din spate scuturăturile aparatului făceau să se clatine un cap ce purta o spumă roșu închis la tîmpla stîngă.

Soarele trimitea printre lamelele storurilor trase, o lumină mată, cu reflexe de chihlimbar.

Nu-i răni ochii lui Claude atunci cînd îi deschise după șaisprezece zile de inconștiență. Lîngă pat distinse o siluetă așezată, cu capul plecat. Rochia ei, pe albul pereților, făcea o pată de umbră. După linia umerilor și simplitatea pieptănăturii, Maury o recunoscu pe Hélène.

Starea lui de beatitudine era atît de mare și atît de fagilă, încît nu îndrăzni să schițeze nici un gest și închise din nou ochii. Ușoară, febra îi atingea pielea ca o mîngîiere. Nu dori nimic altceva decît să prelungească, fără sfîrșit, această clipă în care curgea prin el dumnezeiasca fericire a vieții recîștigate.

Și aproape fără să vrea, privirea lui se îndreptă spre Hélène, care nu se mișcase. Din fața ei nu se vedea decît fruntea netedă și curba lină a părului. Cît de aproape și cît de depărtată, neclară și fără importanță i se părea! Contemplînd-o, Maury simți născîndu-se în el dorința surdă ca un alt chip să primească învierea lui.

Un cap bărbătesc și drag se materializa tulbure în străfundurile memoriei sale: Herbillon! Dar de ce purta acea floare roșie la tîmplă?

Respirația-i slabă se acceleră! Lupta, teroarea morții, beția salvării, dorința nestăpînită de a le împărți cu tovarășul său – retrăi totul. Apoi imaginea acelui trup fără viață care-l înnecase în disperare.

La ce se gîndea, nemișcată, Hélène? La Jean, fără îndoială. Cîtă dreptate avea! După momentele în care fuseseră frînți împreună de bătăile aripilor funebre, cît de neimportante deveneau bănuielile și suferințele din gelozie! Cum a putut face din ele însăși rațiunea sa de a trăi?

Acum cînd ieșea din regatul umbrelor și al neființei, știa....

Herbillon! Tînărul său chip, trupul lui juvenil! În ce mod patetic, acolo în cerul-funest, împreunase mîinile!

În pieptul lui Claude nu mai era decît o sfîşietoare milă!

Cînd Hélène ridică, în sfîrşit, faţa marcată de o tulburare profundă, întîlni o privire senină. Avu o mişcare spre el, dar cu o bătaie de pleoape, Claude o opri.

– Unde l-au înmormîntat? întrebă el atît de încet, încît Hélène trebui să se aplece ca să-l poată auzi.

Ca scufundată încă în vis, murmură:

– Alături de căpitan...

– E bine.

Epuizat, tăcu. O viespe, ca un glonţ pierdut, bîzîia în liniştea camerei. Ochii lui o urmăriră în zbor apoi, din nou, se îndreptară spre Hélène. Lacrimile, pe care le reţinea cu greu, îi străluciră printre gene.

– Plîngi, plîngi, spuse Claude. Atît de mult aş vrea să pot plînge şi eu.

Văzînd că ştie, ruşinată, îl luă de mînă. El îi strînse palma proaspătă. Atunci, ea îşi lăsă capul în jos şi, prăbuşită pe pat, umerii începură să i se cutremure.

Linia gîtului era atît de plină şi fermă, avea atîta tinereţe în disperarea ei încît Claude surîse, pe gînduri. Hélène îl va uita, cu mult înaintea lui, pe aspirantul Jean Herbillon.

La Vallé-aux-Loups
4 septembrie, 1923

Editată în colaborare cu
C.Ş.C. „Sigma", Chişinău.
Tiparul executat la tipografia editurii
„Universul", Chişinău.
Comanda nr. 1293